

Bibelen fordrejet forfalsket eller fantastisk?

**Her findes svarene du har brug for, til at
kunne besvare din religionslærer!!!**

Af Mikael Wandt Laursen

INDLEDNING. 4

Bibelkritikkens moderne historie.

DEL 1: KAN DET NU OSSE PASSE??? 7

KAP. 1: ARKÆOLOGIENS BEKRÆFTNING AF GT. 8

Patriarkerne.
Syndfloden.
Moses.
Kongerne.
Hjemvendelse.

DEL 2: HVEM SKREV HVAD HVORNÅR? 12

KAP. 2: MOSEBØGERNE OG DOKUMENTARTEORIEN. 12

Argumentation imod dokumentarteorien.
Arkæologien og dokumentarteorien.
Moses, forfatter til Mosebøgerne.
Mose lov kontra Hammurabis og Eshnunnas lovsamlinger.

KAP. 3: ESAJAS, EEN, TO ELLER TRE FORFATTERE ? 18

Esajas bog skrevet af een forfatter!
Ung kvinde eller jomfru ?

KAP. 4: DANIELS BOG. 22

De historiske "fejl"
Sprog og ordbrug

KAP. 5: KONKLUSION OM BØGERNE I GT. 23

DEL 3: PRÆCIST VIDEREGIVET. 25

KAP. 6: GT's OVERLEVERINGSHISTORIE. 25

Fra nedskrivningstidspunktet til år 400 f.KR.
Fra år 400 - 70 ef.KR.
Fra år 70 - 1400:
Fra år 1400 - idag.

DEL 4: ER JESUS OPDIGNET? 29

KAP. 7: DE JØDISKE VIDNER. 30

Josefus.

KAP. 8: ANDRE VIDNER. 31

DEL 5: HVORDAN OPSTOD DET NY TESTAMENTE? 34

KAP. 9: NT's KANON; HVORFOR LIGE DISSE BØGER? 34

Bøgernes anerkendelseshistorie.
Samlingen af NT.
Problemet med inspiration.

KAP. 10: DE FØRSTE TRE BØGER OM JESUS. 37

Det synoptiske problem.
Bibeltro løsningsmodeller.
Den mundtlige tradition.
Dokumentar hypotesen.
F.F. Bruce' teori
Baggrunden for de liberale løsningsmodeller
Formhistorie.
Den liberale teoris uholdbarhed.
Kirkefædrenes vidnesbyrd.
Forfatterskab
Evangelieberetningernes forskelligheder.
Evangelierne er ikke biografier.
Forskellene.

KAP. 11 JOHANNES EVANGELIET. 56

Beviser for, at Johannes Zebedæus' søn er forfatteren.
Kirkefædrenes og arkæologiens vidnesbyrd om Johannes' forfatterskab,
Johannes Evangeliet og Synopsen.
Geografiske vanskeligheder,
Kronologiske vanskeligheder.
Billedet af Jesus.
Johannes Evangeliet og den græske filosofi.

KAP. 12 KRITIK AF ANDRE BØGER I NT. 64

Skrivestil.
Ord forekomster.
Doktrin - Kritisisme.
Kritisk brug af kirkefædrene
Love for overlevering

KAP. 13 ER BIBELEN UDEN FEJL? 69

Bibelen og videnskaben.
Modsigelser i Bibelen.

DEL 6: STÅR DER STADIG DET SAMME? 76

KAP. 14: DER ER IKKE LAVET OM PÅ TEKSTEN. 76

Uoverensstemmelserne
Fremgangs måden
NT's troværdighed.

AFSLUTNING. 81

INDLEDNING.

Den er blevet elsket og hadet, udbredt og brændt, læst og ignoreret, accepteret og forkastet, brugt og misbrugt. Milliarder af mennesker har bekendt sig som dens efterfølgere. Den har haft større indflydelse på verdenshistorien end noget andet. Den er grundlaget for mange landes grundlove og forfatninger. Den er blevet nedskrevet over 1500 år af mindst 36 vidt forskellige mennesker. Den er fortsat i brændpunktet, selvom det er næsten 2000 år siden det sidste kapittel blev skrevet.

Jo bibelen er en særdeles mærkværdig bog. Den hævder selv, at den er Guds evigt aktuelle og ufejlbarlige ord¹ til menneskeheden. Een af forfatterne, Paulus, skriver, at de ord som den indeholder var "...indblæst af Gud..."². En anden forfatter, Peter, hævder at Bibelens forfattere var "*drevet af Helligånden*" til at tale det, "*der kom fra Gud*".³ Det betyder at Helligånden drev forskellige mennesker til at nedskrive de tanker, som Gud i forvejen havde nedlagt eller indblæst i deres tanker. Nogle gange var tankerne baseret omkring en viden, som de besad i forvejen. Andre gange udsprang tankerne af en direkte åbenbaring fra Gud.

Gud gav dem ikke en mekanisk ord for ord diktation, men han lagde sine ord i deres tanker, så de gennem deres eget ordforråd, stil og kulturelle ramme, nedskrev ordene, mens Helligånden overvågede, at det blev fuldkomment, så end ikke et eneste ord i deres skrivelser var forkerte.

Jo en bog, der har betydet så meget, må være speciel, og Gud må næsten have en finger med i spillet eller måske hele hånden?

Denne bog handler om bibelen. Den er ikke et forsøg på at forsvare bibelen fra anklager om at være en almindelig bog. Den skal nok forsvare sig selv. Som en engang har sagt, så er bibelen som en løve: "*Slip den løs og se om den vil forsvare sig*". Hvis bibelen virkelig er Guds eget ord, vil den stå tilbage urokkelig og levende efter alle dets angribere er døde og glemt.

Denne bog har 3 hovedformål:

1. At være et vidnesbyrd om, at bibelen er Guds fuldkomne og ufejlbarlige ord. Dvs. at bibelen er 100% sand, som den blev overgivet til de første modtagere.
2. At bevidne, at bibelen skal forstås bogstaveligt. En bogstavelig læsning betyder, at den umiddelbare forståelse af en tekst skal være styrende for al videre tolkning af det pågældende tekstafsnit.
3. At gøre læseren i stand til at møde de teorier, der benægter Bibelens ufejlbarlighed, på hjemmebane. Dette søges opnået ved at se nærmere på teoriernes fundament og arbejdsmetoder.

Det er godt at vide, at bibelen er Guds fuldkomne ord, men det er endnu bedre at vide hvor pålidelig den viden er.

Bibelkritikkens moderne historie.

De teorier som benægter bibelens ufejlbarlighed, vil vi her kalde for "Liberal Bibelkritik". Egentlig beskriver ordet "liberal" en meget klart afgrænset teologisk

¹ Se Es 40v8, Salm 119v8, Luk 21v33, 1. Pet 1v23-25, Matt 5v18, Joh. Åb 22v18-19, 5 Mos 4v2, Ordsp 30v5-6, 2 Tim 3v16, 2. Pet 1v20-21.

² 2.Tim 3v16

³ 2. Peter 1v20-21

retning, men da den har inspireret stort set alle de bibelkritiske teorier, denne bog beskriver, vil vi for enkeltheds skyld, bruge ordet "liberal" i den brede betydning: Ikke at antage bibelen for ufejlbarlig.

Den liberale bibelkritik i vor moderne tid, begyndte med rationalismens fremkomst i 1700 tallet.⁴ Gud blev forkastet som Gud og istedet blev menneskets fornuft sat på tronen. Alt blev underlagt mennesket og dermed også bibelen, med den åbenbaring den hævdede at indeholde. Dette spørgsmålstegn ved bibelen bredte sig også ind i kirkelige teologiske kredse og udviklede sig med tiden til det vi kalder "liberal teologi".

Liberale teologer som Hotzmann og Harnack m.fl. definerede kristendommens indhold som tro på Gud som far og på næstekærlighed. Den historiske 100 % ikke - overnaturlige menneske, kaldet Jesus blev anset for at være menneskeheds perfekte forbillede, men heller ikke mere. Han udførte ingen mirakler, hævdede ikke at være af guddommelig natur og hans mål var blot at fortælle, at Gud var alles far og vi skulle leve i næstekærlighed med hinanden. Alt overnaturligt i NT blev rensset væk. Det skete under henvisning til, at det var ord som den kristne menighed havde føjet til.

Liberalteologien dannede baggrund for flere andre teologiske retninger bla. neo ortodoxien, som primært Bultmann og Barth stod for. De gjorde oprør mod liberal teologiens billed af Jesus som et almindeligt menneske og fremhævede istedet troen på ham som vigtig. Men de fastholdt dog i forskellig grad liberalteologiens frie forhold til bibelen. For Bultmann var bibelen en lang række myter, for Barth var den ikke i sig selv Guds ord, men dannede grundlag for at kunne modtage Guds ord.⁵

Det er på denne baggrund at mange forskere har udtænkt deres teorier. Grund udgangspunktet har været en holdning til bibelen, som en bog der kunne behandles efter overbevisning, eftersom den ikke besad nogen selvstændig autoritet. Derfor har mange liberale forskere følt sig frie til at forske på deres egne præmisser istedet for bibelens. Præmisser, som ofte har været udtryk for forskernes egne forudindtagne holdninger, såsom at alt overnaturligt er opdigtet.

En anden gruppe forskere har hævdet, at bibelen skal tolkes på sine egne præmisser: At den er Guds fuldkomne ord, skrevet af mennesker for op til 3500 år

⁴ (BC) "Biblical Criticism" s. 86 ff. Af. Harrison, Waltke, Guthrie & Fee 1978 Zondervan Corporation. Følgende beskrivelse er hentet herfra.

⁵ BC s. 89-90.

siden, på en måde de forstod og samtidig lige så relevant og aktuel for det moderne menneske idag.

For at hævde dette præmis overfor de liberale har de evangeliske, som de kaldes, forsøgt at påvise, at der ikke er nogle fejl eller selvmodsigelser i bibelen, som kan rokke ved en bogstavelig forståelse af den. "Bogstavelig" betyder ikke, at der ikke kan være andre meninger end den umiddelbart givne, men at den umiddelbart givne mening, forståelse eller betydning skal være det herskende princip i al videre tolkning. Feks. når Abraham ofrer Isak, så er dette også et billed på Faderen, der ofrer sin søn Jesus. Men Abraham ville virkelig ofre sin søn. Det var en virkelig hændelse.

For at være et vidnesbyrd om bibelen som Guds fuldkomne ord, har denne bog hentet sin inspiration fra de evangeliske forskere. For at forstå bibelkritikkens metoder og teorier har bogen hentet inspiration fra flere sider. En fuldstændig behandling af emnet "bibelkritik" ligger udenfor denne bogs rammer. Hvis bogen opfylder de tre tidligere nævnte punkter, ja så er målet nået.

Både god, sober bibelkritik og negativ, forudindtaget bibelkritik, anvender 3 kritiktyper i deres analyse af bibelen: Historisk-, litterær- og tekstkritik. De to første typer bærer også betegnelsen "Højere kritik" hvorimod den sidste kaldes "Lavere kritik".

DEL 1: KAN DET NU OSSE PASSE??

"Historiekritik" beskæftiger sig med alle slags historiske spørgsmål i bibelen.⁶ Historiekritikkens formål er egentlig at give et så nøjagtigt billede af den bibelske samtid som muligt. Et sådant studie er vigtigt, da det kan kaste lys over skrifterne. Hvem er det f.eks. Esajas, i sin bog, advarer jøderne om at gå i forbund med? Eller hvordan var den moralske og politiske situation i Israel, da profeterne talte om Guds straf over landet?

Desværre har langt størsteparten af den historiekritiske forskning ikke haft et sådant konstruktivt oplysningsarbejde som formål. Istedet har opmærksomheden være rettet mod at finde fejl og fordrejelser i historieberetningerne som kunne underbygge den liberale bibelkritiske teori om bibelen.

Men under alle omstændigheder så er det interessant at studere beretninger som f.eks. syndfloden, pagtslutning på Sinaj, Jerikos fald osv. Var de virkelige begivenheder som foregik på den måde som bibelen beskriver, eller var det myter og sagn, brugt for at hævde en national eller religiøs forestilling, f.eks. at jøderne skulle være Guds udvalgte folk?

Svarene på sådanne spørgsmål er vigtige da de har stor betydning for vort syn på bibelen. Er bibelen en bog med myter og sagn der skal tolkes, eller er det en bog med sandfærdige beretninger, hvis indhold og budskab ikke kan ændres?

At bevise alle bibelens historiske beretninger er ikke muligt eftersom det er alt for omfattende. Det er heller ikke nødvendigt for bibelen har ikke noget den behøver at bevise. Hvis nogen mener, at bibelen ikke er korrekt, må de komme med gode beviser for deres påstande. Bevisbyrden ligger på angriberen og ikke på bibelen. Bibelen hævder selv at komme med historisk korrekte oplysninger og dette har ingen endnu kunnet modbevise. Dermed står den tilbage som fuldt ud troværdig, selvom arkæologien endnu ikke har været i stand til at understøtte alle dens beretninger.

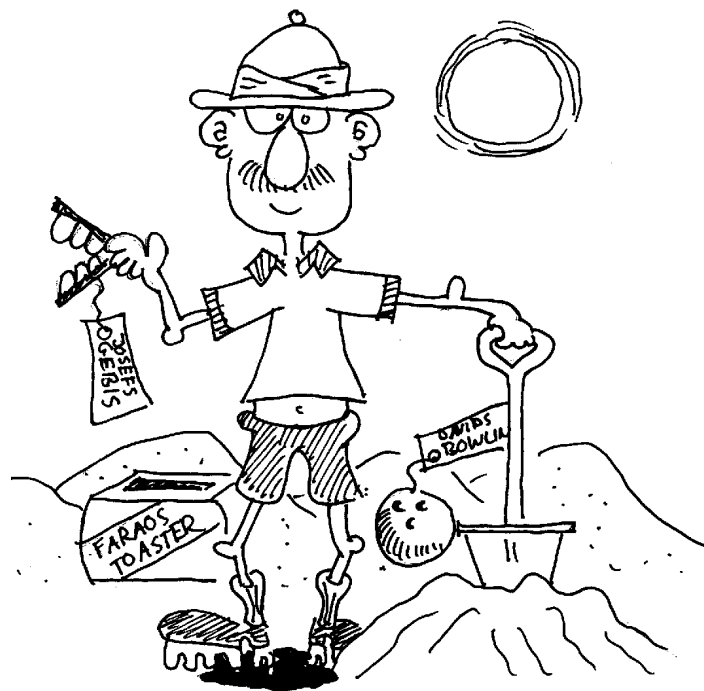
Et faktum som understreger den historiske nøjagtighed i bibelen er, at man fra arkæologien ved, at Mellemøstlig historieskrivning i datiden var meget præcis. Begivenheder blev skrevet ned umiddelbart efter, at de hændte og fik altså ikke et mystisk tillæg ved at gå igennem folkemunde⁷. Dette vil vi se flere eksempler på i det følgende.

---

⁶ BC s. 3.

⁷ BC s. 5.

KAP. 1: ARKÆOLOGIENS BEKRÆFTNING AF GT.

Patriarkerne:

Abraham er en af de mere kendte navne fra bibelen. Sammen med sin søn Isak, sønnesønnen Jakob og dennes 12 sønner kaldes de under et for "patriarkerne". Dette skyldes, at de blev stamfædre til det jødiske folk. Men har beretningerne om dem nogen troværdighed eller må man betragte dem som sagn og myter? Har vi noget, der taler for, at beretningerne om dem, er historisk rigtige?

Naturligvis er arkæologernes resultater sparsomme når vi taler om patriarkerne. Det skyldes tre faktorer:

- 1) De levede for næsten 4000 år siden. Det er lang tid for selv arkæologiske vidnesbyrd.
- 2) De var få og boede i telte. Der er altså ingen byer de har efterladt, med dertil hørende arkæologisk vidnesbyrd. Man har dog Abrahams gravhule i Makpelah - Hebron. Men den tør nok ingen arkæolog udforske, hvis han har sit liv kært.
- 3) De var, bortset fra Josef, stort set ukendte for datidens kulturcentre, hvorfra vi har arkæologisk vidnesbyrd.

Men helt uden arkæologisk bevis er vi ikke. Det mest direkte finder vi på et stenmonument i Ægypten kaldet "Kleopatras nål"⁸. På denne er der en inskription, der fortæller om patriarken Jakobs søn, Josef. Han blev ifølge 1. Mosebog den næstmægtigste i Ægypten og gift med præstedatteren Asenat (1. Mos 41 v 45). Disse oplysninger bekræftes af stenmonumentet.

Arkæologien giver os endvidere nogle indirekte beviser. Et af dem er, at byer udgravet fra den tid og fra det israelske område bærer navne som Serug, Peleg og Tarah, selvom de ikke var beboede af hebræerne. Dette er navne tæt forbundet med patriarkerne.

---

⁸ (HKN) "Er bibelen troværdig" s 11 Af HK Neerskov. 1967 Doxa forlaget

Tarah var Abrahams far (1 Mos. 11 v 20-27), Serug, hans oldefar og Peleg hans tipoldefar. Desuden blev navnet Jakob brugt som stednavn i det 2. år tusinde f. KR.⁹

Den kulturelle handlemåde, som vi finder i beretningerne om patriarkerne, er interessant at studere. I 1. Mos 15 v 2-3 læser vi, at Abraham vil lade sin husslave blive arving, hvis han ikke selv får en søn. Lidt senere (1. Mos 16 v 2) ser vi, at Abraham tager sig en medhustru for at få en søn. I 1. Mosebog 25 v 3 læser vi, at Esau sælger sin førstefødselsret, dvs hans ret til at arve hovedparten af faderens ejendom, til sin bror Jakob for at få noget mad.

Disse handlemåder bliver særlig interessante, når man sammenligner dem med de såkaldte "Nuzu" tavler fra byen Nuzu samt fund fra byerne Mari og Alalakh, alle beliggende i det mellemøstlige område. Disse fund stammer fra ca. år 2000 f.Kr. og indeholder nogle "love", der bla. fortæller, at har man ingen søn skal ens husslave arve, at man kan tage sig en medhustru for at få sig en søn og at man kan overføre sin førstefødselsret til en anden bror¹⁰. Fundene underbygger, at bibelen taler sandt når den fortæller, at Abraham levede omkring år 2000 f.Kr. i det mellemøstlige område.

At hævde, at bibelens beretninger om patriarkerne er rene sagn og myter, strider altså mod faktum. Specielt den kulturelle præcision i beretningerne er et stærkt argument for, at vi har med en direkte overlevering fra patriarkerne at gøre og ikke en senere forfatters frie digteriske udfoldelse over nogle gamle historier.

Men hvad så med nogle af de andre nøglepersoner og begivenheder i GT. Hvordan skal de anskues? For det første vælger vi at tro dem, uanset hvad arkæologien har vist eller ikke vist. For det andet er der mange argumenter, som bekræfter bibelens troværdighed også for deres vedkommende.

Syndfloden.

Der findes ingen direkte beviser for hverken arken eller syndfloden. Men det er dog værd at bemærke, at mange gamle religioner lige fra indianerne i Nord Amerika til gamle assyriske gudesagn taler om, at verden engang blev oversvømmet og kun få overlevede. Nogle af dem har en utrolig detaljeret lighed med bibelens syndflodsberetning.

Derudover kan man nævne, at arkens bygningsproportioner (længde, højde, bredde) er perfekte i forhold til moderne skibsbyggeri.

Der er mange vidnesbyrd om mennesker som skulle have set arken. Nogle mere troværdige end andre. Ifølge nogle skulle den være dækket af is.

Moses.

Der er ingen direkte beviser for hans eksistens udover bibelen. Men arkæologerne bekræfter den kulturelle baggrund for beretningerne. Bl.a. har det vist sig, at det var typisk netop for det "Ny Kongeriges" periode i Ægypten, at udenlandske drenge kunne blive opdraget til prinser. Hvis man regner tilbage i bibelens beretning er det overvejende sandsynligt, at Moses levede i denne tid.

---

⁹ BC s. 7.

¹⁰ BC s. 7 Det er de såkaldte "Nusu tavler" fundet i byen Nusu som stærkest bekræfter dette, men også fund i Mari og Alalakh bidrager.

Kongerne.

Med kongerne bliver det betydelig lettere at finde arkæologiske beviser. Jøderne var nu blevet en statsmagt, som havde en større eller mindre indflydelse på den Mellemøstlige historieskrivning.

De fleste af kongerne og de større krige er nævnt ved navn i samtidige inskriptioner, lertavler og lignende som vi er i besiddelse af idag. Det gælder David¹¹, Shishaks invasion af Juda i 925 f.KR. under David's sønnesøn Rehebeam, de israelske konger Omri, Akab, Jehu og Jeroboam II, Israels fald, Jerusalems fald osv¹².

En beretning som der ofte er sat spørgsmålstegn ved er beretningen i 2 kong 18-19, hvor assyrerkongen Sankeribs styrker belejrer Jerusalem. Kong Hizkija går i forbøn til Herren om hjælp, som svarer ved at lade sin engel gå ud om natten og slå 185000 mand af Sankeribs styrker ihjel.

Dette lyder jo usandsynligt, men da man fandt Sankeribs "hexagonalprisme" -et stenmonument over hans gerninger- fortalte den, at Sankerib havde belejret Jerusalem, men måtte trække sig tilbage, fordi der udbrød pest blandt soldaterne.¹³

Hjemvendelse.

Efter Judæerne var ført i eksil i 70 år til Babylon af Nebukanezer, vendte de tilbage under den medo-persiske erobreren Kyros. Arkæologien har vist, at det netop var

¹¹Hæftet "TEL" juni 1994 Selskab for Bibelsk Arkæologi. Et nyt epokegørende fund, var fundet af en steninskription for nyligt med navnet "Davids hus" Stenen er skrevet ca 100-150 år efter Davids død.

¹²BC s. 14.

¹³HKN s. 10. Se også "Menneskets historie de sidste to millioner år" Det bedste 1974 s. 84

babylonernes politik at flytte folk, mens det var det medo-persiske riges politik at lade dem komme hjem igen¹⁴. Som yderligere bevis på gendannelsen af en jødisk stat under Kyros kan nævnes fundet af et judæisk stats segl fra 500-400 f.KR. Beretningerne i Nehemias og Ezra (som netop omhandler denne tid) underbygges ved fundene af Tobiahs navn på en klippevæg samt Geshems navn i nogle sølvskåle. To personer, som nævnes i beretningen som jødernes hovedfjender¹⁵.

Sammenfattende kan man konkludere, at arkæologien kun har bekræftet og sandsynliggjort bibelens beretninger lige fra 1. Mosebog til Malakias. Jo flere arkæologiske vidnesbyrd der graves frem, jo mere bekræftes bibelens historiske troværdighed.

Der er altså ikke grundlag for at betragte de gamle testamentlige beretninger som enten myter eller forfalsket historieskriveri. Enhver korrekt videnskabelig metode ville anerkende dette og dermed betragte bibelen som historisk sand, også de steder hvor bibelens beretninger endnu ikke er understøttet af arkæologien.

---

¹⁴BC s. 17 ff.

¹⁵Neh 3 v 35, Neh 6 v 1.

DEL 2: HVEM SKREV HVAD HVORNÅR?

Hvem skrev hvad hvornår? Sådanne spørgsmål er noget litterærkritikken tager sig af. Litterærkritik er tæt forbundet med historiekritik, idet den ofte anvender historiekritikken som et af dens argumenter. Litterærkritikken handler ikke om det historiske materiale i bibelens bøger, men primært om deres forfattere, nedskrivningstidspunkter og hvilke kilder forfatterne har haft til deres viden.

Denne form for kritik kan være spændende når den bliver ført på et sagligt niveau. Mange af GT's bøger kender vi jo ikke forfatterne på f.eks. Kongebøgerne og Krønikebøgerne. Nogle af de forfattere vi kender, ved vi ikke hvem er f.eks. Job og Malakias. En saglig forskning på dette område, kan være med til at sætte bøgerne ind i en historisk tidsepoke, som kan gøre, at vi endnu bedre forstår deres værdi og budskab.

Men megen af den forskning som er foregået på dette område, har ikke haft et så konstruktivt sigte. Mange forskere har været mere optaget af at finde argumenter for deres egne teorier end at etablere en sund og saglig bibelkritik. Det har i perioder været yderst populært at komme med alle mulige spidsfindige liberale teorier, som ofte har haft et yderst spinkelt argumentationsgrundlag. De bibeltro forskeres teorier derimod er blevet undertrykt og ignoreret. Men i sidste instans er det altid de sidstnævntes teorier, som har overvundet de førstes.

KAP. 2: MOSEBØGERNE OG DOKUMENTARTEORIEN.

En af de mest kendte teorier indenfor liberalteologien er dokumentarteorien. Selvom de fleste forskere i dag har indset dens fejlagtighed, så fastholdes den dog i mange lærebøger og som grundlag for flere andre teorier i modereret udgave. Dokumentarteorien, også kaldet JEDP-teorien, fik i 1877 sit gennembrud med K.H. Graf og J. Wellhausens introduktion af Darwins evolutionstankegang i forståelsen af GT's gudsyndelse. De mente at gudsyndelsen var begyndt i en primitiv form med simpel afgudsyndelse, som langsomt udviklede (evolutionerede) sig til mere specialiserede former med tempel, præsteskab og love¹⁶.

Mosebøgerne fortæller en anden historie. Her beskrives det hvordan israelerne fik både tempel, love, præsteskab, ofringsforeskrifter osv på een gang (2 Mos. 19 ff). Tilhængerne af dokumentarteorien forklarede denne beskrivelse med, at bøgerne var sammenflickede af 4 kilder skrevet på hver deres tidspunkt.

J-kilden var den tidligste kilde. Den blev kaldt J kilden for det var i disse passager at Gud blev kaldt "Jahveh". Den blev skrevet i det 9 årh. f.KR. (Moses døde i det 13 årh. f.KR. altså fire hundred år før.).

E-kilden (Elohim) var skrevet i det 8 årh, f.KR. I disse passager var Guds navn "Elohim".

D-kilden (fra det engelske ord for 5. Mose Deuteronomy) blev betragtet som et falskneri udført af præster under kong Josiah i det 7 årh f.KR, for at fremme vækkelse i landet.

---

¹⁶BC s. 22.

P-kilden (Præste-kilden) skulle være skrevet under og efter det babyloniske fangenskab (6-5 årh f.KR.) De passager som omhandler tabernaklet, ofringer, love m.m. hører til denne gruppe.

Med denne sammenstykning af de fem Mosebøger kunne man fastholde, at jødernes religion udviklede sig fra et primitivt stadiet til en højtudviklet gudsyndelse. Bøgerne var jo en sammenblanding af kilder med forskellig alder, og dermed kunne man indrette kronologien, i de hændelser og beskrivelser som bøgerne indeholder, som man havde lyst. Man hævdede at 1. Mosebog bestod af både J,E og P kilder, mens 2., 3 og 4. Mos. primært bestod af P kilden.

Argumentationen for dokumentarteori fandt man i følgende¹⁷:

1. Nogle passager anvendte ordet Elohim for Gud andre Jahveh.
2. Der var tilsyneladende begivenheder som var beskrevet 2 gange, men alligevel ikke stemte indbyrdes overens (f.eks. 1 Mos. kap 1 & 2 om skabelsen).
3. Der var forskellig skrivestil i bøgerne

Hvordan kan disse tre faktummer forklares på anden måde end, at Mosebøgerne bestod af forskellige kilder, spurgte dokumentarteoretikerne?

Argumentation imod dokumentarteorien.

Lad os først undersøge dokumentarteoriens egne argumenter.

1) To navne for Gud. Dette er et uholdbart argument af 3 grunde:

- a. Mange af kapitlerne anvender ingen af navnene.

---

¹⁷(Gen) s. 19 ff "Genesis a study guide" af Poul B Hoff, 1988 International Correspondance Institute. Følgende beskrivelse er trukket primært herfra.

- b. Mange gange anvendes begge navne i samme sammenhæng (f.eks. 1 Mose 2 v 5 ff "*Gud Herren*", 2 Mos 3 v 7 "*Så sagde Herren (Jahveh)...*" v 13 "*Moses sagde til Herren (Elohim)...*")
- c. Brugen af de 2 navne kan forklares med, at Elohim er den generelle titel "Gud", Jahveh er hans personlige navn "Herren".

2) Indbyrdes modsigelser. Der er nogle hændelser specielt i 1.Mosebog som tilsyneladende beskrives to gange, dog med væsentlige forskelle. Feks. foregiver Abraham to gange, at hans kone Sarah er hans søster. En gang for Ægypterkongen (kap 12) og en gang for kong Abimelek i Gerar (kap 20). En sådan forskel kan dog let forklares ved, at der ikke er tale om den samme hændelse beskrevet to gange af to forskellige kilder. Det kan sagtens være to forskellige hændelser beskrevet af den samme kilde. Abraham valgte to gange at bruge den samme løgn, for at redde sig selv. At Abrahams søn Isak laver det samme nummer med sin kone flere år senere viser, at det ikke var en helt ualmindelig løgn.

Men en sådan simpel forklaring kan ikke anvendes når vi taler om skabelsesberetningen. Her hævder dokumentarteorien nemlig, at skabelsesberetningen er gengivet på to forskellige måder i henholdsvis kap.1 og kap.2.Og skabelsen kan jo i hvert fald ikke være to forskellige hændelser beskrevet af den samme kilde.

I kap. 1 fortælles det, at jorden var øde, tom og dækket af vand. Gud befalede så at vandet skulle samle sig, så det tørre land kunne komme til syne. I kap.2 starter skabelses beretningen tilsyneladende med en vandkilde, der bryder frem af jorden og vander agerjorden. I kap.1 anvendes desuden ordet "Elohim" for Gud, mens både "Elohim" og "Jahveh" anvendes i kap.2.

Dette har fået JEDP- tilhængerne til at hævde, at kap.1 er en skabelsesberetning, der er blevet til i en flodkultur, hvor der var masser af vand. Derfor kunne denne skabelses beretning være nedskrevet mens nogle af jøderne befandt sig ved Eufrat deltaet i det 8. årh f.Kr. Dengang var det typisk at anvende ordet Elohim for Gud, hævder JEDP tilhængerne. Kap.2 er så en skabelsesberetning der er blevet til i en ørkenkultur, hvor vand var sparsomt. Navnet "Jahveh" blev typisk brugt for Gud i denne periode, hævdes der.

Men hvis man kigger lidt nærmere på de to kapitler, er der faktisk ingen uoverensstemmelse mellem dem: Først gives der en generel kronologisk beskrivelse af skabelsen. Gud fremstilles her som Gud Elohim, der har skabt alt og har al magt.

I kap.2 går forfatteren ikke kronologisk til værks, men emnemæssigt og mere detaljeret. Hans emne er at vise forholdet mellem Gud og mennesket. Derfor anvender han ofte navnet "Jahveh" i kap. 2, da det er Guds personlige navn i forhold til mennesket. I kap. 2 v5-6 ser vi, hvordan Gud forbereder jorden til at møde menneskets behov. Disse vers er tilføjelser til 3. skabelsesdag. I v7-25, som er tilføjelser til 6. skabelsesdag, ser vi, hvordan Gud skaber mennesket og sørger for alle dets behov: mad, natur, at være to osv. Det er typisk for hebræisk litteratur først at give en generel kronologisk oversigt og derefter en mere detaljeret fremstilling. Se feks. Guds ord til Noah: Først generelt i 1. Mose 6 v13-22 derefter mere detaljeret i 7 v1-4.

3) Forskel i skrivestil. Bøgerne blev skrevet over mange år og Moses kan nemt have ændret sin skrivestil med årene. Desuden indeholder bøgerne mange forskellige slags litteratur: Historiske beretninger, love, taler, instruktioner osv. Det er kun naturligt at man anvender forskellige skrivestile til forskellige litterære typer.

Arkæologien og dokumentarteorien.

Dokumentarteoriens argumenter bygger på et så skrøbeligt grundlag, at den allerhøjest kan kaldes en udokumenteret påstand. Alligevel bliver teorien mange steder fremlagt som et faktum. Dette er endnu mere bemærkelsesværdigt, når man fremdrager arkæologernes resultater. Så er dokumentarteorien ikke længere en udokumenteret påstand, men en uholdbar påstand.

For det første viser et stort arkæologisk materiale, at Mellemøstens religiøse og kulturelle institutioner, f.eks. tempel, præsteskab o.lign., er meget gamle. Da jøderne befandt sig i Ægypten som slaver i år 1400 f.Kr. var de vidner til Ægyptens højtudviklede religionsudøvelse med kolosale templer og store præsteskarer. Også i Babylon i Irak findes spor af højtudviklede religiøse institutioner, der går mange tusind år tilbage. Dette underminerer dokumentarteoriens påstand om, at præster i det 5 årh. f.KR. skulle have opdigtet alt i Mosebøgerne om tabernakel og præsteskab¹⁸.

For det andet må man konstatere, at med fundet af dødehavsrullerne fik P-kilden sit endelige dødsstød. Dødehavsrullerne blev fundet i 1947 af en beduindreng i nogle grotter ved dødehavet. Det er til dato det mest betydningsfulde fund, for her stod man pludselig med håndskrevne eksemplarer af Det Gamle Testamente, som var over 1000 år ældre end dem man hidtil havde haft. De blev skrevet af en lille jødisk gruppe mellem år 200 f.Kr. og år 70, som boede i et lille samfund ved dødehavet kaldet "Quamram".

¹⁸ BC s. 23.

Blandt disse gamle skrifter har man også fundet de 5 Mosebøger uden noget tegn på, at de skulle bestå af flere kilder. Altså må de 5 Mosebøger være blevet anset som et hele, senest omkring år 200 f.KR. Eftersom man også ved, at Quamram samfundet - dem der skrev dødehavsrullerne - nøje vogtede over de hellige skrifter¹⁹, er det uholdbart at påstå, at et skrift skrevet kun 100-200 år før Quamram samfundet opstod, skulle kunne snige sig ind i deres hellige skrifter. Det gælder så meget mere, da det er yderst sandsynligt, at Quamram-samfundets skrifter var afskrifter af endnu ældre skrifter²⁰.

For det tredje viser arkæologerne, som beskrevet i kapitlet om patriarkerne, hvor præcis 1. Mosebog er i beskrivelsen af den patriarkalske kultur baggrund. Denne præcise viden om hvilke kulturelle love, der var gældende på patriarkernes tid kan ikke være opdigtet. Den er snarere et vidnesbyrd om, at forfatteren levede i en tid, der lå rimelig tæt på patriarkernes. En tid hvor erindringerne var klare og hvor man måske også har haft nogle skriftlige nedskrivninger af patriarkernes ord. Moses levede cirka 300 år efter, at den sidste patriark døde.

For det fjerde må man konstatere at rent sprog og stilmæssigt så adskiller Mosebøgerne sig ikke fra de skriftfund man arkæologisk har gjort fra ca. år 1400 f.Kr. Man har fundet handelsaftaler fra et gammelt mellemøstligt folk kaldet "Hittiterne", som rent sprog og stilmæssigt ligger tæt op ad 5. Mosebog²¹. Der er desuden fundet gamle slægtstavler i Irak som har flere identiske træk med slægtstavlerne i Mosebøgerne²².

Dokumentarteoriens egne argumenter for flere forskellige kilder var ikke troværdige. Ideen om, at de to forskellige navne for Gud skulle være ensbetydende med to forskellige kilder holdt ikke tæt. Det gjorde argumenterne om de tilsyneladende modsigelser heller ikke. Når man så inddrager arkæologien, må selv de mest hårdhuede tilhængere give op. Det er simpelthen ikke troværdigt at hævde, at dele af Mosebøgerne først er blevet til i det 8. årh. f.Kr. og da slet ikke i det 5. årh. f.Kr. Dertil er der for mange ting, der peger på en affatning omkring år 1400 f.Kr. Den tid hvor Moses levede.

Moses, forfatter til Mosebøgerne.

Er Moses virkelig forfatteren til disse bøger. Var man overhovedet i stand til at skrive så avanceret på et så tidligt tidspunkt? Spørgsmålene er mange, men svarene behøver ikke at være specielt kompliceret. Der er en række argumenter for, at netop Moses er forfatteren²³. En række argumenter der taler for sig selv:

1. Interne beviser. Mosebøgerne angiver selv Moses som forfatter. 2. Mos. 17 v 14 "*Herren sagde til Moses: skriv det i bogen til erindring...*" 2 Mos. 24 v4 "*Så skrev Moses alle Herrens ord ned*" 5 Mos. 31 v 9 "*Da Moses havde skrevet denne lov..*" Gamle testamentes andre bøger er heller ikke i tvivl. Feks.

---

¹⁹ BC s. 52.

²⁰ BC s. 29

²¹ BC s. 29

²² BC. s. 26.

²³ Argumentet hentet fra Gen. s. 17.

omtales mosebøgerne i 2. kong. 14 v 6: som: "*Mose' lovbog...*" Se også Josva 1 v 7-8, Ezra 3v2 m.fl.

Jesus og NT's forfattere angiver ligeledes Moses som forfatter Matt. 8v4 "*Bring den offergave Moses har fastsat...*" se også Matt. 19 v7-8, Joh 7 v 19, Rom 10 v 5 m.fl.

2. Beskrivning. Mosebøgernes beskrivelse af ørkenvandringen er geografisk så præcist beskrevet, at forfatteren selv må have gennemvandet ruten. Moses gjorde meget ud af en præcis beskrivelse af hver plads, hvor jøderne slog lejr. Se feks. 4. Mosebog 33.
3. Arkæologisk. De arkæologiske argumenter for en nedskrivning af Mosebøgerne omkring år 1400 f.KR. er allerede tidligere omtalt.
4. Moses kvalifikation. Moses havde været opdraget i al Ægyptens visdom, så han var velegnet til at kunne skrive disse 5 bøger.

Mose lov kontra Hammurabis og Eshnunnas lovsamlinger.

Tidligere mente man, at Moseloven var alt for avanceret til at være skrevet i år 1400 f.KR. Dette synspunkt blev dog gjort grundigt til skamme, da man fandt Hammurabis og Eshnunnas lovsamlinger, skrevet i henholdsvis år 1725 f.KR. og år 1800 f.KR. De minder en del om Moseloven og var altså skrevet 300-400 år før! Så ændrede nogle liberale standpunkt, og hævdede nu, at Moses havde afskrevet sin lov fra en af de to førnævnte.

Her til kan siges tre ting:

1. Hvis Moses bare havde afskrevet sin lov fra andres, så er det usandsynligt, at et helt folk omgående ville underlægge sig den. Bibelen fortæller (2.Mose 19), at Gud gav loven til Moses under torden og bulder, en mægtig hvid sky og med en tordenrøst. Fordi folket så denne mægtige overdragelse af lovbudene, forstod de, at det nok var bedst at følge Herrens lov. Var Moses bare kommet gående med de 10 bud og resten af de over 600 lovregler, er det nok tvivlsomt om de så hurtigt ville underlægge sig den som tilfældet var. Hele folket som vandrede sammen med Moses, var vidner til, at han modtog den fra Guds hånd.
2. Netop de fælles træk i de 3 love er et bevis på, at Gud har nedlagt en samvittighed i mennesket om hvad som er godt og hvad som er ondt²⁴.
3. Til trods for de fælles træk så er der også nogle store forskelle, hvor Moseloven må siges at være flere store skridt foran de andre to²⁵. Som eksempel kan nævnes, at slår en fri mand en andens slave ihjel, skal han betale en erstatningssum til ejeren, ifølge Hammurabis og Eshunnas lovsamlinger. Men slår han en højtstående mands kone eller datter ihjel, skal han iflg Eshunna selv dø, mens Hammurabis siger, at ens datter skal dø. I disse lovsamlinger betragter man altså slaver som en ejendom, og hos Hammurabis kan en mand

---

²⁴ Se Romerbrevet kap. 2.

²⁵ (HOW) "How to read the bible for all it's worth " s. 159 af Gordon D. Fee og Douglas Stuart, Zondervan Publishing House 1993

ikke dø ved at slå en kvinde ihjel, uanset hendes status. Kvinden betragtes også her som en ejendom.

Moseloven derimod har ikke dette skel mellem mennesker. Alle, både slaver og frie, mand som kvinde, er skabt i Guds billede og står lige for ham. Så uanset hvem man med overlæg slår ihjel skal man selv - og ingen andre - dø²⁶.

Sammenføjende sagt er der altså god grund til at stole på Mosebøgerne. Som vi ser, er der en lang række facts, som viser en tidlig nedskrivning af bøgerne. Desuden er der en række argumenter for Moses' forfatterskab. Argumenter som med en uafvendelig logik peger mod Moses.

KAP. 3: ESAJAS, EEN, TO ELLER TRE FORFATTERE ?

En anden af de mest omdiskuterede bøger i GT, når vi tænker på forfatterskab, er Esajas²⁷. Nogle mener, at hele Esajas bog er skrevet af een forfatter nemlig Amoz søn, Esajas (Es. kap. 1v1). Andre mener at der er to forfattere:

1. Kap. 1 - 39 skrevet af Amoz søn, Esajas, som levede i Jerusalem i 700 f.Kr. Han skrev disse kapitler for at advare folket mod den kommende dom.
2. Kap. 40 - 66 skrevet af en ukendt forfatter, som levede i Babylon efter eksilet (år 586 f.Kr.). Han skrev disse kapitler for at opmuntre og trøste eksiljyderne.

Andre mener, at der er tre eller flere forfattere til bogen:

1. Kap. 1 - 39 skrevet primært af Amoz søn, Esajas. Dele af disse kapitler er dog senere indføjelser fra andre forfattere.
2. Kap. 40 - 55 skrevet af "Den anden Esajas" i Babylon efter eksilet.
3. kap. 56 - 66 skrevet af "Den tredje Esajas" i 400 f.Kr. i Judæa.

Argumentation for to eller flere forfattere, falder indenfor 4 områder:

---

²⁶Se bla. 2 Mos 20v13, 21v12 +v27, 5 Mos 23v16, 24v16

²⁷(OTS) "Old Testament Survey a study guide" s. 231 ff af Fred J. Greve, International Correspondence Institute 1992. Følgende gennemgang af Esajas er primært hentet herfra.

1) Modtagere og budskaber: Bogen henvender sig til to forskellige slags modtagere. I kap 1 - 39 er det folket i Jerusalem, under kong Akab og Hizkija (år 700 f.KR.) som er modtagerne. Budskabet er dom, fordi de havde svigtet Gud. I kap 40 - 55 er modtagerne det bortførte folk i eksil i Babylon (efter år 586 f.KR.). Budskabet er håb og genoprettelse. Modtagergrupperne er tidsmæssigt så spredt, at det ikke kan være den samme forfatter, der står bag og budskaberne er så forskellige, at det må være tale om minimum to bøger der er sat sammen.

2) Skrivestil: Nogle af de typiske ord og tankegange i kap 1-39 forekommer ikke i kap. 40-66. Det kunne tyde på at mindst to forskellige forfattere med hver deres særpræg har skrevet Esajas bog.

3) Profetierne: I Es 44 v 28 og 45v1 omtales den medopersiske konge Kyros som den store befrier for jøderne i eksilet. Problemet med nævnelser af Kyros er blot, at han først kom ind på verdensscenen ca. 130 år efter Esajas´død. Derfor ville det være mere logisk at hævde, at de dele der omtaler Kyros ved navn er skrevet af en anden senere forfatter, der kendte til Kyros.

Esajas bog skrevet af een forfatter!

Hvilken betydning har det om bogen er skrevet af en eller flere forfattere? Kan det ikke være ligegyldigt? Hertil må vi klart svare nej. Gud har i Bibelen efterladt os et vidnesbyrd om sig selv. I Esajas´ bog vidner han om sig selv som både retfærdig der kræver straf og som kærlig der tilgiver. Hvis vi piller bogen fra hinanden og lader een del være skrevet af een forfatter og en anden del af en anden forfatter, så svækker vi bogens helhed og det vidnesbyrd den indeholder.

Men der er heller ikke grund til at rive bogen i småstykker. Analyserer man "fler-forfatter" argumenterne, så er de ikke så stærke endda.

1. Modtagere og budskaber. En bog behøver ikke kun have en slags modtagere, men kan sagtens have flere. Og naturligvis vil budskaberne være forskellige til de forskellige slags modtagere. Jesus talte på een måde til farisæerne: "I hyklere", men på en anden måde til folkeskaren: "Kom til mig". Gud ønskede ikke blot at give et budskab om dom, men også et budskab om håb når dommen engang i fremtiden var et faktum. Selvom eksilet lå mange år efter Esajas´død så læste han alligevel tiderne og med Helligåndens inspiration kunne han formulere et budskab, hvis endelige betydning først ville blive forstået lidt over 100 år senere.

2. 2) Skrivestil. At der er forskel på anvendelsen af ord i en bog, som er skrevet over mange år og som ovenikøbet har forskellige budskaber, er ingen nyhed. G. W. Grogan skriver²⁸:

Variation i stil er karakteristisk for alle store forfattere, som skriver om forskellige temaer og over en betydelig tidsperiode"

Derudover kan man konkludere at der rent faktisk er mange gentagelser af ord og ideer i både den første og den anden del af Esajas. Udtrykket "Israels hellige" en titel for Gud forekommer 12 gange i 1. del og 14 gange i 2. del. Udenfor Esajas forekommer udtrykket kun 6 gange i hele GT. Der er mindst

---

²⁸Citeret fra OTS s. 231-232.

25 hebraiske ord eller ordfraser som forekommer i begge dele af Esajas, men som ikke findes i andre profetiske bøger.

Beskrivelsen af tusind års riget er beskrevet i begge dele, ovenikøbet med meget ensartede ord (Specielt kap. 11 v 4 og kap. 65 v 25). Mange andre steder finder man den samme måde at udtrykke sig på i begge dele. (f.eks. kap. 5 v 27 og kap. 40 v 30, i kap. 35 v 5-6 & 61 v 1)

3. Profetierne. Dette argument kan ikke bruges hverken den ene eller den anden vej. Kun hvis det overnaturlige virkelig var umuligt, kunne man sige at brugen af navnet Kyros, over 100 år før manden var kendt, viste en senere tilføjelse. Eftersom det overnaturlige ikke sådan kan inddrages, kan et sådant argument det heller ikke. Men vi må konstatere, at i bibelsk regi er det ikke første gang, at Gud åbenbarer navnet på en person lang tid før han var født. Det skete f.eks. også for kong Josija²⁹.

Udover de her påviste svagheder i "fler-forfatter" argumenterne er der en række argumenter, der taler til fordel for, at Esajas Amos'søn er den eneste forfatter.

Traditionen.

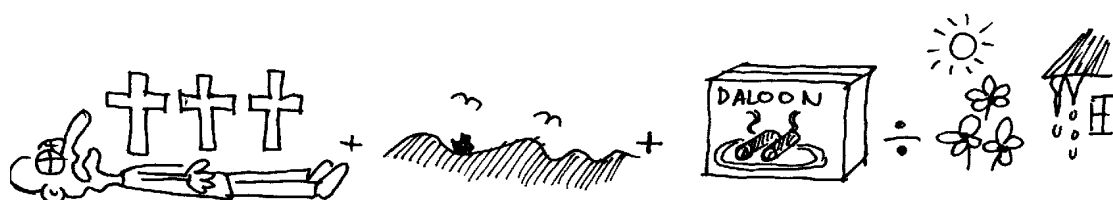
Traditionelt har jøderne tilskrevet hele bogen Esajas. Amos søn. Den jødiske tradition er kort sagt en række gamle Rabbiers kommentarer og udlægninger af hele bibelen. Disse gamle lærde levede langt tættere på nedskrivelsen af Esajas' bog end vi gør. Nogle levede kun få hundrede år efter Esajas' død og derfor er deres vidnesbyrd ikke ligegyldigt.

NT's vidnesbyrd.

Jesus betragtede Esajas' bog som værende skrevet af Esajas. Det samme gjorde alle andre NT' forfattere som citerede fra ham. (f.eks. Joh 12 v7-41, Es 53v1, Es 6v10)

Dødehavsrudderne.

I dødehavsrudderne fandt man et fornemt eksemplar af hele Esajas' bog. Dette eksemplar udgjorde klart et hele og viste ingen tegn på at skulle være stykket sammen af to eller flere kilder. Havde der været en tredje Esajas, der i 400 tallet havde skrevet kap. 60-66, så ville det have været markeret i de meget

fundamentalistisk tænkende jøders skrifter, der blev nedskrevet måske bare 200 år senere. Dødehavsrudderne modbeviser derfor teorien om en "tredje Esajas" og gør det usandsynligt, at der har været en "anden Esajas".

Bogens vidnesbyrd.

---

²⁹(1. Kong. 13v2)

Bogen angiver selv at være et produkt af Guds virke gennem een person nemlig Esajas Amos' søn.

Når der rettes anklager mod en af bibelens egne påstande, så må anklageren bære bevisbyrden. Kan han ikke fremkomme med overbevisende argumentation må han trække sin anklage tilbage og lade bibelens udsagn stå tilbage.

I tilfældet Esajas bogs forfatterskab har anklageren ikke fremkommet med overbevisende argumenter. Dermed må bogens egen påstand, at Esajas Amos's søn er forfatteren, stå tilbage. At andre argumenter bekræfter bibelens egen påstand er blot en ekstra styrke.

Ung kvinde eller jomfru ?

Et andet omdiskuteret spørgsmål i Esajas er sætningen i Kap. 7 v 14:

“Se den unge kvinde skal blive med barn og føde en søn, og hun skal give ham navnet Immanuel. ”

Således står der i den nye danske oversættelse fra 1992. I den forrige oversættelse fra 1931 står der:

“Se jomfruen bliver frugtsommelig og føder en søn...”

Mente Esajas at Immanuel, = Jesus, skulle fødes af en ung kvinde, eller af en jomfru? Hvis han mente en ung kvinde, så styrker det argumenterne for, at Jesus var et almindelig menneske født af en jordisk mor og far. Hvis han mente jomfru, så var hans fødsel et sandt mirakel, som kun kan forklares med, at Gud lod sin søn fødes som menneske, hvilket er det helt centrale i kristendommen.

Det ord som Esajas anvender er "**Almah**" hvilket ikke er det normale ord for jomfru. Det er "**Bethulah**" Men Bethulah betyder jomfru uanset alder og kan altså forstås som "gammeljomfru". Desuden synes Bethulah nogle steder anvendt om gifte kvinder (feks. Joel 1 v 8 hvor Bethulah anvendes). "**Almah**" kan betyde både en ung ugift kvinde og en ung jomfru. I 1 Mos 24 v 43 anvendes ordet i betydningen "ung jomfru".

Esajas kan have valgt at anvende det sjældent brugte ord "**Almah**" for at understrege, at det var en ung jomfru han mente. At meningen med ordet er jomfru bestyrkes af sammenhængen. Det skulle være et tegn, at jomfruen skulle føde (se v 11-14). Det er ikke noget nyt, at unge kvinder føder - selvom de ikke er gift. Men hvis en jomfru føder, så må det i sandhed kunne kaldes et tegn fra Herren (v 11).

Forståelsen af ordet som ung jomfru, havde også de jødiske lærde, da de et par hundrede år før Jesu fødsel oversatte GT fra hebræisk til græsk (Den såkaldte "Septuginta" oversættelse). De valgte nemlig at oversætte ordet med "parthénos", som betyder jomfru og ikke "neánis" som betyder ung kvinde hvad enten hun er gift eller ej. Den samme forståelse har Mathæus og Lukas. De anvender nemlig også ordet "parthénos" når de citerer fra dette sted. (Mat 1v23 Luk v27 & v31).

At "Det Danske Bibelselskab" har valgt at oversætte ordet Almah med "ung kvinde" på dette sted må betegnes som en fejl. Almah anvendes kun i bibelen som "Ung ugift kvinde" eller "Ung jomfru" hvilket sammenhængen og skiftraditionen altså også entydigt peger på³⁰.

---

³⁰(Bib) "Illustreret bibelleksikon" spalte 2250 Redaktør Thoralf Gilbrant Oslo 1965 se også spalte 2254.

KAP. 4: DANIELS BOG.

En af de bøger der mest standhaftigt er blevet anklaget for at være skrevet senere end den selv angiver - nemlig i løbet af det sjette århundred før Kristus- er Daniels bog. Årsagen er, at bogen bla. indeholder nogle utroligt præcise profetier (Specielt kap. 11) som delvis gik i opfyldelse 200-300 år efter. For at fjerne det overnaturlige i sådanne profetier, har liberalteologerne hævdet at bogen - i hvert fald delvis - er skrevet efter at disse begivenheder, som profetierne omhandler, fandt sted. Som argument har man hævdet, at bogen indeholdt historiske fejl og at nogle af de ord som anvendes i bogen tilhører en senere periode.

De historiske "fejl"

F.eks. hævdede man tidligere, at der var en historisk fejl i Daniels bog kap 5, hvor Daniel nævner Belsazzar som konge over Babylon. Man havde komplette lister over Babylons konger, og der var der ingen som hed Belsazzar, men tværtimod var det en konge ved navn Nabonidus, som skulle have regeret efter kong Nebukanezer som beskrives i kap. 1-4.

Kritikken forstummede brat da Sir Henry Ravlinson fandt nogle lercylindre, som fortalte at Nabonidus' søn Belsazzar var faderens medregent. Dette forklarer også hvorfor Daniel kun blev udråbt til at være den tredie mægtigste i riget (Dan 5 v29)³¹. Et andet kritikpunkt, er, at Daniel kalder erobreren af Babylon i år 539 f.KR. for "**mederen Darius**" (Dan 6 v 1), mens historien og arkæologien tilskriver "**perseren Kyros**" denne bedrift.

Der er to forklaringsmuligheder:

1. Enten er "mederen Darius" et andet navn for "perseren Kyros" eftersom mederne og perserne gik i forbund.
2. Eller er det en titel på Kyros' allierede "Gubaro" som Kyros udpegede til leder af Babylon.

Uanset hvilken af de to tolkninger der er rigtig (eller en tredie) så viser fund fra "Nabonidus krønike", at Daniels brug af titlen ikke er ukendt for samtiden. Her omtales nemlig en person som "Medernes Konge". Om det så er en reference til Kyros eller Gubaro må stå hen i det uvisse³².

Den historiske nøjagtighed i Daniel bestyrkes yderligere ved, at den sindsyge, som Daniel beskriver rammer Nebukadnezer (kap 4), også omtales udenfor bibelen. Den Babylonske præst Berossus, som levede i 200 tallet f.KR., fortæller således, at Nebukadnezer blev syg i slutningen af sin regeringsperiode. Abydenes siger 100 år senere, at Nebukadnezer blev besat af en gud dvs. han blev sindssyg.

Sprog og ordbrug

Med hensyn til sprog- og ordbrug har man hævdet dobbelt forfatterskab til bogen, fordi nogle dele af den er skrevet på aramæisk, andre på hebræisk. Gamle mellemøstlige skrifter har imidlertid bevist, at dette er normal praksis blandt mange forfattere. Ofte tjener brugen af et andet sprog det formål at understrege hovedbudskabet.

---

³¹(HKN) s. 9

³²BC s. 37 Den følgende argumentation også hentet herfra.

Daniels brug af ordet "kaldær" som titel for en vismand har været brugt som argumentation for en sen nedskrivning, eftersom ordet i denne betydning ikke forekommer andetsteds i GT. Stjernetyder eller troldmand anvendes i den nye oversættelse (se feks. Dan 2v2). Men Herodetus, som levede i år 450 f.KR. anvender ordet "kaldær" på samme måde som Daniel. Det samme gør nogle asyriske skriftfund fra denne tid.

Faktisk er ordbrugen i i Daniels bog et stærkt argument for tidlig nedskrivning, for flere persiske låneord (feks. "Satrap" 3v 2) kommer fra gammel persisk, der blev talt 600-500 f.KR. altså fra den tid, hvor bogen selv hævder, at Daniel skrev den.

Herudover må nævnes, at Daniels bog også er at finde blandt Dødehavsrullerne. De små stykker man har af bogen kan dateres til år 100 f.KR.³³. Hvis man dertil lægger, at originalerne må have ligget endnu længere tilbage, plus at det tog tid før et skrift blev anerkendt af jøderne, som værende inspireret af Gud, så er det umuligt at hævde, at Daniel skulle være nedskrevet efter år 350 f.KR. Det er en dato som under alle omstændigheder ligger før de nøjagtige profetiers opfyldelse i kap 11.

Både ud fra et historisk, ordmæssigt og arkæologisk synspunkt, er der altså god grund til at fastholde Daniels bog som skrevet af Daniel i 500 tallet f.KR. Ingen af kritikernes argumenter har været holdbare og dermed må man yderligere fæste lid til bogens egne påstande om forfatterskab og nedskrivningstidspunkt. De har vist sig at være troværdige.

KAP. 5: KONKLUSION OM BØGERNE I GT.

De indtil nu behandlede bøger er de mest omdiskuterede i GT. Det betyder ikke, at de andre er gået fri for liberalteologernes angreb, tværtimod. Men karakteristisk for disse angreb er, at teorierne har været så mange og så forskellige, at det må drage hele den liberalkritiske metode i tvivl. Når dertil lægges liberalteologernes forudindtagende negative holdning, blindhed for arkæologiske beviser, omskrivning af jødernes historie (Dokumentarteorien) osv. så er det ikke forståeligt, at deres antagelser får lov til at stå uimodsagt hen i mange bøger.

Samlet kan man sige, at ingen bog i GT kan være skrevet efter år 350 f.KR. i betragtning af Dødehavsrullerne. Her har man fundet større eller mindre dele af alle GT's bøger bortset fra Esters bog³⁴. Eftersom de er skrevet ca år 100 f.KR.³⁵ må originalerne - som tidligere nævnt - ligge endnu længere tilbage. Jøderne var forsigtige med at anerkende nye bøger som værende inspireret af Gud. Denne forsigtighed resulterede ofte i en vis "betænkningstid" før de kunne blev anerkendt som hellige og derfor skulle tages med i skriftsamlingerne. Derfor må år 350 f.KR. være det senest acceptable tidspunkt for nedskrivningen af de bøger, som findes blandt dødehavsskrifterne.

---

³³BC s. 39.

³⁴Hæftet "TEL" nr. 4 December 1993 Selskab for Bibelsk Arkæologi Artikel s. 11 af Ole Andersen.

³⁵"TEL" 4 s. 12.

Herudover har man forskellige arkæologiske, kulturelle, historiske, ordbrugsmæssige osv, beviser og indicier som underbygger GT's egne påstande om forfatterskab og nedskrivningstidspunkt.

Hermed skal man ikke forstå det således, at bøgernes påstande skal underbygges af ikke-bibelske kilder for at være troværdige. Bevisbyrden ligger på angriberen. Hvis ikke angriberens påstande bygger på holdbare argumenter, så må bibelens påstande fortsat stå hen som autoritative og troværdige. Indtil nu har enhver angribende påstand, før eller siden, været nød til at give op overfor bøgernes egne påstande.

Der hvor bøgerne ikke nævner noget forfatterskab og / eller nedskrivningstidspunkt, må man anvende en ærlig og sober kritikmetode som involverer følgende trin:

1. Uden forudindfattede meninger må man se på de foreliggende fakta (det være sig af arkæologisk art, intern bibelsk art eller andet.)
2. Ud fra disse må man danne sig en forløbige antagelse. Denne antagelse må så undersøges nærmere.
3. Holder antagelsen kan man ophøje den til hypotese (rimelig sikker antagelse)

Havde al bibelkritik holdt sig indenfor de nævnte rammer, havde skrivningen af denne bog ikke været nødvendig.

DEL 3: PRÆCIST VIDEREGIVET.

Hvor præcist er GT's tekst i vor bibel overleveret fra originalerne? Det kan tekstkritikerne give et svar på. Tekstkritik har det mål at finde frem til den originale ordlyd / tekst i de originale manuskripter.

Nogle af bøgerne i GT er skrevet omkring 1400 f.KR. - eller tidligere. Det betyder, at der er en stor aldersforskel mellem de originale manuskripter og de ældste manuskripter, som vi er i besiddelse af i dag. Før 1947 stammede de ældste hebræiske manuskripter fra år 900. Efter fundet af dødehavsrullerne i 1947 er denne dato heldigvis skubbet ca 1000 år tilbage. Men der er stadig et tidsgab på cirke 1000 år. Det skal naturligvis også nævnes, at man er i besiddelse af nogle gamle oversættelser af det hebræiske GT til latin, græsk og aramæisk, som stammer fra den første menigheds tid. Det er klart, at i en så lang tidsperiode, hvor det ene manuskript bliver skrevet af efter det andet, opstår der afskrivningsfejl af forskellig art. Desuden ændrer sproget sig, så en eller anden afskriver kan have lyst til at udbytte et gammelt ord med et mere moderne udtryk.. Alligevel har vi god grund til at fæste lid til den GT tekst vi finder i vor danske bibel. Det har vi af to grunde:

Dels er det rimeligt nemt at spore almindelige afskrivningsfejl, og dem der er tvivl om har ingen væsentlig teologisk betydning.

Dels viser GT's overleveringshistorie fra de originale manuskripter til i dag, at manuskripterne altid er blevet afskrevet med største respekt og nøjagtighed.

KAP. 6: GT'S OVERLEVERINGSHISTORIE³⁶.

Fra nedskrivningstidspunktet til år 400 f.KR.

I denne periode var der to tendenser:

- ✓ På det tidspunkt, hvor de originale manuskripter blev nedskrevet, var der blandt Mellemøstens folk en ærefrygt for selve ordet i de skrifter, som blev betragtet som hellige eller normgivende. Feks, kan man nævne ordlyden i en Hittittisk handelsaftale fra Mose tid:
"Den som ændrer - blot et eneste ord i denne tavle, må vejrguden.... og de tusinde guder.... udrydde den mands efterkommere af hittis land"

På samme måde kan vi læse på en af Sefire Stenene (fra 759 f.KR.)
"Den... som siger: "Jeg vil udviske nogle af dens ord..." , må guderne udrydde den mand og hans hus og alt i det"

Ligeledes slutter Hammurabis lov (fra 1726 f.KR.) med en forbandelse mod den som forsøger at ændre denne lov³⁷.

Denne ærefrygt for selve ordet i hellige eller normgivende skrifter gælder i aller højeste grad også jøderne. feks Josva 24 v 27.

"se denne sten skal være vidne imod os, for den har hørt hvert ord Herren har talt til os..."³⁸

³⁶BC s. 47 ff Følgende fremstilling hentet herfra.

³⁷BC s 49-50 Alle citater herfra.

³⁸Se også 5 mos 31 v 9 ff, 1 sam 10 v 25.

Ærefrygten resulterede i en meget nøjagtig afskrivningstendens, hvor hovedopgaven var at bevare teksten fri for fejl og ændringer.

Sideløbende med denne konservative afskrivningstendens, var der også en anden strømning, som så det som sin hovedopgave at formidle skrifterne til folket på en forståelig måde, dvs. at de moderniserede sproget på bekostning af den originale ordlyd.

Vi er idag lykkelige for den første tendens i afskrivningen, men folket gennem tiden har glædet sig over den sidste. Tilsammen skabte de manuskripter som bevarede en meget nøjagtig tekst samtidig med, at samtiden ikke var i tvivl om, hvad ordene betød.

Fra år 400 - 70 ef.KR.

I denne periode udviklede de to strømninger sig til to forskellige uafhængede traditioner:

1. En konservativ, hvis mål udelukkende var at bevare teksten intakt.
  2. Og en moderne, hvis mål var at gøre teksten forståelig.
-
1. De fleste af dødehavsrullerne repræsenterer den konservative afskrivningstradition. Når man sammenligner dødehavsrullerne med de ældste hebræiske skrifter vi ellers er i besiddelse af, de såkaldte Masoreter fra år 900, så er der en meget stor lighed, til trods for aldersforskellen på over 1000 år. Et eksempel på ligheden er Esajas kap 53. I dødehavsrullerne fandt man 17 bogstaver der var forskellige fra Masoreter ud af kapitlets 166 ord. Af de 17 var de 10 udtryk for forskellig stavemåde, 4 var andre konjunktiver og 3 var forskellige. Det var ordet lys, som masoreterne blot kaldte "det". Ligheden skyldes at begge befandt sig indenfor den konservative afskrivningstradition, hvor man betragtede det som en hovedopgave at bevare teksten fuldstændig intakt, helt ned til de enkelte bogstaver.

En anden grund til ligheden er, at de skriftlærde, både blandt dødehavssamfundet og blandt Masoreterne, sandsynligvis havde adgang til old-hebræiske skrifter, som var dem de afskrev.

2. Den moderne tradition er tidsmæssigt sideløbende med den konservative. Den havde jøderne fra Babylon som sine foregangsmænd. De stod for en modernisering af de oldhebræiske manuskripter, hvilket førte til mange forskellige variationer. Desuden blev der foretaget oversættelser af manuskripter til andre sprog. Den mest berømte og vigtigste af disse oversættelser er "Septugintaen" forkortet "LXX". Det var en græsk oversættelse foretaget i Alexandria i Ægypten omkring år nul. Denne oversættelse er interessant fordi den bygger på Old-hebræiske skrifter og fordi det var den oversættelse som de første kristne brugte. De steder i NT, hvor der citeres fra GT er det LXX som forfatterne bruger. Det er årsagen til at nogle af GT's citater i det NT ikke altid stemme overens med GT i vor bibel. Man kan sige, at GT citaterne i vor danske NT har været igennem en hebræisk - græsk - dansk oversættelse, mens selve GT kun har været igennem en hebræisk - dansk oversættelse. Det giver nogle gange en lille forskel i ordlyden, men Helligånden tillod og ledte forfatterne i deres brug af LXX fremfor, at de selv skulle oversætte GT's tekst til græsk.

Fra år 70 - 1400:

Her ophører efterhånden den moderne tradition til fordel for den konservative afskrivningstradition. Som resultat af Jerusalems fald i år 70 blev jøderne mere beviste om deres tro. Hvis folket, som nu var spredt overalt, skulle overleve som et folk, så måtte de have en tro, et særpræg og en autorativ "bibel" til at binde dem sammen.

Dette førte efterhånden til, at alle andre manuskripter foruden en, som stammede fra den konservative tradition, forsvandt. Denne ene blev betragtet som værende den autoritative tekst, hævet over alle andre.

Den blev afskrevet med utrolig præcision af de såkaldte Masoreter, som kasserede hele værket hvis de begik en eneste afskrivningsfejl. Dette førte efterhånden til at kun de lærde kunne forstå det med årene stadig ældre hebræiske sprog, som den var skrevet på. Selvom det naturligvis var et stort savn for datidens menigmand ikke at kunne læse de hellige skrifter, så er det en stor fordel for os idag, i det vi ved, at vi kan stole på ordlyden i disse afskrevne manuskripter.

Vi har intet direkte udsagn fra omkring år 70 om en sådan autorativ tekst, men vi har stærke vidnesbyrd i form af overensstemmende tekst i forskellige manuskripter. Ligheden mellem dødehavsrullerne, små stykker fundet ved Masada (fra år 66-73), små stykker fra Wadi Marabbaat og Nahal Hover (fra år 132-135) samt den tekst vi har fået overleveret af Masoreterne, er et vidnesbyrd om, at de alle må være afskrevet fra den samme tekst. Altså må der have eksisteret en tekst som blev betragtet som autorativ, i hvert fald af en stadig større kreds, omkring det første århundrede³⁹.

Fra år 1400 - idag.

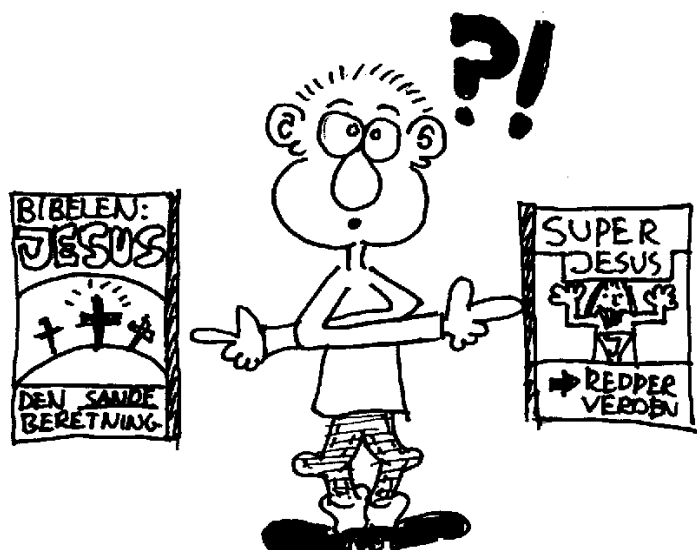
---

³⁹BC s. 58.

Med bogtrykkerkunstens opfindelse blev der frihed til nye versioner og oversættelser, samtidig med at den gamle overleverede tekst fra Masreoterne var sikret overlevelse pga. den nu mulige mangfoldigørelse.

Vi har altså god grund til at stole på den ordlyd som GT har idag. Dels på grund af den vilje der altid har været til at bevare teksten intakt, dels på grund af den autorisering der fandt sted på et tidligt tidspunkt og hvorfra vi idag har gamle manuskripter. Hvis man ikke kan stole på det gamle testaments ordlyd, på baggrund af den overvældende overleveringshistorie, så vil der ikke være et stykke historie efter år nul vi kan regne med. I forhold til alle andre kilder fra datiden, af hvilken som helst art, er GT langt overlegen.

DEL 4: ER JESUS OPDIGNET?

Eksisterede Jesus virkelig? Døde han på et kors? Udførte han mirakler? Denne slags spørgsmål er noget som hører til indenfor historiekritiken. Historiekritik af det Nye Testamente kan være et yderst interessant og givende studium. Desuden er det også her skillelinien går for enten accept af kristendommen eller forkastelse.

Det er et interessant studium på den måde, at det kaster lys over evangelierne og Apostlenes gerninger i særdeleshed og brevene i almindelighed. Hvem var Farisæerne, Saddukæerne og Herodianerne? Hvem var Pilatus og Herodes? Hvordan var Messias forventninger i folket? Hvordan var hele den verden, miljøet og de politiske forhold på Jesu tid? Viden om disse ting kan være en ekstra inspiration i bibellæsning, samtidig med at det nogle gange kan modvirke misforståelser af teksten. Feks. når Kong Agrippa i Apostlenes Gerninger 26v28 efter afhøringen af Paulus siger: "**Det er lige ved, at du overtaler mig til at blive kristen**", så vil en historisk viden om hans liv afsløre, at han sansynligvis talte ironisk.

Men historiekritik er blevet brugt til mere end at give et billede af den historiske samtid. Den er også blevet brugt som et middel til at sætte spørgsmålstejn ved de hændelser, som specielt evangelierne beskriver: Helbredelser, Korsfæstelsen, Opstandelsen osv.

Her går skillelinien mellem accept og forkastelse af kristendommen. Kristendommen er nemlig en historisk baseret tro. Kristendommen bygger på det historiske faktum, at Jesus var et virkeligt historisk menneske, som blev født under Kejser Augustus, som udførte mirakler, blev korsfæstet og opstod igen. Hvis man bare fjerner et af disse elementer så falder hele kristendommen sammen. Som Paulus siger i 1.Kor 15v17: "**men er Kristus ikke opstået, er jeres tro forgæves...**"

Men der er ingen grund til fortvivlelse. Evangelisten Lukas kunne allerede for 2000 år siden roligt fortælle Theofilus om "**..hvor pålideligt det er, som du er blevet undervist i.**"¹⁴⁰

⁴⁰Lukas Ev. Kap 1v4.

KAP. 7: DE JØDISKE VIDNER.

"Misjna" er en jødisk lærebog (den ene halvdel af Talmud), som indeholder citater, læresætninger mv. fra berømte rabbinere fra før Jesu tid til nogle hundrede år efter. Nogle af de rabbinere, som var nogenlunde samtidige med Jesus, har nogle ikke særlig pæne udtalelser om ham. Udtalelser, som alligevel bestyrker evangeliernes historiske troværdighed. Han omtales som en der udførte trolddom. En anklage som stemmer overens med de skriftkloges beskyldninger mod ham for at stå i ledtog med "Beelzebul" da de skulle finde en (bort)forklaring på miraklerne. (Mark 3 v 22-30) Han kaldtes "den hængte". En reference til korsdøden. Paulus bruger samme udtryk i Gal 3 v 13, hvor han taler om, at Jesus har taget forbandelsen på sig:

"Forbandet er enhver der hænger på et træ."

Han kaldes også "søn af jomfru" hvilket viser, at denne påstand om Jesu fødsel var offentlig kendt fra begyndelsen, og altså ikke er en senere tilføjelse⁴¹.

Josefus.

En anden vigtig kilde indenfor denne kategori er Josefus. Josefus var i begyndelsen af krigen mod Rom (år 66-70) på sine landsmænds - jødernes- side. Senere gik han over til romerne, blev tolk og fik sidenhen tætte forbindelser til kejserfamilien Flavius. Han nedskrev senere jødernes historie fra begyndelsen til Roms "besejring" af Masada i år 73.

I sine skrifter nævner han mange af de personligheder som vi støder på i NT. Hans beskrivelse bekræfter de historiske nøjagtigheder forfatterne af NT har udvist. Man kan f.eks. nævne hans beskrivelse af Herodes Agrippa I's død som Lukas beskrev i ApG 12. Han fortæller - ligesom Lukas - at Agrippa på en festdag blev hyldet som en gud. Da han ikke afviste sine undersåtters pris, satte der mavesmerter ind som resulterede i hans død⁴². Selv om begge skrev helt uafhængigt af hinanden, er der en klar overensstemmelse mellem dem. Denne ligheden mellem Lukas og Josefus bekræfter deres historiske nøjagtighed.

Men også nogle af hovedpersonerne i NT bliver beskrevet og viser deres historiske eksistens. I sin beskrivelse af Johannes Døberen fortæller han ovenikøbet om hans lære:

"Herodes havde nemlig ladet Johannes dræbe, enskønt han var en god mand, der havde lært jøderne at gøre gode gerninger, at være retfærdig overfor hinanden og fromme i gudsdyrkelsen og at samles i dåben. Han lærte at dåben var velbehagelig for Gud, om den ikke tjente til bortvaskelse af bestemte synder, men som en renselse af deres legemer, hvis sjæle allerede var blevet lutret i retfærdigheden"⁴³.

---

⁴¹(Br) "Det nye Testamentes Skrifter Er De Troværdige" s. 110 af FF Bruce, Forlaget perspektiv 1973. Alle citater taget herfra.

⁴²(Ant) Josefus:"Antiquitates" XIX 8 v 2

⁴³Ant XVIII 5 v 2

Denne beskrivelse bekræfter evangelisternes mere udførlige omtale af Jesu banebryder Johannes.

Vigtigst af alt, omtaler Josefus, Jesus. Det billed han tegner af ham stemmer helt overens med det billed evangelisterne giver og det selvom Josefus ikke var en kristen. Omtalen viser også, at Jesu liv og korsdød blev betragtet som et faktum af samtiden, helt op til de højeste romerske kredse, hvor Josefus færdedes. De vidste også at der gik rygter om hans opstandelse.

Josefus skriver⁴⁴:

*"Ved denne tid var der et viist menneske, kaldet Jesus og hans livsførelse var god og han var kendt som værende dydig. Mange mennesker blandt jøderne og de andre nationer blev hans disciple. Pilatus fordømte ham til at blive korsfæstet og dø. Men de som var blevet hans disciple forlod ikke hans discipelskab. De fortalte, at han havde vist sig for dem tre dage efter korsfæstelsen og, at han var i live. Derfor var han måske Messias, om hvem profeterne har fortalt vidunderlige ting. Og den kristne stamme, opkaldt efter ham, er ikke forsvundet indtil denne dag."*⁴⁵

KAP. 8: ANDRE VIDNER.

At Jesu korsdød blev betragtet som et faktum af samtiden bekræftes også af andre kilder. Een af dem er den samaritanske historiker Thallus, som i år 52, fra Rom, skrev en bog om Grækenland og Asien. Bogen er delvis gået tabt, men Julius Afrikanus - en kristen forfatter - citerede fra den i et af sine egne skrifter (år 221). I sin redegørelse for mørket ved korsfæstelsen skriver han:

*"I tredje bind af Thallus' historie bortforklarer han mørket som en solformørkelse, men dette finder jeg ganske ubegrundet"*⁴⁶

Citatet fra Thallus via Julius viser at Jesu lidelseshistorie var offentlig kendt og omdiskuteret i Rom omkring år 50.

Den store romerske historieskriver Tacitus, omtaler i sit værk, fra år 112, kejser Neros kristenforfølgelser i år 67-68. Heri nævner han også Jesu henrettelse:

---

⁴⁴Ant XVIII, 63. Dette afsnit er oversat fra den engelske gengivelse i "Josephus The Essential Writings" af Poul L Maier. Kregel Publications 1994 s 264.

⁴⁵Ordlyden i dette afsnit er noget omdiskuteret, da den traditionelle Josefus tekst, på dette sted klart forkynder Jesus som Messias den opstandne. Denne påstand er imidlertid sikkert indskrevet af senere Kristne, da vi ved at Josefus ikke var en kristen (Origenes kirkehistorie I 11) Ved dygtigt arbejde er man nået frem til at den her givne tekst var den Josefus oprindeligt skrev. Dette støttes af et fund i 1972, hvor en arabisk Josefus tekst fra det 10 århundrede er stort set samme tekst. En tekst som sandsynligvis ikke har været i kristne hænder.

⁴⁶Br s. 121 Citeret herfra.

"Disse (de kristne) staffede han (Nero) med udsøgt grusomhed. Christus efter hvem de havde deres navn, var blevet domfældt til henrettelse af landshøvdingen Pontius Pilatus, da Tiberius var kejser.⁴⁷

I et brev -skrevet år 73- af en syrer ved navn Mara Bar Serapion, til hans søn, omtales Jesus som en vismand på linie med Sokrates og Pytagoras. Ligesom de to sidstnævnte blev myrdet af deres egne sådan blev "den vise konge" det også, fremgår det af brevet⁴⁸. Den romerske historiker Suetonius, nedskrev omkring år 120 cæsarerens historie. I sin omtale af kejser Nero kommer han også ind på de kristne:

"Straf blev udmålt de kristne, som var en klasse af mennesker forfalden til en ny og uheldsvanger overtro"

Senere i sin omtale af kejser Klaudius skriver han:

"Eftersom jøderne, under anstiftelse af en vis Chrestus, til stadighed fremkaldte uro, udviste han dem fra Rom"⁴⁹.

Om "Chrestus" er en fejlstavning af Christus, kan ikke siges sikkert, men det er sandsynligt, eftersom forkyndelsen af Kristi opstandelse kan have vakt uro blandt jøderne i Rom ligesom mange andre steder. Suetonius kan så fejlagtigt have sluttet, at Kristus var en person i byen.

Lukas er den af evangelisterne der gør mest ud af at sætte sin beretning - Lukas evangeliet + Apostlenes Gerninger - ind i historiens ramme. Flere gange fortæller han - enten direkte eller indirekte - hvilke konger, statholdere osv der regerede på det og det tidspunkt. Disse angivelser giver han ofte når han skal til at fortælle om en vigtig begivenhed så man ved helt præcis hvornår den fandt sted.⁵⁰

Dette gør det muligt at efterprøve hans troværdighed som historiker. Vi har nemlig en del arkæologisk materiale om de højtstående historiske personer han nævner, som fortæller hvor og hvornår de regerede. Når man studerer dette materiale såsom inskriptioner i stenmonumenter, mønter osv så finder man at de kun bekræfter de regeringstider, steder og titler som Lukas angiver.

Dette må nødvendigvis føre til en anerkendelse af Lukas som meget pålidelig i sine optegnelser. F.F Bruce siger herom:

"En mand som er nøjagtig i sager vi kan efterprøve er sandsynligvis også pålidelig i forhold vi ikke har midler til at efterprøve"⁵¹

Ud fra alle disse vidnesbyrd fra Jesu samtid kan vi kun drage den slutning, at han var en virkelig person, som samtiden -lige fra menigmand til konge- kendte til. Det fremgår også af de beviser vi har fremlagt, at han ikke bare var kendt, men også meget omdiskuteret. En mand som vakte røre.

Folk vidste, at han havde udført mirakler, og at han var blevet korsfæstet under Pontius Pilatus. De vidste også, at der gik rygter om hans opstandelse.

---

⁴⁷Br s. 127 Tacitus "Annaler" XV 44.

⁴⁸Br s. 124 Brevet befinder sig på British Museum

⁴⁹Br s. 128 Suetonius: Nero XVI,2 Klaudius XXV,4.

⁵⁰Se Luk 2 v 1-2, 3 v 1-2, ApG 11 v 28, 18 v 12 osv.

⁵¹Br. s. 98

Peters ord til den romerske officer Kornelius' venner og familie, ApG 10 v 37 og Paulus' til den jødiske konge Agrippa i kap 26 v 26 bekræfter blot at samtiden havde dette billede af Jesus:

"I ved hvad der er sket, i hele Judæa, det der begyndte i Galilæa....hvordan Jesus færdedes overalt og gjorde vel og helbredte alle.... for Gud var med ham... Ham som de slog ihjel ved at hænge ham på et træ, ham oprejste Gud på den tredjedag...."⁵²

"Kongen er jo bekendt med dette, så jeg taler frimodigt til ham. Jeg tror nemlig ikke, at noget af det kan være undgået hans opmærksomhed. Det er jo ikke sket i en afkrog"⁵³

Enhver fordomsfri historiker må som et minimum anerkende Jesu eksistens, virksomhed, korsdød og rygterne om hans opstandelse, som et faktum. Samtidig må det føre til en respekt for NT's historiske troværdighed. Der er intet der tyder på at evangelisterne opdigtede eller lavede om på de begivenheder de fortæller om. Tværtimod ser vi at de ærligt og oprigtigt gengav det de havde set og hørt.

---

⁵²ApG 10 v 37.

⁵³ApG 26 v 26

DEL 5: HVORDAN BLEV DET NY TESTAMENTE TIL?

Forklaringer og spekulationer om hvordan NT blev til kaldes literærkritik. Denne kritikform beskæftiger sig med forfatterskab, nedskrivningstidspunkt, anerkendelse o.lign.

Desværre er den literære kritik af NT blevet et så bredt emne og indeholder så mange teorier, at det er svært at skelne mellem den sobre og dybdegående "kritik" (undersøgelse) og så den spekulative, useriøse kritik. Et studium af afskrivningstidspunkt, sted og baggrund kan være både nyttig og interessant, men når man begynder at bevæge sig fra den faste jord, hvor man har faktaerne, til den sump, hvor alt er spekulationer, så synker man ned i rent morads.

Eftersom emnet er så bredt vil vi begrænse os til at beskrive nogle af de områder som oftest er udsat for angreb. Det drejer sig først og fremmest om emner som : NT's Kanon og Evangelierne. De øvrige bøger i NT vil kun få en generel behandling.

KAP. 9: NT's KANON; HVORFOR LIGE DISSE BØGER ?

NT består af 27 bøger eller breve. De er nedskrevet mellem år 47 (Jakobs brev) og ca år 95 (Johannes Åbenbaring). Hvorfor er netop disse 27 bøger med og ikke bøger som: Tomas evangeliet, Barnabas' hyrdebrev, Peters evangeliet, Klemens brevene osv? Hvilket princip anvendte den første menighed for at skelne mellem Kanoniske bøger, dvs Guds inspirerede ord, og Apropokryfiske bøger, dvs. bøger uden en selvstændig autoritet?

Bøgernes anerkendelseshistorie.

For at en bog skulle kunne betragtes som hellig måtte den være inspireret af Gud. Dette er et vigtigt princip at huske på når vi taler om hvilke bøger, der blev anerkendt og hvilke, der ikke blev. For det var ikke kirkefædrene, der udvalgte hvilke bøger der skulle være hellige og kanoniske, den status havde Gud allerede givet dem. Gud gjorde nogle bøger kanoniske ved at inspirere forfatterne, mens de nedskrev dem. Senere anerkendte mennesker så bøgerne som hellige og kanoniske, fordi de forstod at Gud havde inspireret den og den bog. Der er altså ikke tale om, at nogle gjorde de bøger, som de kunne lide kanoniske og dem de ikke kunne lide blev betragtet som

apokryfiske, dvs "ikke-inspireret". Nej kirkefædrenes kriterium for anerkendelse af en bog som værende kanonisk var om den var inspireret af Gud. Var den det så måtte de anerkende den, for så var den hellig hvadenten de kunne lide den eller ej. Gud gjorde NT bøger hellige ved at inspirere forfatterne. Kirkefædrenes senere anerkendelse var blot ren formalia. Anerkendelsen blev kun nødvendig pga. en masse andre skrifter udgav sig selv for at være kanoniske og derfor måtte sies væk fordi de var falsknerier.

Men hvordan kan vi så idag være sikker på at alle de bøger, som findes i NT idag er inspireret af Gud, og dermed har en Gudgiven autoritet? Dette vil vi beskæftige os med i dette kapittel.

Forfatterne af NT havde en bevidsthed om en særlig Gudgiven autoritet:

Helt fra begyndelsen betragtede de troende det NT's skrifter som værende inspireret af Gud og dermed også en selvstændig autoritet hævet over alt andet. Apostlen Peter henviser til Paulus' breve som værende autoritative⁵⁴ og Paulus vidste selv at han havde fået en sådan autoritet fra Gud, at han kunne udtale sig på Jesu vegne. Feks skriver han:

"Derfor takker vi også Gud uophørligt. For da I modtog Guds ord, som I hørte af os, tog I ikke imod det som menneskeord, men som det, det i sandhed er, Guds ord, og det virker i jer som tror"⁵⁵

Denne bevidsthed om en speciel autoritet på Jesu vegne havde også de 12 apostle. Jesus havde kaldet dem til at være vidner sammen med Helligånden:

"Når talsmanden kommer, som jeg vil sende til jer fra Faderen, sandhedens Ånd, som udgår fra Faderen, skal han vidne om mig, men også I skal være vidner, for I har været med mig fra begyndelsen"⁵⁶

Dermed ikke sagt, at alt hvad de gjorde og sagde blev betragtet som autorativt. Nogle af Paulus' breve er gået tabt⁵⁷ og på et tidspunkt bliver Peter irettesat af Paulus⁵⁸. Autoriteten havde de ikke i kraft af sig selv, men i kraft af, at den var givet dem af Jesus.

De første kirkefædre anså NT for at være inspireret:

De første kirkefædre betragtede også NT's skrifter, dem de havde kendskab til, som værende autoritative. Når der var tvivlsspørgsmål eller læresætninger, som skulle bevises, så citerede man fra NT som den absolutte facitliste.

Klemens citerer i år 95 fra 1 Korinterbrev, Romerbrevet, Hebræerbrevet og Matthæus. Ignatius citerer i år 116 fra alle Paulus' breve plus Matthæus evangeliet. Hermas citerer i år 140 fra Jakobs brev, Polykarp i år 150 fra alle Paulus' breve, Matthæus, 1. Peters brev og 1. Johannes brev. Justin Martyr, som levede i år 100-165, citerede ikke alene

---

⁵⁴2 Pet 3v15 ff

⁵⁵1. Tess 2 v13. Se også Gal 1v1-12, 1. Kor 7v12, 2 Tim 3v15.17, 2. Pet 1v20-21, 2 Tess 3v14 osv.

⁵⁶Joh 15 v 26-27 gl. overs.

⁵⁷1 Kor 5v9

⁵⁸Gal 2v11 ff

fra alle 4 evangelier, Apostlenes Gerninger samt de fleste af Paulus' breve, han fortæller også at de blev læst op hver søndag sammen med skrifter fra GT⁵⁹.

Disse få eksempler ud af mange viser, at man på et tidligt tidspunkt havde kendskab til næsten alle NT' bøger og at disse blev betragtet som autorative.

De autorative skrifter samles.

I år 170 skrev Tatian "Diatessaron" Det var en bog som havde samskrevet de fire evangelier til eet. Bogen viser, at på dette tidspunkt var alle fire evangelier kendt og blev betragtet som ligeværdige autorative. Dette bekræftes af Biskoppen i Lyon Irenæus som i år 180 skrev:

*"Som vor verden har fire verdenshjørner og fire vinde bevæger sig over jorden.... er det kun naturligt, at det (evangeliet) selv har fire søjler.... Ordet (Kristus)... har givet os evangeliet i firefoldig form, dog holdt sammen af den ene Ånd."*⁶⁰

Citater viser også, at de 4 evangelier var samlet til eet, senest på dette tidspunkt. Sandsynligvis var det sket en hel del år før, eftersom Lyon ligger langt væk fra den græsktalende verden, hvor udviklingen foregik.

De førnævnte kirkefædre Ignatius og Polykarp var begge vidende om en samling af Paulus' breve. En samling som er foretaget samtidigt med de 4 evangeliers samling.

I år 140 fremkom den falske lærer Markion med en liste, hvori han kun anerkendte Lukas evangeliet samt ni af Paulus' breve som værende autorative.

Denne udelukkelse af andre nytestamentariske skrifter førte til et heftigt modangreb fra andre kirkeledere. Et modangreb som viser datidens bevidsthed om flere kanoniske bøger end dem Markion angav.

En beskadiget liste fra år 180 - kaldet "Muratoris Kanon" viser, at man tidligt har forsøgt at samle alle kanoniske bøger til en samling. Denne liste indeholdt efter al sandsynlighed alle fire evangelier, Apostlenes Gerninger, Paulus' breve, to Johannesbreve, Johannes Åbenbaring og "Peters Apokalypse". Listen fortæller desuden, at der var flere breve i omløb under Paulus' navn, men at disse var falske, skrevet af andre for at forsvare en eller anden falsk lære.

Kirkefaderen Origenes, som levede i år 185-254 fortæller, at stort set hele NT var anerkendt af alle. Men der havde dog indsneget sig en del forvirring på området. Origenes fortæller nemlig videre, at der var tvivl om hvorvidt en række breve var inspirerede eller ej. Hebræerbrevet, 2 Peters brev, Johannes 2. & 3. brev, Jakobs brev, Judas' brev samt de apokryfiske skrifter, Barnabas Brev, Hermas' "Hyrden", Didake og Hebræerevangeliet var de breve som tvivlen gældte⁶¹. "Peters Apokalypse" var en anden af tvivlspørgsmålene. Den tidligere nævnte "Muratoris kanon" havde anerkendt dette skrift på linie med resten af NT's bøger.

Behovet for en endelig kanonisering:

⁵⁹(TEN) "New Testament Survey" s. 405-7 af Merrill C. Tenney, Inter-Varsity Press 1992 Eksemplerne taget herfra.

⁶⁰Br s. 26 Adv. Haer III, II 8.

⁶¹Br. s. 25

Efterhånden voksede der et behov frem for en endelig klarhed, af hvilke breve der var inspirerede og hvilke der ikke var. Uafhængigt af hinanden kom kirkefædre såsom Athanasius i år 367, Hieronymus og Augustin til den samme konklusion: Kun NT's nuværende 27 bøger kunne anerkendes som værende inspirerede af Gud. Denne konklusion nåede man også frem til i kirkemødet i Kartago i år 397 og i Hippo Regius i år 419. Baggrunden for denne entydige endelige konklusion var flerfoldig.

1. De var skrevet enten af en apostel eller af en person tæt knyttet til en apostel. Med apostel mener vi de første apostle, som af Herren var sat til at være søjler for den første menighed. Dvs de tolv apostle inklusiv Mattias, som var indsat i Judas' sted, samt Paulus og Jakob, der også var kaldet til at være "søjler", og blev betragtet som sådan af den første menighed⁶².
2. Deres budskab var centreret om Jesus. I præsentation, undervisning og koncentration om Jesus er der stor forskel på de kanoniske bøger og de apokryfiske. De apokryfe indeholder mest mirakler, mærkelige hændelser og direkte kopierede stykker.
3. Deres budskab var til alle overalt.

Kun de bøger som klart opfyldte disse inspirationsprincipper, kunne anerkendes som værende kanoniske. At der kunne være tvivl om nogle af de sidste bøger i NT, som Origenes fremførte kan skyldes menighedernes forsigtighed med at anerkende skrifter, som de endnu ikke kendte baggrunden for. De sidste breve i NT var skrevet til relativt små grupper eller til enkelt personer. Desuden er de fleste af dem af en så lille størrelse, at de ikke blev anset for så vigtige, at de skulle spredes til alle med det samme. Det betød altsammen at den brede kristne "offentlighed" først fik kendskab til dem på et relativt sent tidspunkt. Derfor skulle de store menigheder have tid til at undersøge dem lidt nøjere.

Det er vigtigt at understrege at grunden til at der netop er de bøger i NT som der er, er at forfatterne var givet en særlig autoritet til at skrive på Jesu vegne, inspireret af Hellig Ånden. En autoritet som både forfatterne, de samtidige- og efterfølgende kirkefædre var bevidst om. En autoritet som gjorde at de omgående blev anset for at være den ultimative facit liste for alle læremæssige spørgsmål.

At der ikke har sneget sig forkerte skrifter ind, vidner de tidlige kirkefædre om. De var tæt på deres nedskrivningstidspunkt og de havde ovenikøbet personligt kendskab til forfatterne. Dette giver deres vidnesbyrd, om hvorfor netop disse 27 skrifter skulle indgå i NT, stor vægt. Herudover så vi at menighederne var yderst forsigtige med at anerkende et skrift som værende autoritativt og i sidste ende var det kun dem der uden tvivl kunne klare sig igennem de tre nævnte kriterier, der fik den formelle anerkendelse som værende inspireret af Gud.

KAP. 10: DE FØRSTE TRE BØGER OM JESUS.

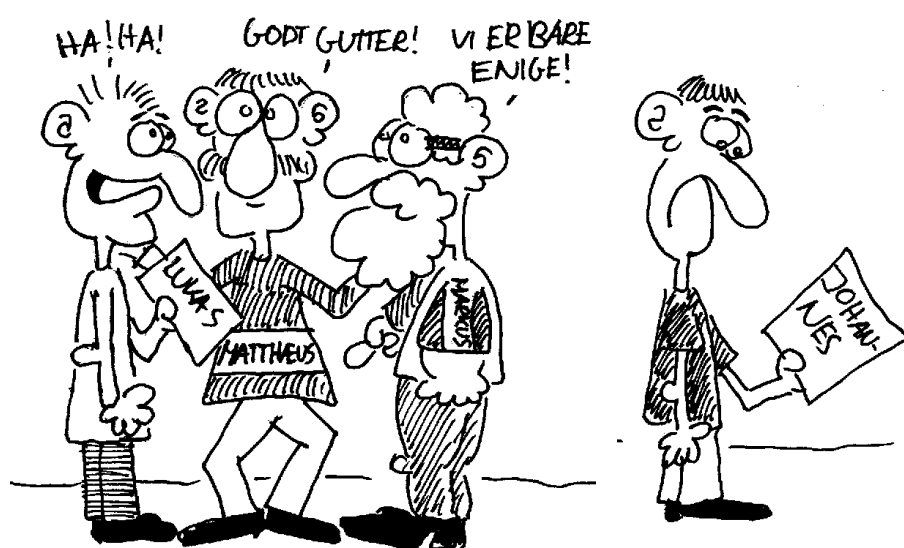
Selve kernepunktet i den kristne tro er "Evangeliet" - de gode nyheder - om Jesus Kristus Guds søn, som blev menneske, blev korsfæstet og opstod igen. Uden

---

⁶²Gal 2 v 9

forkyndelsen af evangeliet ville ingen kunne tro og frelses for: "*troen kommer af det som høres*"⁶³

Gud valgte at bringe evangeliet gennem fire forskellige mænd, som han havde forberedt til denne opgave. I deres beretninger beskriver de næsten kun de sidste 3 år af Jesu liv på jorden, og af disse 3 år får den sidste uge en uforholdsmæssig stor plads. Dette viser at målet ikke var at lave en biografi af Jesus, men at bringe de gode nyheder - evangeliet. På hver deres måde og med hver deres forudsætninger inspirerede Gud dem til at give fire fuldkomne, men forskellige, billeder af Jesus. Matthæus tegner et billed af Jesus som kongen. Markus viser ham som tjeneren, Lukas som mennesket og Johannes som Guds søn. De første tre beretninger ligner meget hinanden, mens den sidste - Johannes skiller sig ud. Mattæus, Markus og Lukas kaldes under eet for "Synopsen".

Det synoptiske problem.

Uanset hvordan man stiller sig til evangelieberetningerne, om de er inspirerede eller ej, så melder sig det samme spørgsmål: "Hvordan blev de til?" Evangelisterne har jo ikke modtaget ordene direkte som citater fra himmelen. Lukas siger inddirekte, at han bl.a. har sin viden fra øjenvidner⁶⁴. Johannes fortæller, at han selv er øjenvidne til sin beretning og det er det han vidner om.⁶⁵

Hvis vi i første omgang ser bort fra Johannes og ser isoleret på de resterende tre -synopsen - så dukker der nogle facts op, som måske kan kaste lys over hvordan de blev til.

Markus har 661 vers. Af disse går 606 vers igen i Matthæus og 350 hos Lukas. 31 vers findes kun hos Markus. Mattæus og Lukas har 250 vers tilfælles som

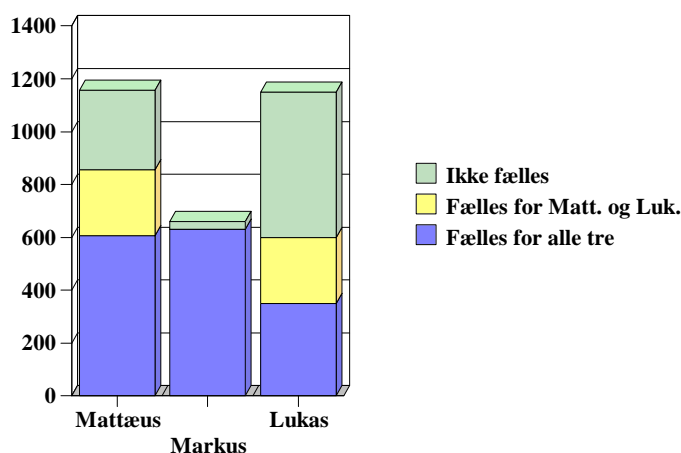
⁶³Rom 10v17

⁶⁴Luk 1v1-4

⁶⁵Joh 21 v 24, + 1. Joh 1 v 1 ff

ikke findes i Markus. Matthæus har 300 vers som kun findes hos ham, mens Lukas har 550⁶⁶.

Tekstforholdet mellem synopsen

De tre evangelister har nogle steder så enslydende ordpassager ned til de mindste grammatiske detaljer, at det ikke kan være tilfældigt. Se feks. Matt 9 v 6, Mark. 2 v 10 og Luk. 5 v 24:

"Men for at I skal vide, at menneskesønnen har magt på jorden til at forlade synder - så siger han til den lamme:(jeg siger dig)stå op, tag din bære (seng) og gå hjem". (1948 oversættelse)

På den anden side adskiller beretningernes form sig så meget fra hinanden, at de klart må betragtes som tre forskellige værker.

Disse tre facts fører til et af de mest omdiskuterede emner i al bibelkritik:"Det synoptiske problem". Det synoptiske problem kan defineres som "***Hvordan kan det forklares at de 3 første evangelier ligner hinanden så meget og til trods herfor er så forskellige?***"⁶⁷. Samarbejdede de tre evangelister, kopierede de hinanden eller brugte de blot en fælles kilde? Problemet har gennem tiderne fået både liberale og konservative bibeltro til at fremkomme med adskillige løsningsmodeller⁶⁸.

BIBELTRO LØSNINGSMODELLER.

Den mundtlige tradition.

En af de gamle løsningsforslag er den såkaldte "Mundtlige tradition". Den går ud på, at der er to slags kilder til evangelierne:

1. Evangelisterne var selv i besiddelse af en viden om Jesu ord og handling.
Mattæus var en af apostlene, som havde fulgt Jesus. Markus havde ligeledes

⁶⁶Br s. 34

⁶⁷(KUL) "Bibelen i kultur-historisk lys" s. 96 Afsnit af Bertil Wiberg, Politikens forlag 1970. En forfatter som klart går ind for den formhistoriske løsning.

⁶⁸(Ten) s. 140 De følgende løsningsforslag er grundlæggende hentet herfra. Også Br s. 34 ff bidrager.

været øjenvidne til nogle af hændelserne, samtidig med at han modtog viden fra apostlen Peter, som han arbejdede tæt sammen med (1 Pet 5 v 13). Lukas havde selv gjort et grundigt research arbejde, samtidig med, at han var under apostlen Paulus' ledelse.

2. Facts om Jesus var blevet samlet af apostlene og organiseret og derefter lært udenad i en rimelig færdig form. Evangelisterne brugte så i forskellig grad materiale fra denne kilde til deres beretninger.

Der er flere facts, som gør, at dette løsningsforslag er rimelig sandsynligt.

- 1) På Jesu tid var det helt almindeligt, at en rabbiner - en jødisk lærer - oplærte sine disciple til at huske endog meget store portioner skriftmateriale udenad. Det var ikke ualmindeligt, at nogle kunne citere store dele af GT udenad. Jesus har med stor sandsynlighed anvendt denne rabbiniske læremetode på sine disciple, da han vidste, at det var dem, som skulle bringe hans budskab videre.

- 2) At Jesus skulle have anvendt denne læremetode støttes ved det faktum, at hvis man genoversætter de græske manuskripter til det aramæiske sprog Jesus talte, så fremkommer der ofte rim og ryme, som gør det sagte nemmere at huske. Jesus kan altså have anvendt rim og rytmer i sin tale, for at disciplene lettere skulle huske de enkelte ord. En teknik som også kendes fra GT.

3) At apostlene skulle have samlet og organiseret factsene om Jesus i en rimelig færdig mundtlig form kan ikke afvises. I den første tid arbejdede og forkyndte de sammen i Jerusalem, hvor de igen og igen forkyndte evangeliet om Jesus for både ven og fjende. Et budskab som gentages flere gange har tendens til at blive standardiseret. I ApG 2 v 22-32 og 10 v 36-43 har vi to fremstillinger af evangeliet, som Peter giver til to forskellige slags publikum. Ligheden mellem de to fremstillinger kunne tyde på tilstedeværelse af et "standardiseret" evangelium i mundtlig form⁶⁹.

4) At menigheden skulle have haft en sådan mundlig tradition, sandsynliggøres endvidere ved, at de første troende havde brug for sådan en. Der var mange som forkyndte evangeliet, og modstandere kunne have brugt fordrejninger eller uoverensstemmelser mellem disse forkyndere til angreb på de kristne. Det var også nødvendigt, at de nye troende fik hele evangeliet at høre, sådan som det var fortalt af pålidelige øjnvidner. En standardiseret mundlig tradition ville løse disse problemer.

Selvom "den mundlige traditions" teori er en rimelig sandsynlig forklaringsmodel så langt den strækker, så er den alligevel mangelfuld på nogle vigtige områder. Feks. hvordan kan de tre evangelier have en lighed, nogle steder, ned til de mindste græske grammatiske detaljer. Man skal huske på, at menighedens mundlige tradition var på aramæisk, og en total enslydende oversættelse til græsk er usandsynlig. Den mundtlige tradition giver heller ikke en forklaring på hvorfor næsten hele Markus findes hos Matthæus og Lukas, og hvorfor de to har ca 250 vers tilfælles, som ikke findes hos Markus.

Dokumentar hypotesen.

En forklaring på ovennævnte problem forsøger Dokumentarhypotesen at give. Den hævder, at Matthæus og Lukas begge byggede deres beretning på Markus samt på et kildemateriale kaldet Q-kilden. Q-kilden skulle være en tekstsamling bestående af Jesu taler, blandt andet bjergprædken, som altså Markus ikke havde kendskab til, eftersom han skrev sit evangelie tidligere. Der er flere faktorer som kunne pege i den retning.

1) Teorien forklarer hvorfor næsten hele Markus findes hos Mattæus og Lukas. De to sidstnævnte har uafhængigt af hinanden anvendt Markus som grundudgangspunkt for deres beretninger. Dertil har de så hver for sig føjet materiale til fra Q-kilden, hvilket forklarer deres 250 fælles vers. Den fælles benyttelse af Markus forklarer også den til tider totale græske grammatiske lighed.

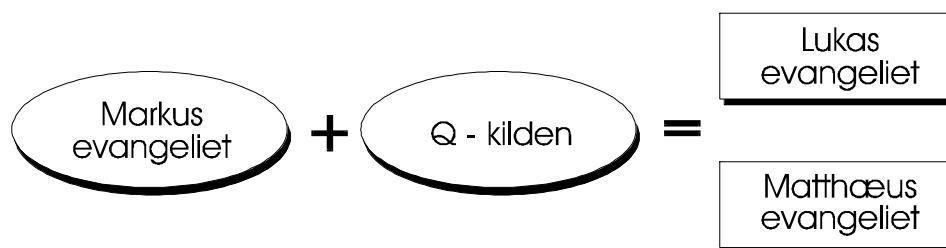
⁶⁹Se også Ap. 13 v 16-41, Rom 1 v 8 ff, 2. Kor 11 v 4, 1. Kor 15 v 3 ff osv.

2) Der hvor der er en forskellig gengivelse af ordlyden i parallelle hændelser i de tre evangelieberetninger er enten Mattæus og Markus enige mod Lukas eller Lukas og Markus enige mod Mattæus. Mattæus og Lukas er ikke enige noget sted mod Markus. Dette fænomen er, hvad man kan forvente, hvis de to har anvendt Markus hver for sig⁷⁰.

3) Med hensyn til Q-kilden ved vi fra kirkefædrene, at der på et tidligt tidspunkt har været samlinger af Jesu taler. Et Q-materiale indeholdende Mattæus og Lukas 250 fælles vers er der dog aldrig fundet spor af, men enkelte faktorer kunne dog tyde på dets eksistens. Således skriver kirkefaderen Papias i midten af 100 tallet:

"Matthæus samlede logia i det hebræiske sprog (dvs aramæisk), og enhver oversatte dem, som bedst han kunne".

Om dette "logia" er ensbetydende med Q-kilden kan ikke siges med sikkerhed, eftersom vi ikke præcis ved hvad logia er. Men sandsynligvis har det været en samling af Jesu ord. "Logia" var for de kristne dengang en betegnelse for Guds ord gennem profeterne i GT. Matthæus kan altså have foretaget en lignende samling af den "store profets" ord. Der er nogle træk i de 250 fælles vers, feks sprogbrug og indhold, der kunne tyde på at de kom fra en sådan kilde opbygget på samme måde som GT's profetiske bøger⁷¹.

Til trods for disse argumenter er dog også denne teori mangelfuld, i det den ikke inddrager de væsentlige faktorer som "Den mundtlige tradition" er bygget op omkring. Dokumentar hypotesen er udelukkende bygget op omkring evangelisternes kontakt med hinanden gennem dokumenter (Markus evangeliet & Q-kilden) og medtager ikke evangelisternes personlige kontakt med hinanden, den tidligere omtalte "menighedens mundtlige tradition" (et "standardiseret" evangelium) samt evangelisternes egen personlige viden, erhvervet gennem erfaringer eller øjenvidner.

Et andet væsentligt svaghedspunkt ved teorien er, at man ikke har et endegyldigt bevis for Q-kildens eksistens. Der er kun forskellige indicier dvs. ting, som kunne tyde på dets eksistens.

F.F. Bruce's kombinations teori:

I sin bog "Det nye testaments skrifter, er de troværdige ?" ⁷² kombinerer professor F.F. Bruce de to nævnte teoriens stærke sider, så nogle af de svage undgås:

⁷⁰(Ten) s. 144

⁷¹Br s. 42.

⁷²Br. s.32 ff.

I lighed med "Den mundtlige tradition" hævder han, at der i den første menighed ved apostlenes forkyndelse fremkom et "standardiseret" evangelium, en menigheds mundtlige tradition. Det var denne forkyndelse, som Markus nedskrev med apostlen Peters hjælp. Hvis man sammenligner Markus evangeliet med den tidlige forkyndelse i menigheden, som vi finder gengivet i talerne i Apostlenes Gerninger, så finder man en lighed, som bestyrker denne teori.

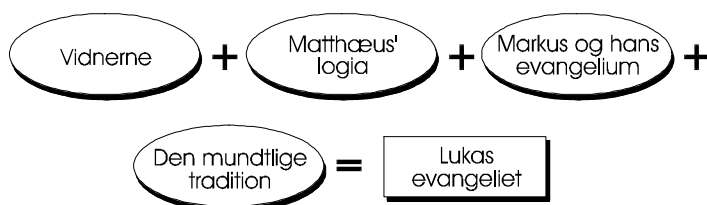

I lighed med Dokumentar hypotesen hævder han, at Mattæus på et tidligt tidspunkt nedskrev Jesu taler under betegnelsen "Logia" Denne nedskrivelse byggede på hans egne noter, skrevet under vandringen med Jesus.

Da Lukas senere ankom til Israel i følge med Paulus⁷³, begyndte han at samle informationer fra øjenvidner, til det evangelium Paulus og andre allerede havde forklaret ham. Han fik to år i landet inden han fulgte Paulus videre mod Rom⁷⁴. I denne tid mødte han mange øjenvidner, lyttede til forkyndelsen i menigheden i Jerusalem, og fik fat i en eller anden sandsynligvis græsk oversættelse af Mattæus' logia.

Da han sammen med Paulus ankom til Rom, fik han en tid der sammen med Markus⁷⁵. Uden tvivl har disse to talt om deres evangelieberetninger, og på den måde har Lukas fået del i Markus' viden og muligvis også læst hans evangelium eller forarbejdet til denne.

Ud fra alle disse kilder, og med Helligåndens inspiration, nedskrev han så omkring år 61 sit evangelium, som sandsynligvis udkom i Rom.

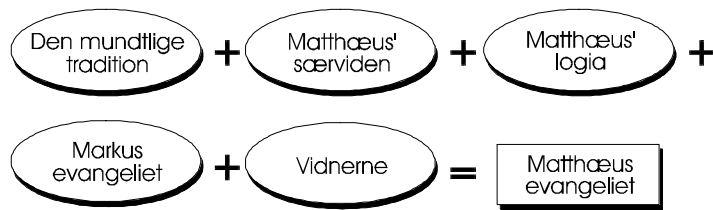
Nogle år senere besluttede Matthæus, at nedskrive sin evangelieberetning. Han ønskede, at fremstille Jesus som Messias jødernes konge, som opfyldte GT's profetier. Matthæus var en af de 12 apostle. Han havde fulgt Jesus, nedskrevet hans taler, været med i menigheden første tid og kendte mange øjenvidner inklusive Markus og hans evangelium.

Ud fra sin egen særviden, andres viden, kendskabet til det "standardiserede" evangelium, Markus evangeliet samt sin egen "Logia" nedskrev han sin evangelieberetning.

⁷³ ApG 21 v 15

⁷⁴ ApG 27v1

⁷⁵ Se Kol 4 v10 & 14, Fil v 23-24

Som det fremgår af den skematiske fremstilling, er det ikke en helt enkel teori, men alligevel den til dato mest sandsynlige.

Det eneste springende punkt i teorien er fortsat Mattæus' Logia som man, bortset fra Papias tidligere nævnte citat, ikke har noget endeligt bevis for har eksisteret. Der er selvfølgelig også andre mindre usikkerhedspunkter, men tiden vil vise om teorien er holdbar eller om den må vige pladsen for en anden.

Selvom vi i disse teorier har afdækket de mulige kilder til vore tre evangelier, så er det vigtigt at huske, at evangelisterne ikke blot nedskrev en hel masse som de hørte, og de plukkede ikke bare lidt her og lidt der fra andres værker.

De havde hver deres formål med deres beretninger. Under Helligåndens ledelse ønskede de hver især at tegne deres billede af Jesus. De udvalgte derfor hvilket "stof" som de ville bruge og hvordan de ville bruge det. Skulle det være et kort sammendrag eller en detaljeret gengivelse? De arrangerede og tilpassede det ind i netop deres sammenhæng. Men hele tiden var de meget opmærksomme på at give en fuldt ud sandfærdig beretning. Det er noget som ligheden mellem evangelieberetningerne taler sit tydelige sprog om. De tre evangelieberetninger er hver for sig selvstændige værker, som på hver deres måde forkynder det sande evangelium om Jesus Kristus Gud's søn.

Baggrunden for de liberale løsningsmodeller

I indledningen blev den oprindelige liberale tankegang beskrevet, sådan som den udformede sig i 1700-1800 tallet under teologer som Harnack og Haltzmann. Synspunktet var, at Jesus var et helt almindeligt menneske med et budskab om næstekærlighed og Gud som alles far. Han var på ingen måde overnaturlig og udførte altså ingen mirakler. De steder i bibelen, som fortalte noget andet blev betragtet som indføjelser eller omskrivninger foretaget af kirken. Jo ældre skrifter man fandt frem til, mente liberal teologerne, jo mindre ville de være farvet af kirken og jo mere ville de fremstille Jesus som et helt almindeligt, ikke overnaturligt menneske. Derfor måtte de nuværende evangelieberetninger være skrevet meget sent - omkring det 4. århundrede - fordi de i høj grad beskriver Jesus som Guds søn, der havde magt over sygdom og død.

Denne oprindelige liberale tankegang er senere blevet forladt af alle seriøse forskere fordi den ganske enkelt ikke passer med fakta, som vi bl.a. så i afsnittet "Vidnesbyrd om Jesus", hvor samtiden bla. klart opfatter Jesus som overnaturlig.

Men tankegangen har givet inspiration til et væld af andre mere eller mindre yderliggående teorier. Pladsen her tillader ikke en gennemgang af dem alle. Flere af dem må også betegnes som ren spekulation, som ignorerer fakta, hvilket gør en egentlig gennemgang irrelevant. Nogle af de liberale teorier er imidlertid så udbredte og anerkendte, at en nøjere gennemgang for mindst een af dem, må være på sin plads.

Formhistorie.

Dette er en af de mest udbredte teorier blandt liberale teologer i bred forstand. Mange betragter den som værende et faktum (på linie med evolutionsteorien), der ikke kan modsiges og på flere læreanstalter undervises der ud fra denne tankegang.

Den formhistoriske teori går ud på at der i tiden efter Jesu død, cirkulerede mange små mundtlige fortællinger om Jesu liv og lære. Disse fortællinger blev spredt rundt i menighederne, hvor de efterhånden fik små "tillæg" og fortolkninger tilføjet så de passede ind i den pågældende menigheds sammenhæng.

Der er et eksempel i lignelsen om Kongesønnens bryllup (Matt 22) eller festmåltidet (Luk 14) som den kaldes i Lukas. De to forskellige versioner vi her får af den samme lignelse, fortæller noget om hvordan de små fortællinger er blevet fortolket og ændret af menighederne, så de passede ind i deres brug. Matthæus fortæller, at tjenerne kun blev sendt ud en gang efter nye gæster - da de oprindeligt inviterede havde afslået. Lukas siger, at tjenerne blev sendt ud to gange "for der var plads endnu". Denne forskel viser, at Matthæus havde sin lille fortælling fra en gammel jødisk menighed, mens Lukas havde sin fra en menighed, som var optaget af hedningemission, og altså mente, at evangeliet var gået ud to gange: Først til jøderne, derefter til hedningerne⁷⁶.

På et tidligt tidspunkt var man begyndt at nedskrive disse små fortællinger. De blev nedskrevet emnemæssigt, sådan at mirakel historier blev nedskrevet i en samling, helbredelser i en anden, lignelser i en tredje, taler i en fjerde osv. Selvom disse fortællinger efterhånden fandtes på skrift så forhindrede det ikke den enkelte menighed i at indføje, ændre eller fortolke i de afskrivninger som de foretog.

Omkring år 70 begyndte Markus at samle nogle af disse små skrevne fortællinger og væve dem ind i en historisk ramme. Holdepunkterne for historierammen havde han fra den forkyndelse af Jesu liv, som havde lydt fra begyndelsen. Senere gik Lukas igang med at samle sit evangelium og til sidst omkring år 80 begyndte en tredje forfatter på det samme. Det blev Matthæus evangeliet.

Evangelisterne nøjedes ikke med at samle de i forvejen ændrede små skrevne fortællinger, de redigerede dem, så de passede til netop deres sammenhæng og formål.

De tre evangelier er altså ikke et værk af historiske øjenvidner, som vidner om det de har set og hørt, men det er et værk som nok oprindeligt kan have

⁷⁶(Kul) s. 133 Gennemgangen af Formhistorisk-Teori med eksempler kommer primært fra denne bog, som betragter teorien som et faktum.

stammet fra Jesus, men som er blevet ændret og redigeret af både menigheder og forfattere. Hvad der så er originalt rigtigt i evangelierne er der delte meninger om. Nogle hævder at Jesus nok har lavet nogle mirakler, mens andre mener at dette også er en tilføjelse/tolkning fra menighederne.

Argumenterne for den form-historiske teori bygger først og fremmest på forskellene mellem evangelieberetningerne.

1. Teorien kommer med en forklaring på hvorfor nogle beretninger kan have en stor lighed og alligevel være forskellige (det synoptiske problem). Et eksempel kunne være fortællingen om den rige unge mand, som kom til Jesus. I Markus (kap 10) må vi selv slutte os til, at den som kom løbende var rig. I Matthæus (Kap 19) får vi at vide, at den, som kommer løbende, var både ung og rig, mens Lukas(kap 18) tillige tilføjer at han var medlem af jødernes råd. Forskellen mellem de tre evangelister, skyldes at de har anvendt tre forskellige gengivelser af den samme episode, gengivelser, som der er føjet nye træk til med årene. Ligheden skyldes, at de oprindeligt stammer fra det samme lille stykke papir, hvorpå beretningen stod.
2. At menighederne har føjet fortolkning til Jesu ord, syntes form-historikerne at finde bevis for bl.a. i lignelsen om sædemanden (Matthæus 13, Mark, 4, Luk 8). Først fortæller Jesus lignelsen om sædekornet, som blev kastet på vejen, stengrund, blandt tidsler og i god jord. Kun det som blev sået i god jord bar frugt, resten gik ud af forskellige grunde. Senere kommer Jesu forklaring af lignelsen. Han fortæller, at den handler om hvordan forskellige mennesker tager imod evangeliet, nogle afviser det, andre lader det ikke slå rod, andre har for mange bekymringer og andre igen tager imod det og de bliver stærke troende. Men lignelsen og forklaringen stemmer ikke overens, mener formhistorikerne. Lignelsen handler om, at der trods alt altid kommer noget ud af vort arbejde, mens den efterfølgende forklaring, handler om hvordan mennesker på forskellig måde tager imod evangeliet. Denne forklaring viser menighedens erfaring fra det at evangelisere. Derfor er lignelsen nok fra Jesus, men fortolkningen er menighedernes værk.
3. Fra et tidligt tidspunkt begyndte små mundtlige og skriftlige beretninger om Jesus at cirkulere. Som nævnt var de emneinddelt. Dvs. at mirakler, taler, lignelser osv. var sat sammen hver for sig. Argumentet for denne påstand er, at hver enkelt af disse samlinger har en stereotyp dvs. typisk måde at udtrykke sig på. **“ Det er især tydeligt i helbredelsesfortællingerne, hvor gangen som regel er denne: Først beskrives sygdommen, dens symptomer og varighed undertiden med en tilføjelse om, at lægerne forgæves havde forsøgt at hjælpe, dernæst fortælles der om, hvordan Jesus foretager helbredelsen..... Det bliver derpå demonstreret at helbredelsen virkelig har fundet sted....”**, skriver Bertil Wiberg⁷⁷. Denne typiske beskrivelsesmåde skulle altså dokumentere, at de forskellige grupper af fortællinger (mirakler, lignelser, osv.) oprindeligt har været sat

---

⁷⁷(Kul) s. 104

sammen i hver deres samling. Hvordan skulle de ellers have så mange fællestræk i deres måde at fremstille begivenhederne på?

Den liberale teoris uholdbarhed.

Den formhistoriske teori har en række klare svagheder, der sætter kraftigt spørgsmålstegn ved denne teori. Argumenterne imod disse svagheder kan samtidig bruges imod andre liberale teorier, som pladsen her ikke tillader bliver behandlet. Modargumenterne samler sig i 4 grupperinger: Kirkefædrenes vidnesbyrd, forfatterskab, en forklaring af forskellene i synopsen samt "tekst kritik". Det sidste emne vil blive behandlet i det sidste kapitel, hvor vi vil undersøge sandsynligheden for at den tekst vi har idag repræsenterer originalmanuskripterne.

Kirkefædrenes vidnesbyrd.

Blandt kirkefædrene er der intet vidnesbyrd der støtter den form-historiske teori. Det er korrekt at mange, udover evangelisterne, havde sat sig for at nedskrive beretninger om Jesus⁷⁸, men at der skulle have været samlinger af små fortællinger med mirakler, lignelser osv. er der intet historisk belæg for, tvært imod.

De kirkefædre, der levede i 100 tallet, måtte have vidst besked om disse samlinger, hvis de eksisterede. Den viden viser de ingen tegn på at være i besiddelse af. Tværtimod argumenterer de klart og utvetydigt for, at evangelierne er værker udført af apostlen Mattæus, apostlen Peters medarbejder Markus og apostlen Paulus medarbejder Lukas. De tre evangelister blev klart betragtet som forfattere og ikke bare som redaktører, som havde sammenredigeret forskellige småhistorier.

Hvis der fandtes disse samlinger af små fortællinger, hvor er de så blevet af? Vi ved at i menighedens første tid, var der ingen central kirkemagt til at dirigere. Menighederne var selvstændige enheder, der vogtede over deres hellige skrifter. Hvorfor skulle de, uden mindste modstand, tilintetgøre de samlinger af småfortællinger, de var i besiddelse af, og så bare antage de tre evangelieberetninger, som værende autoritative og inspirerede. De småfortællinger som de selv sad inde med måtte jo være tættere på Jesu originale ordlyd end evangelierne, som blot var en ny gengivelse.

Ovenikøbet benyttede evangelisterne sig af sådanne fortællinger, som ifølge formhistorikerne var stærkt præget af den menighed, som havde afskrevet dem. Hvis fortællingerne var så stærkt præget af enkelte menigheder, hvorfor skulle så andre menigheder acceptere, at netop en anden menigheds prægning af en fortælling kom med i alles evangelium?

Hertil må der tilføjes, at det er højst utænkeligt, at menigheder var parat til at indskrive deres egne holdninger og meninger i tekster med Jesu ord, som om deres egne holdninger var Jesu ord. Vi ved fra kirkehistorien, at menighederne værnede om Guds ord. Det var deres holdepunkt i tider, hvor mange måtte lade livet for det de troede på. Man behandler ikke det skødesløst, som man er parat til at dø for.

Langt mere logisk er det at antage, at apostlen Mattæus, apostlen Paulus´medarbejder Lukas samt apostlen Peters medarbejder Markus nedskrev deres evangelier ud fra egen viden og andre første hånds vidner. I kraft af denne apostoliske autoritet, og i kraft af

---

⁷⁸Lukas 1v1-4

evangelierne troværdighed blev de anerkendt af menighederne som værende autoritative.

Forfatterskab

Den formhistoriske teori og andre liberale løsnings modeller enten benægter, at evangelie-beretningerne er skrevet af Matthæus, Markus og Lukas, eller de benægter, at det var førstehånds øjenvidne skildringer, som de nedskrev. Men argumenterne for disse benægtelser er langt svagere end argumenterne for det modsatte.

Matthæus.

Det er korrekt, at ingen af de tre påstående forfattere nævner sig selv direkte som forfattere i deres evangelieberetninger. Grunden hertil kan være, at på det tidlige tidspunkt, hvor de blev skrevet, fandtes der ikke andre falske gengivelser af evangeliet. Det var først da disse begyndte at florere, at det blev nødvendigt for den første menighed at markere forfatteren som et tegn på skriftets troværdighed. (se iøvrigt diskussionen om de kanoniske bøger).

Om Matthæus ved vi egentlig ikke så meget. Vi ved, at han var en tolder, som blev kaldet af Jesus til at være en af hans tolv disciple⁷⁹. Efter at han står omtalt som en af apostlene samlet på øvre salen efter Jesu himmelfart (ApG 1 v 13), forsvinder hans navn ud af bibelen og vi har kun få henvisninger til ham blandt kirkefædrene. De fleste af disse henvisninger drejer sig om hans forfatterskab til det evangelium, som bærer hans navn. Således skriver Irenæus i slutningen af 100 tallet:

"Matthæus forfattede også et skrevet evangelium blandt hebræerne på deres egen dialekt, mens Peter og Paulus prædikede i Rom og lagde menighedens fundament"⁸⁰

Blandt kirkefædre er der ingen tvivl om at det var apostlen Matthæus, som forfattede den pågældende evangelieberetning.

Hvis det var en falskner der stod bag evangeliet, er det ikke særligt sandsynligt, at han ville bruge Mattæus som dæknavn for at give sit falskneri troværdighed. I stedet ville han anvende nogle af de mere fremtrædende apostles navne som falskt dæknavn.

Apostlen Matthæus' kvalifikationer svarer godt til de krav, der må være stillet til evangelie-beretningernes forfattere. Han var tolder og vant til at skrive og tage noter. De noter han udfærdigede under vandringen med Jesus, er senere kommet ham til gode, når han skulle gengive Jesu taler for andre.

Med hensyn til Irenæus ord om, at Matthæus skrev på hebræernes dialekt, dvs, aramæisk, så er det meget muligt, at han først skrev evangeliet på aramæisk og senere på græsk. Den græske udgave har så vundet mest udbredelse og udkonkurrerede den aramæiske udgave.

⁷⁹Matt 9 v 9-13, 10 v 3. Argumenter for forfatterskab hentet primært fra Ten s. 149 ff., s. 160 ff og s. 173 ff.

⁸⁰Oversat fra Ten s 149 som igen er oversat fra Irenaeus, Against Heresies III. i. 1.

Flere forskere er enige om, at Mattæus evangeliet er nedskrevet på et tidspunkt sidst i 60'erne, hvilket er et stærkt argument for apostlen Mattæus forfatterskab, da det er indenfor hans levetid. Argumenterne for denne dato er bl.a. følgende:

- 1) Kirkefaderen Irenæus angiver en dato mellem år 65-68. Det var i disse år Peter og Paulus forkyndte i Rom. Andre kirkefædre angiver lignende datoer.
- 2) Profetierne om Jerusalems fald i Kap. 24 v 1-28 er skrevet på en sådan måde, at de antyder, at denne begivenhed endnu ikke havde fundet sted (sammenlign f.eks. Matt 24 v 15) Jerusalems blev ødelagt i år 70.
- 3) Evangeliet var skrevet til menigheder, der stadig var stærkt knyttet til jødedommen. Evangeliet fremhæver GT's messianske budskab. Dette antyder en nedskrivningsdato før templets fald, hvor menighederne i Mellemøsten var stærkt jødisk præget.
- 4) Den tyske forsker Carsten Thiede hævder, at et papyrusstykke fra Matthæus kap 26, som findes på Oxford biblioteket kaldet "Magdalen fragmentet", stammer fra før år 100. Han baserer sin påstand på, at skrivestilen, som er anvendt, var typisk for netop den tid hvor Jesus levede og tiden lige efter. The Times skriver den 24 maj 1994 :

"Ikke siden fundet af dødehavsrullerne i 1947 har der været sådan et potentielt (muligt red.) gennembrud i bibelarbejdet. De nye datoer er et vigtigt vidnesbyrd om at Matthæus skrev en generation efter korsfæstelsen eller tidligere"⁸¹

Markus.

Markus - forfatteren til den korteste evangelieberetning - ved vi en hel del om. Han havde en stærk tilknytning til den første menighed i Jerusalem, og havde sandsynligvis været øjenvidne til nogle af de begivenheder, han omtaler i sit evangelium⁸². Han voksede op med apostlenes forkyndelse, og blev senere henholdsvis Paulus'-, Barnabas'- og Peters medarbejder⁸³. Argumenterne for hans forfatterskab er flere.

- 1) Da den første menigheds forkyndelse af evangeliet skulle nedskrives, så var Markus den mest velegnede. Han var vokset op under evangeliets forkyndelse, og var tæt tilknyttet til nogle af dets mest fremtrædende forkyndere.
- 2) Blandt kirkefædrene er der enighed om hans forfatterskab til evangeliet. Endvidere er der enighed om, at apostlen Peter var hovedkilden bag beretningen. Ifølge Eusebius (Kirkehistoriker fra 300 tallet) skulle Klemens af

⁸¹Datoerne er taget fra den nævnte artikel i The Times 24 maj 1994 skrevet af Matthew D`Ancona

⁸²Mark. 14 v 51-52, ApG 12 v 12

⁸³Ap 13 v 5, Ap 15 v 37-39, 1 Pet 5 v 13

Alexandria (omkring 180) have sagt, at nogle af Peters tillyttere havde opfordret Markus til at nedskrive evangeliet som Peter forkyndte. Origen (ca år 225) skulle have sagt, at Markus nedskrev sit evangelium som Peter forklarede det til ham⁸⁴.

3) Evangeliet indeholder en del latinske betegnelser, som ikke findes i de to andre græske evangelieberetninger. Desuden er loven kun meget lidt omtalt og hvor den er det, er den udførligt forklaret. Evangeliet er i det hele taget skrevet kort og handlingsmættet. Alt dette tyder på at det er skrevet til romerne, hvilket passer med at Markus var tilknyttet Peter under hans forkyndelse og tjeneste i Rom.

Med disse argumenter for Markus forfatterskab og hans tilknytning til Peter, må vi også tilskrive evangeliet en relativ tidlig nedskrivning, da Peter led martyrdøden år 68. Denne dato støttes af det faktum, at evangeliet indeholder den første menigheds forkyndelse, som den også er gengivet i ApG, og der er derfor ingen grund til at antage en senere nedskrivningsdato.

Endvidere må man huske på at noget tyder på, at Markus er skrevet før de to andre evangelier. Som tidligere nævnt indeholder de to nærmest hele Markus, som de sandsynligvis har brugt som en af deres hovedkilder.

En lille bemærkning i Markus evangeliet skal også nævnes som eksempel. I Mark 15 v 21 nævnes Simon fra Kyrene som den som bar Jesu kors. Imidlertid kommer tilføjesen "far til Alexandre og Rufus" Hvorfor nævnes disse to ? Sandsynligvis fordi de var kendt af Markus og de troende i Rom. Hvis dette er tilfældet, så er det yderligere et bevis for, at evangeliet blev nedskrevet indenfor en generation efter begivenhederne.

Lukas.

Når vi skal finde ud af hvem forfatteren til Lukas evangeliet er, må vi nødvendigvis også kaste et blik på Apostlenes Gerninger. Alt tyder nemlig på, at det er to bind af samme forfatter. De har den samme indledningshilsen til Theofilus, Ap.G bygger logisk videre på Lukas, skrivestilen, strukturen, ordbrugen og vægtlægningen på forskellige sandheder, feks. Helligåndens arbejde, er ens.

Forfatteren til Apostlenes Gerninger er relativt let at finde og det gælder så også for Lukas evangeliet. I Ap.G. er der nogle sektioner som indeholder ordet "vi" startende i Ap.G 16 v 10. Forfatteren er altså selv med i beretningen. Er dette tilfældet, så kan vi ud fra disse "vi" sektioner konkludere, at forfatteren var en af Paulus rejseledsagere på flere af hans missionsrejser, bl.a. den sidste, hvor Paulus blev fængslet i Rom. I Kol 4 v 7-14 og Fil v 23-24 har vi en liste over de medarbejdere, som Paulus havde med sig i fængselsopholdet i Rom (De to breve er skrevet derfra). Blandt disse forekommer blandt andet "lægen Lukas".

Af alle de navne, der er nævnt i disse to lister, er det kun Lukas' navn, som ikke forekommer i Ap.G. Det ville heller ikke være nødvendigt, hvis han var forfatteren, eftersom forfatteren tager sig selv med, ved at bruge betegnelsen " vi ", istedet for feks. betegnelsen : " Jeg Lukas og Paulus rejste til Filippi."

Lukas kvalifikationer taler for ham som forfatter. Han var højt uddannet og opdraget i græsk kultur og tankegang. Dette giver sig tydelig udslag i dobbeltbindet: Lukas evangeliet og Apostlenes Gerninger. Her anvendes nemlig en typisk klassisk græsk

⁸⁴Citaterne taget fra Ten s. 162.

historiefortællings måde, hvori vigtige skælsættende begivenheder fremhæves med stor nøjagtighed. Feks. omtales Pinsedag meget udførligt. Det samme gælder når Gud sender Peter for at forkynde evangeliet til ikke- jøder.

Tidspunktet for nedskrivningen af evangeliet må kædes sammen med Apostlenes Gerningers nedskrivning, eftersom evangeliet er nedskrevet først⁸⁵. Apostlenes Gerninger slutter brat med kommentaren om, at Paulus sad 2 år i fængsel i Rom. Vi ved fra hans breve, at han senere blev løsladt, rejste omkring og blev fængslet igen. Denne gang med døden til følge. Dette er ikke med i Apostlenes Gerninger, hvilket tyder på, at det blev afsluttet umiddelbart efter Paulus første løsladelse i år 63. Dette giver en nedskrivnings dato for evangeliet omkring år 61.

Hermed stemmer også kirkefædrenes vidnesbyrd overens. Den falske lærer Markion anerkender i år 140, kun Lukas Evangeliet som ægte blandt evangelieberetningerne. Justin Martyr citerer fra det i år 140 og det samme gør Irenæus i år 170 sammen med flere andre. Lukas Evangeliet må altså være skrevet et godt stykke tid før det har fået så stor udbredelse og omtale.

Lukas siger selv i Lukas kap. 1 v 1-4, at han har sin viden fra øjenvidner. Dermed må han have levet indenfor den generation, som selv oplevede Jesus som menneske. Lukas præcise historieskrivning med nævnelse af regenters navne og titler, hvilket ikke var helt let at finde ud af, støtter hans egen påstand om, at han havde sin viden fra øjenvidner. De kunne nemlig huske deres mange forskellige regenters navne og titler. Var evangeliet skrevet efter øjenvidnernes død ville det være en uoverkommelig opgave at finde frem til så præcise personlige dataer, som Lukas gør.

Sammenfattende sagt om forfatterskab.

Der er således stærke argumenter for en nedskrivning af alle tre evangelier før år 70. Man skal jo også huske på, at argumenterne for eet evangeliums tidlige nedskrivning, også kan overføres til de to andre evangelier. Sandsynliggør vi, at Matthæus er skrevet før år 70, så er det i sig selv et argument for, at Markus er skrevet før, idet Matthæus benytter sig af Markus evangeliet.

Et tidligt nedskrivningstidspunkt er dødsstødet til den oprindelige liberale tankegang, hvor man mente at jo ældre kilder man fandt frem til jo mere fremhævede de Jesus, som et helt almindeligt ikke-overnaturligt menneske. Nu viser det sig, at evangelieberetningerne, sådan som vi har dem idag, er de ældste kilder, og de fremstiller ikke Jesus som et almindeligt menneske, men som Guds søn.

Argumenterne for, at apostlen Matthæus, apostlen Peters medarbejder Markus, og apostlen Paulus' medarbejder Lukas er forfattere til de tre evangelier, må siges at udgøre en stærk helhed, som der ikke er noget belæg for at benægte. Denne omstændighed er samtidig også et stærkt argument imod en af den form-historiske- teoris hovedhjørnestene. Med de tre nævnte personer som forfattere, er der ingen grund til at antage, at de skulle have benyttet sig af dårligt overleverede små fortællinger, der cirkulerede i forskellige menigheder, når de enten selv var øjenvidner eller havde direkte tilgang til andres øjenvidne beretninger.

Når dette er sagt, skal det dog nævnes, at den formhistoriske teori har bidraget med et væsentligt modargument mod den oprindelige liberale tankegang. Ved at opstille

---

⁸⁵Se ApG 1v1

evangelieberetningerne i en masse små fortællinger, har den formhistoriske teori påvist, at hver eneste af disse små dele af evangelieberetningerne, er gennemsyret af troen på Jesus som Guds søn og verdens frelser. Den oprindelige liberale tankegang har stædigt holdt fast i, at kun ganske få dele af evangelie-beretningerne er originale, mens resten er tillæg. Men alle dele - uanset hvordan evangeliet opdeles - peger på Jesus som Guds søn og verdens frelser, som har magt over synd og sygdom.

Den formhistoriske teori er derfor en mere moderat teori set i forhold til den originale liberale tankegang. Den formhistoriske teori anerkender i modsætning til den liberale, at Jesus klart udgav sig for at være Guds søn og at han sandsynligvis udførte nogle mirakler.

Men den formhistoriske teori fejler, når den ikke anerkender evangelierne som værende leveret af pålidelige øjenvidner, men som værker udformet på grundlag af små skrifter og præget af tilfældige menigheder.

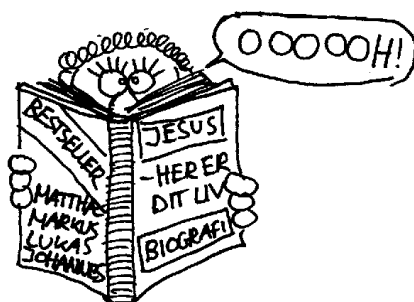
Evangelieberetningernes forskelligheder.

Stiller man de tre evangelieberetninger Matthæus, Lukas og Markus (og Johannes for den sags skyld) op ved siden af hinanden, og sammenligner beskrivelserne af identiske episoder, må man konstatere, at der er større eller mindre forskelle mellem dem. Dette faktum gav fødsel til den formhistoriske teori, som brugte forholdet til at hævde, at de tre evangelister havde benyttet sig af forskellige små historiebeskrivelser, som nok beskrev identiske episoder, men som havde cirkuleret i kortere eller længere tid i menighederne med dertil førende tilføjelser.

Andre har hævdet, at forskellene evangelierne imellem viser, at de umuligt kan indeholde Guds 100% fejlfrie ord. Evangelieberetningerne må derfor være skrevet af almindelige mennesker uden nogen guddommelig "inspiration". De kan derfor ikke have en højere autoritet end alle andre bøger skrevet gennem historien.

Men kigger man nærmere på disse forskelle eller "modsigelser" som nogen ynder at kalde dem, ser man, at der rent faktisk kan findes en god forklaring på forskellene.

Evangelierne er ikke biografier.

Før vi går igang med at se på forskellene, er der et grundlæggende fakta vi skal have slået fast. Evangelierne formål var ikke at lave biografier af Jesus, men derimod at fortælle om Jesus med et læremæssigt mål for øje.

Lukas er den eneste, som hævder, at have skrevet tingene ned i kronologisk rækkefølge (Luk 1v 1-4) Han ønskede at fremstille Jesus som menneskesønnen, og han

havde især den græske verden for øje som modtagergruppe. Derfor formede han sit evangelie, så det passede ind i disses tankegang.

Matthæus ønskede, at nå jøderne med Evangeliet om Jesus som konge og Messias. For at nå sit formål har Matthæus samlet Jesu ord og handlinger i 5 afsnit med hver en længere prædiken. Indholdet behøvede ikke nødvendigvis at hænge kronologisk sammen, men dette var underordnet, da han bedre kunne nå sit formål med en læremæssig fremstilling end en kronologisk. Dette er en fuldt ud legal litterær metode, som man ofte benytter sig af i litterære sammenhænge.

Det afgørende er selvfølgelig, at Helligånden har ledt de to evangelister til på forskellig måde at nå hver deres formål. Tenney skriver i sin bog "New Testament Survey":

"Endelig skal Evangelisternes formål tages i betragtning. Med sikkerhed havde de meget fælles materiale som de brugte til forskelligt brug og organiserede i forskellige rammer under ledelse af Ånden. Forskellen mellem skrivelserne vidner om uafhængighed, lighederne reflekterer en fælles baggrund af information, et fælles emne og en fælles inspiration af Gud."⁸⁶

Hermed har vi forklaret den forskellige opbygning af evangeliberetningerne.

Forskellene.

Men uanset hvordan opbygningen er, så er der nogle identiske episoder, hvor feks. Jesu ord ikke er helt ens, eller beretningerne tilsyneladende er forskellige. En god bibeltro forklaring kan imidlertid findes i følgende punkter:

1) Afvigelse i ordlyden i stykker som findes både i Lukas og Matthæus, men ikke i Markus, kan delvis forklares ved, at de begge benytter sig af den førmtalte tekstkilde kaldet Matthæus' logia. Som tidligere nævnt, var denne oprindeligt skrevet af Matthæus på aramæisk, men senere oversat til græsk. De to Evangelister kan derfor have benyttet sig af to forskellige oversættelser, som begge er korrekte, men alligevel oversat med lidt forskellige ord. Hvis man genoversætter disse passager til aramæisk, så fremkommer ligheden mellem Matthæus og Lukas igen⁸⁷.

2) Afvigelser i ordlyden kan også forklares ved, at de tre evangelister har besluttet at gengive feks en udtalelse fra Jesus på hver sin måde. Een kan gengive ordene som direkte tale, en anden kan gengive dem som indirekte tale, og en tredje kan vælge at bringe et sammendrag.

3) Afvigelser og forskelle i ord eller handling mellem to tilsyneladende identiske begivenheder, kan nogen gange forklares ved, at der i virkeligheden er tale om to forskellige begivenheder. Feks foretog Jesus ikke een, men to tempelrensninger. (Matt 21, Joh 2) Jesus blev salvet to gange. En gang af en kvinde i Simon den Spedalskes hus (Matt 26 v6, Mark 14v3-9). Ifølge Joh. 12 v1-8 var det Maria Lazarus'søster. En anden gang blev han salvet af en

---

⁸⁶Ten s. 145.

⁸⁷Br s 43.

unavngiven kvinde,"som levede i synd", mens han opholdt sig i Simon Farisæerens hus.(Luk 7v36-49)

De ting som Jesus talte om, gentog han naturligvis flere gange ved forskellige lejligheder. Han talte til forskellige grupper mennesker, og til hver af grupperne havde han et specielt budskab. Til farisæerne talte han om hykleri, til folkeskaren om Guds rige, til disciplene om efterfølgelse osv. Derfor kan forskellene ved tilsyneladende identiske ordpassager ofte forklares med, at de er ordpassager om samme emne og til den samme gruppe, men sagt på forskellige tidspunkter. Et klart eksempel på dette findes feks. i Lukas kap 13v15 og Kap.14v5 hvor Jesus bruger den samme tanke begge steder.

I kap. 13v15 læser vi: ***"I hyklere, vil ikke hver eneste af jer løse sin okse eller sit æsel fra krybben og trække dem hen og vande dem, selv om det er sabbat"***

I kap. 14 v 5 står der: ***"Hvis en af jer har en søn eller en okse, som falder i en brønd, vil han så ikke straks trække dem op, selv om det er sabbat"***

Modtagergruppen er i begge tilfælde farisæerne. Selvfølgelig har der været flere tilfælde, hvor Jesus har brugt dette argument, når han skulle vise farisæernes hykleri. Dette, sammen med mange andre tilfælde, viser at Jesus ofte brugte samme argument eller "tanke" i sine udtalelser. Det forklarer, at tilsyneladende identiske udtalelser, kan være forskellige indbyrdes, da de i virkeligheden er udtalt på to forskellige tidspunkter.

Dette kan også forklare, hvorfor der nogle gange er forskel på gengivelsen af lignelserne evangelierne imellem. Jesus har sikkert ved flere forskellige anledninger, fortalt lignelser, hvor udformningen måske ikke var helt ens, men tanken/billedet var det samme. Evangelisterne har så følt sig frie til at vælge mellem de forskellige versioner. Feks fortæller Jesus i Matt 22 lignelsen om "Kongesønnens bryllup". Denne lignelse har mange identiske træk med den lignelse Jesus fortæller i Luk 14 "Det store festmåltid". Tanken og billedet er nogenlunde ens, men udformningen er forskellig. De to lignelser er fortalt af Jesus på hver deres tidspunkt.

4)Evangelisterne har i det hele taget, været frie til at udvælge de hændelser, ord o.lign., som bedst passede til deres formål. Men også i beskrivelsen af forskellige hændelser valgte de, hvad de ønskede at lægge vægt på. I beretningen om den blinde Bartimæus omtaler Markus kun ham, mens Mattæus nævner 2 blinde. Ligeledes nævner Markus og Lukas een besat i beretningen fra Gerasenerne, mens Matthæus nævner to. En nærliggende forklaring er, at Markus og Lukas har valgt kun at omtale den mest fremtrædende⁸⁸.

Evangelisterne skal jo ikke bare ses som samlere af småhistorier, og heller ikke som forfattere i almindelig forstand. De samlede materiale og formede det under Helligåndens ledelse, så det passede til netop deres formål. De skal altså ses som ærlige, historisk troværdige samlere og redaktører, der i forskellig grad har lagt vægt på de forskellige sandheder, i det Jesus sagde.

---

⁸⁸Se Matt 20 v 29, Mark 10 Luk 18 samt Matt 8 Luk 8, Mark 5

Een har måske fremhævet noget, som en anden har udeladt. En anden har måske fremhævet en forståelse i Jesu ord, mens en anden har lagt vægt på en anden tolkning. Dette er med til at give hver evangelieberetning netop dets eget særpræg.

Hvis man sammenligner Lukas 6 med Matthæus 5 -7, bjergprædiken, så ser man, at de identiske taler fra Jesus er gengivet på en lidt forskellig måde. Matthæus har valgt at sætte udtalelserne sammen i en række korte paragraffer, mens Lukas gengiver dem i større sammenhæng, anderledes sammensat. Hermed når de begge deres formål. Matthæus giver ordene en ramme, som jøderne var vant fra GT. Og Lukas sætter ordene sammen, så grækerne ville få det fulde udbytte af dem. Dette er en fuldt ud legal litterær behandlingsmåde, hvor man tilpasser materialet til sit formål uden at gå på kompromis med det faktisk sagte.

5) En historisk baggrundsviden kan nogle være en stor hjælp til at forklare tilsyneladende forskelle evangelierne imellem. Feks. i beretningen om Bartimæus. Her siger Markus, at Jesus mødte Bartimæus på vej ud af Jeriko, mens Lukas siger, at Jesus mødte ham på vej ind i Jeriko. "*En selvmodsigelse*" siger skeptikerne.

Arkæologien giver imidlertid et tilfredsstillende svar, set fra et bibeltro synspunkt. På Jesu tid var der "to Jerikoer", et nyt og et gammelt. Jesus har altså været på vej ud af det ene og ind i det andet, da han mødte den blinde⁸⁹. Et andet lignende eksempel findes hos F.F. Bruce s 82. Her skriver han :

"En interessant detalje i forbindelse med den besatte i Gerasenernes land illustrerer faren ved at kritisere evangelie beretningen på grundlag af mangelfulde oplysninger. Ifølge de bedste tekster (græske grundtekster red.) kalder Mattæus landet for "gadarenernes land" (8v28) Markus kalder det "gerasenernes land" (5v1) og Lukas sandsynligvis "gergesenernes land"(8v26)"

T.H. Huxlay gjorde i "Essays Upon Some Controverted Question" grin med gadarenernes svin, som løb den 12 km. lange strækning mellem Gadara og Galilæasøen og ovenikøbet på vejen krydsede den dybe Yarmuk-flod. Den bedst kendte by med navnet Gerasa var en by godt 70 km. syd-øst for søen (svarende til den nuværende Jerash i Jordan), men Markus' Gerasa genkendes i den nuværende landsby Kersa, som ligger ved søens østlige bred.

Lukas' "gergesenernes land" gengiver muligvis stedets nøjagtige navn, for Origenes kendte en landsby Gergesa ved Galilæasøen. Men byen Gadara ejede noget land i egnen omkring Kersa, og dette land såvel som svinene, der opholdt sig her, kunne med føje kaldes "gadarenernes"⁹⁰

6) En ofte omdiskuteret forskel mellem Matthæus og Lukas er Jesu slægtstavle. (Matt 1 v 1-17 & Luk 3 v 23-38) Der er enighed mellem de to evangelister når det gælder Jesu slægtstavle mellem Abraham og David (Matthæus går ikke længere tilbage end Abraham). Det er med Davids søn, at forskellene begynder og det fortsætter indtil Jesu stedfar Josef. Lukas nævner

---

⁸⁹(Ramm) "Biblical Protestant Interpretation" s 207 af Bernard Ramm Forlaget "Baker" 1994.

⁹⁰Br s. 82.

Dauids søn Nathan som stamfar, mens Matthæus angiver Dauids søn kong Salomon.

Der er flere mere eller mindre udviklede bibeltro forklaringer på disse afvigelser. Den mest enkle giver dog et tilfredsstillende svar. Ifølge denne bringer Matthæus Josef slægtstavle, som er den kongelige linie direkte fra David gennem hans søn Salomon. Da Josef var Jesu juridiske far her på jord, tilfalder hans arv ifølge Moseloven Jesus⁹¹. Jesus kan derfor ses som den fuldt lovlige arving til Dauids trone.

Lukas bringer Marias slægtstavle, som ligeledes går tilbage til David. At Gud ordnede det på denne måde kan skyldes, at den af Salomon nedstammede kong Jekonja (Matt 1 v11) fik den forbandelse over sig (Jer 22 v 24-30), at ingen af hans efterkommere skulle sidde på Dauids trone. Da Jesus ikke har Jekonja som kødelig stamfar undgår han forbandelsen. Men gennem sin mor er han en direkte efterkommer af kong David og gennem sin stedfar har han juridisk arvet retten til at sidde på hans trone.

Læg for øvrigt mærke til, at Mattæus bringer en komprimeret slægtstavle. Han springer nogle af de mere ubetydelige konger over. Dette var normalt i datidens slægtsskrivning.

I disse seks punkter er langt hovedparten af de tilsyneladende forskelle mellem evangelierne forklaret. Nogle få af dem har vi måske ikke det fulde svar på endnu, men tiden arbejder for det bibeltro syn. Jo mere der er blevet klarlagt som faktum, jo mere er det bibeltro synspunkt blevet styrket. De forklaringer og argumenter, som er fremkommet i de sidste tre afsnit fjerner ryggraden fra både den form-historiske teori og alle andre liberale teorier. Kirkefædrenes vidnesbyrd samt beviserne for at apostlen Mattæus, Lukas og Peters medarbejder Markus er forfatterne, vidner om, at teksten ikke er blevet ændret eller farvet. Det vil det sidste kapitel i denne bog levere yderligere bevis for.

Forklaringen af de tilsyneladende forskellene i dette afsnit viser, at der ikke er tale om reelle forskelle, men blot om forskellig vægtlægning på forskellige sandheder som forfatterne valgte, for at deres beretninger skulle passe til netop deres formål. Dermed stemmer alle evangelie beretningerne overens og de tilsyneladende forskelle giver ikke noget grundlag for den bevisførelse, som de liberalt prægede påstande og teorier, bygger på.

KAP. 11 JOHANNES EVANGELIET

Johannes evangeliet adskiller sig væsentligt fra de tre synoptiske evangelieberetninger. Evangeliets stil og indhold er så forskellig fra de andre tre, at det har fået nogle til at tvivle på dets ægthed. Andre ser i forskelligheden et velkomment supplement til synopsen, så de tilsammen danner et smukt og levende billede af Kristus Guds søn. Det store bibelkritiske angreb mod Johannes Evangeliet har handlet om forfatterskab. Evangeliet angiver sely, at forfatteren var et øjensvidne til de begivenheder han

---

⁹¹4. Mos 27 v 1-11 & 36 v 1-12.

nedskrev⁹². Kritikerne hævder derimod, at det er skrevet senere, efter Johannes' død, muligvis af en mand af samme navn, som var en af lederne i kirken i Efesos.

Beviser for, at Johannes Zebedæus' søn er forfatteren.

Selvom evangeliet ikke direkte nævner Johannes ved navn som forfatter, så siger den det dog inddirekte. Derudover fortæller evangeliet om så mange træk i forfatteren, at Johannes bliver tilbage som den eneste mulighed⁹³:

Forfatteren var vant til at tale aramæisk, selv om evangeliet er skrevet på Græsk. Der er meget få underordnede ("ligeGYldige") sætninger og flere gange bliver hebraiske eller aramæiske ord anvendt og forklaret.

Forfatteren var jøde for han kendte disses skikke til bunds. Han omtaler jødernes renselsesritualer (Joh 2 v 6), begravelsesskikke (Joh 19 v 40), højtiderne, de gammeltestamentlige skriftstykker, som skulle læses op i synagoen⁹⁴. Han kendte til lovens bud om, at en sag krævede to vidner. Hans evangelium ligefrem ånder af de forskellige jødiske gruppers holdninger til hinanden: folkets ledere, de ulærde jøder, samaritanerne, så de forhold må han have haft et indgående kendskab til osv.

Den debatform der er mellem Jesus og jøderne, er iflg. jødiske forskere identisk med den debatform jøderne anvendte dengang⁹⁵.

Forfatteren er født i Israel, eftersom han har haft et nøje geografisk kendskab til landet. Evangeliet viser, at han kendte steder og afstande på rygmarven. Hans kendskab til Jerusalem er også særdeles godt⁹⁶. Professor F.F. Bruce skriver at: **"Han placerer visse lokaliteter i byen med en præcision, som kun en der har kendt byen før dens ødelæggelse i år 70, kan gøre det"**⁹⁷

Forfatteren var et øjenvidne til det han nedskrev. Vi har ikke bare evangeliets egen påstand om dette i 21 v 24. Flere episoder viser det samme. Han vidste, hvilken time på dagen Jesus sad ved Sykars brønd (4v6), han kendte til antallet og størrelsen på spandene ved brylluppet i Kana (2 v 6), han kendte til vægten og værdien af den olie, som Maria salvede Jesus med (12 v 3-5), mange af detaljerne omkring Jesu lidelse og død viser ligeledes, at et øjenvidne står bag.

Forfatteren nævner sig selv som øjenvidne når han i kap 1 v 14 skriver: " *Vi så hans herlighed*". Ligesom han i kap 19 v 35, efter en beskrivelse af Jesu korsfæstelse skriver: " *Den, som har set det, har vidnet om det, for at også I skal tro, og hans vidnesbyrd er sandt, og han ved, at han taler sandt*".

I 21 v 24 nævnes " *Den discipel Jesus elskede*" som forfatteren. Denne discipel var også en af deltagerene i den sidste nadver (Joh 13 v 23), han var med ved

---

⁹²Joh 21 v 20-24

⁹³De følgende punkter er, hvor intet andet er angivet, hentet idemæssigt fra Ten s. 188-191 og Br s. 50-67.

⁹⁴Br s. 53

⁹⁵Br s. 54

⁹⁶Se feks. kap 1 v 44, 2 v 1, 4 v 5-6 + v 21 og feks. kap 9 v 7, 11 v 18, 18 v 1.

⁹⁷Br s. 53.

korset (19 v26) og et øjenvidne til den tomme grav (20 v 2). Hvem kan denne "discipel som Jesus elskede" være?

Vi ved fra synopsen, at Jesus på en særlig måde tog tre disciple til sig: Peter Jakob og Johannes. Jakob kan ikke være forfatteren, for han led martyrdøden på et meget tidligt tidspunkt⁹⁸. Det kan heller ikke være Peter for evangeliet behandler klart Peter og "den discipel som Jesus elskede" som to forskellige personer⁹⁹. Tilbage står kun Johannes, som også opfylder de øvrige 4 punkter.

At Johannes skulle være forfatteren styrkes yderligere af det faktum, at Johannes ikke er omtalt ved navn i evangeliet. Johannes Døberen derimod, som i synopsen omtales som Johannes Døberen, kaldes i Johannes evangeliet kun for Johannes. Professor Bruce skriver om dette: "***En forfatter i hvis bog optræder to personer med samme navn, vil være omhyggelig med at skelne imellem dem, er han imidlertid selv en af dem, falder dette hensyn bort***"¹⁰⁰. Dem, som modtog Johannes Evangeliet vidste, at Jesus havde en fremtrædende discipel ved navn Johannes. Da de imidlertid også vidste, at han var forfatteren, kunne han undlade sit eget navn, måske for ikke at fremhæve sig selv, og nøjes med at kalde Johannes Døberen for Johannes.

Kirkefædrenes og arkæologiens vidnesbyrd om Johannes' forfatterskab,

At evangeliet er nedskrevet omkring år 100 har vi rigelig bevis for. I 1917 fandt man i Ægypten et lille fragment fra Johannes evangeliet kap 18 v 31-33 og vers 37-38. Pga. skrifttypen kunne videnskabsmændene se, at det stammede fra ca år 130. Fundet af dette såkaldte Rylands fragment er uhyre vigtigt, fordi det vidner om evangeliets tilblivelse, mens apostlen Johannes levede. Hvis denne kopi cirkulerede i Ægypten omkring år 130, så er det yderst sandsynligt at anslå originalen til at være skrevet sidst i 90erne eller før.

Om dette nedskrivningstidspunkt vidner også kirkefædrenes brug af evangeliet. Gnostikeren Basilides (ca år 130) citerede Joh.1v9 og omtaler det som hjemmehørende i "evangelierne". Justinus Martyr (år ca 150) citerer fra kap 3, og hans discipel Tatian tager omkring år 170 evangeliet med i sin sammenskrivning af alle fire. At hævde, at evangelierne er skrevet i det 2. eller 3. århundrede er derfor at tale stik imod fakta. Der kan for den oprigtige forsker ikke herske tvivl om dets nedskrivning op imod 100 tallet, og dermed også inden Johannes død omkring år 100.

Med hensyn til forfatterskab, så er selve nedskrivningstidspunktet og udbredelsen, et bevis for Johannes forfatterskab. Det er ikke troværdigt, at hævde, at en anden kunne have skrevet evangeliet i Johannes navn, og derefter have fået det udbredt så hurtigt, som citaterne hos kirkefædrene vidner om.

Den hurtige udbredelse efter nedskrivningen kan kun forklares med, at der blandt kirken som helhed ikke herskede nogen tvivl om, at forfatteren var den sidst overlevende Herrens apostel, som alle menighederne kendte. Et eventuelt falskneri ville hurtigt blive afsløret.

Da der senere hen blev rejst tvivl om Johannes forfatterskab, bla. på grund af en falsk læres misbrug af evangeliets ord, var kirkefædrene hurtigt ude og forsvare

⁹⁸ApG 6 v 12

⁹⁹Se feks. Joh kap 13 v 23-24, 20 v 2, 21 v 20

¹⁰⁰Br s. 52.

Johannes' forfatterskab til evangeliet. Både Klemens af Alexandria (år 190), Origen (år 220), Hippolytus (år 225), Tertullian (år 200) og "Muratorians fragment" (år 170) tilkendegiver klart Johannes som forfatteren¹⁰¹.

Teorierne om, at en anden Johannes skulle have skrevet evangeliet, bygger på nogle løsrevne citater fra kirkefaderen Papias, som faktisk kun fortæller om denne anden Johannes' eksistens og, at han havde vandret sammen med en eller flere af Herrens apostle¹⁰².

At hævde noget på denne baggrund er dårlig spekulation uden egentligt belæg. Muligvis kan denne "Presbyteren Johannes", som han kaldes, have været apostlen Johannes' discipel og sekretær.

Både på grund af de interne vidnesbyrd: De tidligere nævnte 6 punkter, og de eksterne:

Arkæologien og kirkefædrene, er der al mulig grund til at antage, at det var Johannes, Zebædæus søn, som forfattede dette evangelium. Ingen andre teorier kan opvise blot tilnærmelsesvis lige så stærke argumenter.

Johannes Evangeliet og Synopsen.

Johannes evangeliet adskiller sig i væsentlig grad fra de tre andre evangelieberetninger. Forskellen er så markant, at det har fået flere til at hævde, at Johannes evangeliet ikke lader sig forene med de øvrige tre. De tilsyneladende forskelle falder indenfor tre hovedområder: Geografi, kronologi og billedet af Jesus.

Geografiske vanskeligheder,

Mens de tre evangelieberetninger næsten udelukkende fortæller om Jesu tjeneste i Galilæa, så foregår det meste af Johannes evangeliets handling i Judæa. Denne forskel kan dog nemt forklares med at, Johannes har nedskrevet handlinger, som de andre har udeladt. Sandsynligvis har Johannes kendt alle tre evangelieberetninger da han nedskrev sit. Derfor valgte han at bringe sit evangeliums beretninger som et supplement til synopsen.

At Jesus må have færdes en del i Jerusalem og Judæa fremgår iøvrigt også selv af synopsen, selvom de ikke direkte omtaler det. Jesu veråb over byen i Matt 23 v 37 og Luk 13 v 34 viser, at han allerede tidligt havde haft en tjeneste der, men at de ikke havde taget imod ham.

Kronologiske vanskeligheder.

Ovennævnte forklaring på de geografiske forskelle er samtidig en del af forklaringen på den kronologiske forskel. Mens synopsen tilsyneladende lader Jesu tjeneste begynde i Galilæa¹⁰³, efter fristelserne i ørknen, så omtaler Johannes i stedet, at Jesus, efter

---

¹⁰¹Ten s. 189

¹⁰²Br s. 33

¹⁰³Matt. 4 v 12, Mark 1 v 14, Luk 4 v 14.

brylluppet i Kana i Galilæa, drog op til Jerusalem, hvor han bla. talte med Nikodemus¹⁰⁴.

En sådan forskel lader sig forklare ved, at Johannes går endnu længere tilbage i Jesu tjeneste end de tre andre. Jesus kan, efter fristelserne, have haft en kort tjeneste i Galilæa (brylluppet i Kana) og derefter en længere i Judæa. Da han senere beslutter at drage tilbage til Galilæa, møder han på vejen den samaritanske kvinde ved Sykars brønd, som beskrevet i Joh. kap. 4 v 43. Efter, at han er kommet tilbage til Galilæa, begynder Synopsen først at beskrive hans tjeneste. Dvs. at Johannes evangeliet kap. 1 v 37 til kap. 4 v 43 finder sted mellem vers 11 og 12 i Matt 4 (med paralelsteder).

"Da forlod djævelen ham, og se, der kom engle og sørgede for ham.(.....)Da Jesus hørte, at Johannes var blevet sat i fængsel, drog han bort til Galilæa"

Dette forklarer også, hvorfor Peter og de andre så hurtigt forlod deres både, da Jesus kaldte dem til efterfølgelse i Mark. 1 v 17-18 (Med paralelsteder). De var allerede tidligere blevet kaldet, og var begyndt at følge ham, som beskrevet i Joh. ev. 1 v 35-51.

En lignende sammenligning af resten af Johannes Evangeliet med synopsen vil vise troværdigheden af den tidligere nævnte påstand, at Johannes Evangeliets indhold skal ses som supplement til synopsen¹⁰⁵.

Et andet sted, hvor der er kronologiske vanskeligheder, er under lidelsesugen. Problemet er først og fremmest, at ifølge datidens officielle "tempel"kalender, skulle man spise påskelammet fredag aften. Ifølge Synopsen delte Jesus nadveren den aften, hvor man skulle spise påskemåltidet (Matt 26 v.17), men ifølge Joh 18 v28 og 19 v14 døde Jesus den dag, hvor påskemåltidet skulle spises.

En forklaring på denne forskel er, at visse grupper blandt jøderne, og heriblandt Jesus og hans disciple, fulgte en anden kalender end tempelkalenderen, og dermed spiste de påskelammet tidligere på ugen. Dermed kunne Jesus også blive det lam, som skulle slagtes fredag aften ifølge tempelkalenderen¹⁰⁶.

Når man læser om selve korsfæstelsen, skal man bemærke, at Johannes benytter sig af det romerske tidssystem (som også vi anvender), der begynder kl. 24.00, mens synopsen anvender det jødiske, som begynder kl 6.00. Når Johannes skriver i Kap. 19v14, at Pilatus satte sig i domsædet ved den sjette time, så var det kl. 6.00 om morgenen, og når Markus skriver, at Jesus bliver korsfæstet ved den tredje time (Mark.15 v 25) så var det kl. 9.00 om morgenen.

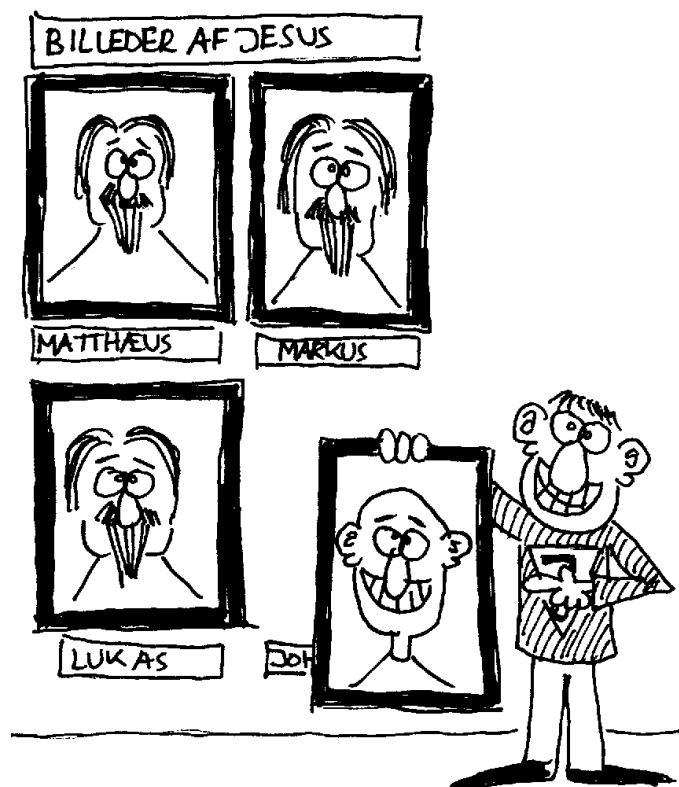
---

¹⁰⁴Joh 2 v 1-13 ff.

¹⁰⁵For en total kronologisk sammenligning af alle 4 evangelier se Ten s 206-210

¹⁰⁶Br s. 60.

Billedet af Jesus.

Det billede Johannes tegner af Jesus er væsentligt anderledes end i synopsen. Men billederne er bestemt ikke uforenelige med hinanden. De er supplerende - set fra hver sin synsvinkel. Johannes' formål med sit evangelium angiver han selv i Joh. kap. 20v31:

"Men dette er skrevet for, at I skal tro, at Jesus er Kristus, Guds søn, og for at I, når I tror, skal have liv i hans navn"

Hans formål var at tegne billedet af Jesus som Guds søn med alt hvad det indebærer. Han ville ikke bare give en overfladisk fremstilling, men han ville gå i dybden, så hans læsere virkelig forstod de store sandheder i Kristus. Hans evangelium er naturligt nok formet efter dette formål.

Vi må huske på, at Johannes skrev sit evangelium på et sent tidspunkt. Det betød, at han havde haft tid til at fordybe sig i Jesu liv, som han havde været vidne til. I Jesu liv var alle Guds sandheder tilstede i fuldkommen tilstand. Han var livet, lyset, opstandelsen, vejen, sandheden, osv. Dette forstod Johannes mere og mere gennem sit liv. De sandheder Jesus havde forkyndt, begyndte han at forstå dybden af. Disse dybe sandheder ønskede Johannes at forkynde så alle kunne gribe dem. Han gengiver ikke blot Jesu ord, han sætter dem ind i en sammenhæng, så vi ikke kan undgå at forstå deres dybe betydning.

I kapitlet om den blindfødte (kap 9) siger han "Jeg er verdens lyd". Da Lazarus er død (kap 11) forkynder han, "Jeg er opstandelsen og livet" Efter at have mættet 5000 mænd plus kvinder og børn med brød i kap. 6, fremfører han det mægtige budskab "Jeg er livets brød". Omstændighederne omkring Jesu ord gør, at vi spidser øre og begynder at ane deres dybde. Vi begynder at ane det mægtige billede der tegnes af Jesus.

Netop derfor er Johannes' billede af Jesus et nødvendigt supplement til synopsen, hvor det er andre dele af ham der tegnes: Kongen, tjeneren, mennesket¹⁰⁷.

Det sprogbrug Jesus benytter sig af i Johannes evangeliet, har sin egen særprægede stil i forhold til synopsen. Dette er der tre supplerende forklaringer på:

1. Oversættelsen fra det aramæiske Jesus talte, til det græsk Johannes skrev på, tillader en vis kulør. Når man skal oversætte en sætning fra et sprog til et andet, så er det umuligt med en ord for ord oversættelse, men man må vælge den oversættelse, som man synes passer bedst til meningen i ordsammenhængen. Dette gælder især det græske sprog, da det i opbygning er meget anderledes end aramæisk. Det indebærer også at Johannes visse steder valgt at oversætte meningen med en sætning, fremfor en direkte oversættelse.
2. Jesus har naturligvis anvendt forskellig ordbrug til forskelligt publikum. Til landbefolkningen, som er det oftest forekommende publikum i synopsen, har han anvendt ord som de forstod og selv brugte. Til præster i Jerusalem og hans egne disciple, som er de to oftest forekommende publikummer i Johannes evangeliet, har han anvendt andre ord som de forstod.
3. Når Johannes citerer fra Jesus eller andre, så kan det undertiden være svært at se hvor citatet stopper og hvor hans egne kommentarer tager over¹⁰⁸.

Johannes Evangeliet og den græske filosofi.

Det har været hævdet, at Johannes evangeliet må være skrevet i det 2. eller 3. århundrede, fordi sprogbuget i det synes at være inspireret fra græsk filosofi. Den græske filosofi infiltrerede i særlig grad den kristne tankegang i det 2. og 3. århundrede.

Ord som "Ordet", "Lyset", "Mørket", "Sandheden", "Løgn" o.lign. er typiske for både Johannes evangeliet og for megen græsk inspireret filosofisk tankegang. Både Johannes og filosoferne lægger en dyb betydning i disse ord. Dette sammenfald fik nogle forskere til at hævde, at evangeliet i virkeligheden var en blanding af kristendom og græsk filosofi.

Fundet af dødehavsrullerne har imidlertid gjort disse spekulationer til skamme. I de skrifter som dødehavssamfundet selv har skrevet omkring år nul, er der en utrolig tankemæssig lighed med Johannes evangeliet. Man benytter ikke blot de nævnte ord, men man lægger også den samme dybe betydning i dem som Johannes gør.

Også i nogle tidlige kristne sange fra Syrien finder vi den samme tankegang og udtryksmåde som i Johannes evangeliet¹⁰⁹.

Eksemplerne viser, at de ord Johannes anvender, var normale for i hvert fald dele af den jødiske samtid, og altså ikke ord, der repræsenterede græsk filosofi. Hvad angår Johannes' fremstilling af Jesus som "Ordet", så er der ikke noget mærkværdigt i det. "Ordet" var blandt samtidens jøder blevet et udtryk for Gud selv. Det var gennem

¹⁰⁷Inspirationen til dette afsnit er taget fra Br s 62

¹⁰⁸Således kunne feks. kap. 3v31-36 være Johannes' egne ord fremfor Johannes

Døberens

¹⁰⁹Br 61-62

"Ordet" han skabte verden, og det var gennem "Ordet" han talte til mennesker. Nogle jøder gik endda så vidt, at de opfattede "Ordet" som et selvstændigt væsen ved siden af Gud.

For grækerne var "Ordet" et udtryk for bindeledet mellem det guddommelige og det jordiske. Det var en manifestation af det guddommelige princip (fornuften, retfærdigheden m.m.) i verden¹¹⁰.

På denne baggrund var det meget naturligt for Johannes at vælge netop dette ord som beskrivelse af Jesus. Han lægger mere i "Ordet" end både jøder og grækere, i det han lader det betegne Guds søn, men det var blot en videre udvikling af den grundforståelsen, som de havde i forvejen.

Der er altså ingen beviser for, at Johannes var påvirket af den græsk filosofiske tankegang, da han skrev sit evangelium. Sammenfaldet mellem Johannes evangeliets ordbrug og den græske filosofis, er først rigtigt udpræget i det 2. og 3. årh, hvor den såkaldte "Gnosticisme" sammenblandede kristendom og græsk filosofi. Set i lyset af de tidligere argumenter for Johannes evangeliets nedskrivning omkring det 1. årh., er det langt mere logisk at hævde, at gnostikerne lod sig inspirere af Johannes Evangeliet og ikke omvendt.

Det sammenfald der er mellem Johannes evangeliet og den græske filosofi før det 1. årh. er slet ikke så udpræget, og kan nemt forklares med at både jøder og grækere anvendte disse ord, når dybere emner skulle beskrives.

At Johannes ikke var inspireret af græsk filosofi, da han skrev sit evangelium sandsynliggøres yderligere ved det faktum, at Johannes Evangeliet på ingen måde lader sig forene med den gnosticistiske eller græske filosofiske tankegang.

Vi har al mulig grund til at antage, at Johannes Evangeliet er skrevet af apostlen Johannes som et ægte, gudgivet billed af Jesus Kristus Guds søn

Johannes Evangeliet er den bog i bibelen, som trænger dybest ind i Jesu person. Ingen anden end den person, som lå ved Jesus bryst ved nadverbordet og opfattede sig selv som "den discipel Jesus elskede", kunne føre os ind i denne dybe sandhed. Kun fordi han var drevet af Helligånden, kunne han skrive det på en sådan måde, at evangeliet idag taler lige så stærkt til os om, hvem Jesus er.

---

¹¹⁰(Bib) s 3266 - 3271

KAP. 12 KRITIK AF ANDRE BØGER I NT.

I det foregående er den kritik blevet beskrevet og imødegået, som har været rejst mod de fire evangelieberetninger. De andre bøger i NT er naturligvis heller ikke gået fri for angreb vedrørende forfatterskab og indhold.

Man har ment, at Paulus breve slet ikke er skrevet af Paulus. At Johannes Åbenbaringen bare er et skrift skrevet for at de kristne skulle have et eller andet håb at klynge sig til under forfølgelser. At den første kirke var opdelt i to fløje, hvor henholdsvis Paulus breve og Peters breve blot var de to fløjers argumenter mod hinanden osv.

I det hele taget kan det konstateres, at der findes et væld af teorier, som forsøger at rokke ved bøgernes troværdighed, men at ingen af dem egentlig har bragt noget virkeligt nyt til verden. Kritikken har mest rettet sig mod forfatterskab. Er bøgerne skrevet af en af de apostolske fædre eller ej? Spørgsmålet er vigtigt, for et af kriterierne for den første kirkes anerkendelse af et skrift som værende indblæst af Gud var, at forfatteren havde en apostolsk autoritet bag sig. Viser dette sig alligevel ikke at være tilfældet, svækkes naturligvis den pågældende bogs autoritet.

Men til trods for et vældigt udbud af teorier har ingen af dem vist sig at kunne rokke ved det forfatterskab, som bøgerne traditionelt tilskrives. At anerkende det traditionelle forfatterskab til bøgerne er i virkeligheden det mest videnskabelige, eftersom der er en overvægt af argumenter for dette.

At gå ind og lave et forsvar for hvert enkelt brev eller bogs traditionelle forfatterskab, vil være at gå for vidt indenfor denne bogs rammer. Egentligt burde det heller ikke være nødvendigt, da bevisbyrden hviler på den, som kommer med nye teorier i strid mod den traditionelle opfattelse.

I det følgende vil nogle af de "beviser" som liberalteologien har ført frem i kampen mod den traditionelle opfattelse af forfatterskab, blive set efter i sømmene. At liberalteologien åbenbart føler sig fri til at ignorere brevenes egne direkte tilkendegivelse af forfatteren, samt kirkefædrenes vidnesbyrd herom, vil ikke blive yderligere kommenteret. Blot skal det nævnes at liberalteologiens evne til at ignorere nogle faktaer og overbetone andre sætter spørgsmålstegn ved om den kan betegnes som saglige videnskab¹¹¹.

Skrivestil.

En af de oftest anvendte argumenter i bibelkritik er skrivestilen. Hvordan skriver forfatteren? Hvilken stil har han? Bruger han lange sætninger eller korte? Er de komplicerede eller enkle? Bruger han indskudte sætninger? Er han sjusket med grammatikken eller er han meget velformuleret? Disse og flere andre spørgsmål, bruger man til at fastlægge en forfatters skrivestil, eller rettere et brevskrivestil. For logikken i liberalteologiens brug af denne argumentation er, at hvis to breve har forskellig skrivestil, ja så må de have forskellige forfattere. Dette gælder uanset hvem de to breve angiver som forfatter.

Eksempelvis kan nævnes, at skrivestilen er blevet brugt som bevis for, at 1. Peters brev og 2. Peters brev ikke begge kan være skrevet af Peter, da skrivestilen i de to breve virkelig er meget forskellig.

---

¹¹¹Gennemgangen er idemæssigt hentet fra BC s 110 ff.

Men spørgsmålet er, om man kan bruge skrivestilen til at udelukke et bestemt forfatterskab af en bog eller et brev. Problemet er at finde ud af, hvordan en forfatters autentiske skrivestil er. Mange af brevene er nedskrevet af en sekretær efter apostlens ord¹¹². Dette tillader sekretæren at give brevet et vist personligt præg. Talte apostlen på aramæisk, mens sekretæren skrev på græsk, så kan denne tendens styrkes yderligere. Dette kan forklare forskellene på feks. 1. og 2. Peters brev, hvor Peter kan have brugt to forskellige sekretærer.

Herudover er der en lang række andre faktorer, som kan have indflydelse på den skrivestil en forfatter vælger at anvende i et af sine breve:

Hvem er modtagerne af brevet? Er det simple, ulærde og relativt nyfrelste mennesker, som Korintherbrevets modtagere, hvor Paulus selv siger, at han må tale til dem som "kødelige" mennesker, da de endnu ikke har forstået grundlæggende åndelige sandheder¹¹³. Eller er det modne kristne som Efeserbrevets modtagere, der i mange år har vandret i den kristne tro, og derfor kan klare mere "dybdegående" undervisning? Eller er det skrevet i meget personlige vendinger, som Paulus' 2.brev til Timotheus.

Hvilken teologisk sandhed lægges der vægt på i brevet? Er det en mægtig fremstilling af Evangeliet, som i Romerbrevet, eller mere praktisk orienteret rådgivning som i 1. Korintherbrev.

Er brevet skrevet tidligt i forfatterens tjeneste, som Galaterbrevet (ca år 49) for Paulus vedkommende eller sent, som hans andet brev til Timotheus (ca år 67). I de mellemliggende år har han haft rig lejlighed til at udvikle sin formuleringsevne, så der muligvis kan spores en forskel i skrivestilen.

Naturligvis er skrivestilen et argument, men det har ikke den alt afgørende betydning, som der nogle gange lægges op til. Der er, som vi har set, mange faktorer, der skal tages med i betragtning. Hvis skrivestilen bruges som argument uden, at disse faktorer

¹¹²Flere steder er der hentydninger til at Paulus har underskrevet brevet med en sidste hilsen, efter sekretærens nedskrivning, som et endeligt bevis på at brevet virkelig er fra ham. Se 1. Kor 16 v 22, Kol 4 v 18, 2 Tess 3 v17. Andre steder er der en decideret henvisning til sekretæren Rom 16 v 22.

¹¹³1. Kor 1 v 26, 1.Kor. 3 v 1-3.

er taget i betragtning, er den ikke et brugbart argument. Hvis faktorerne tages med er argumentet brugbart, men stadig svagt. Det kan jo diskuteres i hvilken grad faktorerne har influeret skrivestilen. Desuden må vi konstatere, at det praktisk talt er umuligt med sikkerhed, at fastlægge en forfatters "autentiske" skrivestil. Hertil har vi alt for lidt litterært materiale af den enkelte forfatter i bibelen.

Ord forekomster.

Denne argumentationsform er nært beslægtet med den vi lige har beskrevet. Den går i al korthed ud på at finde ud af, hvilke ord en forfatter ofte bruger. Feks. har Johannes en stor forkærlighed for ord som lys, mørke, sandhed og løgn. Disse går igen, både i hans evangelium og breve.

Logikken i denne argumentation er, at man ved at finde de ord som feks. Paulus typisk anvender, kan konstatere om et brev er skrevet af ham eller ej. For forekommer Paulus typiske ord i brevet er det skrevet af ham, hvis ikke, er der en anden forfatter. Men metoden bider sig selv i halen, for hvordan ved man hvilke ord Paulus typisk anvendte? Fra hvilke breve kan man uddrage hans typiske ordbrug? Er det Romerbrevets ord, der er typiske, eller skal vi have fat i 1. Korintherbrevet? Bare disse to breve har et meget forskelligt ordbrug, men det skyldes nok ikke så meget forfatteren som brevenes temaer. Romerbrevet er en teologisk fremstilling af evangeliet, mens 1. Korintherbrev er en praktisk vejviser! Faktisk må en række faktorer tages med i betragtning i denne argumentationsform. Ligesom tilfældet med "skrivestilen" må der spørges: Skrev apostlen selv eller en sekretær? Hvem var modtageren? Hvad er temaet? På hvilket tidspunkt er det skrevet?

Alle disse faktorer gør, at også dette argument skal anvendes med største forsigtighed. Hvis dette ikke er tilfældet er argumentet værdiløst.

Hvad Johannes angår, så er han en af de få, hvor man kan anvende "ord-forekomst" metoden med en rimelig vægt. Men han er også den eneste i NT, som har et så udpræget og specielt ordvalg. Men selv her er "Ord-forekomst" metoden kun et argument i en større sammenhæng, som jo bekræfter det traditionelle forfatterskab. Ligesom "skrivestil" metoden må vi konstatere at ord forekomsten i et brev ikke kan bruges som bevis, men højst som et argument af større eller mindre vægt, for det ene eller det andet forfatterskab.

Doktrin - Kritisisme.

Tilhængere af Doktrin-Kritisismen har den opfattelse, at en forfatter har det samme doktrinære (læremæssige)syn i alle sine breve. Hvis et brev afviger doktrinært fra et andet kan det ikke have samme forfatter.

Feks. ville Doktrin-Kritisismen hævde, at Paulus brev til Titus slet ikke er skrevet af Paulus, da han i dette brev lægger meget vægt på at gøre gode gerninger¹⁴, mens han, specielt i Romer- og Galaterbrevet, slår fast med syv-tommer søm, at frelsen sker ved tro og ikke ved gode gerninger.

Denne teori er dog behæftet med så alvorlige problemer, at den i praksis må betegnes som ikke egnet til at afgøre spørgsmålet om forfatterskab.

Der er altid mange forskellige sider af samme sag. Derfor kan et brevs behandling af et tema nogle gange synes modsigelses fuldt i forhold til et andet brev's behandling af

¹⁴Feks. Tit 2 v 14, 3 v 8

samme tema. Men for forfatterne eller forfatteren kan det blot have været en anden side af sagen. Det som nogle ser som en kæmpe modsigelse, er for andre blot en anden facet af den samme sandhed.

Dertil kommer, at brevene ikke indeholder en fuldstændig færdig teologisk behandling af et bestemt emne. De medtager kun den del af sandheden, som er relevant for modtageren. Teologien er målrettet til deres behov. Det betyder, at man er nødt til at se alle brevene i en sammenhæng for at se den fulde sandhed. I Romer- og Galaterbrevet fremhæver Paulus den del af frelsens sandhed som var specielt relevant for dem: "*Vi bliver frelst ved tro alene*". Dette budskab var nødvendigt, fordi falske lærere havde sneget sig ind i Galatermenighederne med en forkyndelse af, at frelsen afhæng af hvilke gerninger man gjorde.

I brevet til Titus er det nødvendigt for Paulus at understrege en anden facet af den samme sandhed: Når vi er blevet frelst, må vi selvfølgelig leve vort liv efter dette. Nu hører vi Kristus til og vi må lade vort liv afspejle dette. Dette budskab var nødvendigt, fordi Kreterne, hvoriblandt Titus arbejdede, var "*dyriske, griske og dovne*". De skulle opdrages til at leve "*retskaffent og gudfrygtigt*"¹¹⁵.

Galaterne kunne Paulus nøjes med at formane til at "*vandre i Ånden*"¹¹⁶ dvs. lade sig lede af Hellig Ånden i alle ting. Kreterne var ikke så opmærksomme på det aspekt af kristenlivet, så de måtte opdrages stærkere til at leve et liv i overensstemmelse med troen.

Begge breve er facetter af samme sandhed, som tilsammen danner et mere fuldt billed af sandheden.

Det skal dog også nævnes, at der selv indenfor Ny Testaments nedskrivningstid skete en vis udvikling i læresætninger (doktriner). I Apostlenes Gerninger kap 15 afspejles der en tvivl i menigheden, om hvorvidt hedninger kan blive frelst uden at overholde Moseloven. Dette spørgsmål var ikke aktuelt i menighedens første tid, da menigheden kun bestod af jøder, men efterhånden som den blev spredt til stadig flere områder, blev spørgsmålet aktuelt.

Heldigvis havde Gud i forvejen forberedt menighedens ledere på denne sag, så alle forstod at Guds vilje var: "Frelse ved tro alene" Men sagen er et eksempel på, at læresætninger udvikler sig undervejs.

At en læresætning bliver mere og mere klar er ikke en modsætning, men blot naturligt eftersom Gud handler gennem menneskenes egne forudsætninger, og dermed også deres omstillingsevne.

Sammenfattende må det konstateres, at Doktrin-Kritisisme ikke har noget belæg for den modsætning den syntes at finde, og som er hele dens grundlag. Dermed kan den ikke anvendes som argument eller bevis for det ene eller det andet forfatterskab.

Kritisk brug af kirkefædrene

Som nævnt i begyndelsen af dette afsnit, så har liberalteologerne ofte ignoreret kirkefædrenes vidnesbyrd om et skrifts forfatter, hvis dette ikke har passeret ind i deres teori. Men i det tilfælde, hvor en kirkefaders vidnesbyrd om et skrift eller mangel på samme passer ind i de liberale teorier, ja så er dette blevet fremdraget med stor ivrighed. Feks. så er hverken Jakobs brev eller 2. Peters brev citeret hos nogen kirkefader, så vidt vides, før i det 3. århundrede. Dette har fået nogle liberale til at

¹¹⁵Tit 2 v 12, Tit 1 v 12

¹¹⁶Gal 5 v 26

hævde, at disse først blev skrevet i det 3. århundrede som falsknerier, for at fremme visse læremæssige syn i menigheden. Jakob og Peter blev da falsk opgivet som forfattere for at give brevene autoritet.

I et tilfælde som det her skitserede må man sige at de liberale virkelig presser citronen. At få en hel teori ud af kirkefædrenes manglende citering i 1. århundrede strider imod saglig bibelkritik. Som set i afsnittet om NT's kanon, var de kristne yderst forsigtige med at kanonisere et skrift. Havde de ikke stærke vidnesbyrd om et skrifts ægthed kom det slet ikke i betragtning.

Herudover er der en række ting, som også skal tages med: Fordi et brev ikke er citeret af en kirkefader, så betyder det ikke, at det ikke var kendt. Nogle breve var mere anvendt end andre og selvfølgelig har nogle breve været mere udbredt end andre. Både Jakobs brev og Peters 2. brev er relativt små breve skrevet til en hel bestemt modtagergruppe med et bestemt budskab.

Dette kan være medvirkende til, at de først blev alment kendt senere end andre skrifter, fordi de har cirkuleret i mindre grupper uden en tilsvarende relevans for alle de andre menigheder.

Endelig må hertil føjes at vi idag kun er i besiddelse af brudstykker af de tidlige kirkefædres værker. Mange citater er gået tabt. Det er derfor højst tænkeligt, at et fund af disse ville indeholde citater af de nævnte skrifter.

Love for overlevering

Som vi tidligere har set, er det ikke kun forfatterskabet, der angribes i skrifterne, men også indholdet af dem. En af de førende angribere var den tyske teolog Bultmann, som fremkom med den teori man kalder "love for overlevering" eller "afmytologisering". Bultmann konstaterer, at der er nogle love, eller tilbøjeligheder om man vil, i ikke-kristen overlevering af historier. Som tiden går gøres historien bedre. Heltene bliver mere heltedige og skurkene mere skurkagtige.

Disse "love" overfører han så på bibelen: Beretningerne om Jesus og apostlene er blevet mere og mere overdrevne med tiden. Der er kommet mirakler til, som er blevet større og større. Faktisk må alt overnaturligt betragtes som eftertidens overdrivelser. Undervisningen i NT går heller ikke ram forbi, den er i årenes løb stadig blevet tilpasset til kirkens tanker og meninger.

Ifølge Bultmann er det så læserens opgave at fjerne overdrivelserne og tilpasningen, eller med andre ord "afmytologisere" skrifterne. For at nå dette mål har han udfærdiget en filosofi, der bygger på den ikke-kristne Heidegger's eksistentiale filosofi¹¹⁷, som vi ikke vil komme ind på her.

Bultmann og hans ligesindedes teorier er, hvis man undersøger dem blot en smule kritisk, en kolos på lerfodder. Den grundlæggende tanke i hans teorier kan der nemlig sættes stort spørgsmålstejn ved.

Det er korrekt, at der indenfor visse dele af den verdslige historieskrivning forekommer de tilbøjeligheder, som går ud på at gøre en historie endnu bedre. Men der er intet der taler for, at man ukritisk kan overføre disse tilbøjeligheder, eller love som Bultmann kalder dem, på bibelen, tværtimod.

---

¹¹⁷Ramm s. 87-88

Faktisk så viser det gamle testamente en klar vilje til at gengive historien på en sandfærdig måde, selvom det er med til, nogle gange, at stille "helten" i et dårligt lys. Tænk f.eks. på hvor klart 2. Samuels bog kap. 11 fremstiller Davids synd, da han gik i seng med Urias' kone Batseba og sendte Urias i døden. Eller 1. Mosebog kap 38, som fortæller historien om, hvordan en af patriarkerne, Juda, gør en tilsyneladende tempel prostitueret indenfor den kaananæiske afgudsdyrkelse, gravid.

GT viser ingen tilbøjelighed til "at gøre historien bedre". Den søger blot i alle sine historiske bøger og dele at give en saglig fremstilling af hændelsesforløbet. Afviser man dette, fordi GT indeholder overnaturlige elementer i beretningerne, er man ikke længere saglig, men fordomsfuld og subjektiv. Man kan ikke afvise noget, bare fordi det er overnaturligt.

Men med GT historiske troværdighed, uden overdrivelsestilbøjeligheder, falder en af Bultmanns vigtigste teorier. For NT har langt mere tilfælles med GT end ikke-kristen historieskrivning. NT vokser ud af GT. De fleste af NT's skribenter var jøder, opdraget i GT og dens ærlige fortællemåde.

I det hele taget kan man ikke sammenligne Biblen med verdslig historieskrivning. Bibelens skribenter og afskrivere var mennesker, som troede, at det var Guds hellige ord de havde med at gøre.

De levede i en tid, hvor det var forbundet med livsfare, at holde sig til Guds ord. Det er ikke troværdigt at hævde, at de var villige til at dø for noget, de selv havde overdrevet eller tilpasset. Desuden var der mange vidner, som ville benytte enhver anledning til at angribe kristendommen, så en overdrivelse ville hurtigt blive afsløret. (se afsnittet "Er Jesus opdigtet?")

Endvidere må man, mildt sagt, kalde det en slem generalisering, når man hæver visse dele af historieskrivningens tilbøjeligheder til love for al slags litteratur. Fordi nogle historikere har yndet at krydre deres beretninger, så er det jo bestemt ikke alle, heller ikke indenfor den ikke-kristne historieskrivning. Hvad med retsdokumenter? De er jo også historieskrivning, som man ikke kan beskyldes for overdrivelse.

Bultmanns teori om overdrivelse falder altså sammen i selve udgangspunktet. Der findes ingen "love" for overdrivelse i verdslig literaturskrivning. Tilbage står bibelens påstand, om at være Guds fuldkomne ord, indblæst i mennesker, som drevet af Hellig Ånden nedskrev det de fik.

KAP. 13 ER BIBELEN UDEN FEJL ?

At bibelen kun indeholder Guds fuldkomne ord og altså ingen fejl, vækker modstand, ikke bare i liberalt sammenhæng, men også i dele af evangeliske lejr. Der er kredse indenfor den sidst nævnte gruppe, som hævder, at bibelen er Guds fuldkomne ord med hensyn til læresætningerne o lign., men der kan være fejl, når bibelen beskæftiger sig med emner, som høre til indenfor videnskaben og historien.

Dette er en farlig holdning, eftersom bibelen selv lærer, at den er skrevet af mennesker, der er drevet af Helligånden til at nedskrive det som Gud havde indblæst i deres ånd¹¹⁸. Hvis disse mennesker havde taget fejl på et område i nedskrivningen, så kan man også hævde, at de også havde taget fejl i et andet!

---

¹¹⁸2 Pet 1 v 21, 2 Tim. 3 v 16

I 1978 underskrev en stor gruppe evangeliske ledere (bl.a. Billy Graham) den såkaldte "Chicago-Erklæring. Af denne erklæring fremgår det tydeligt at bibelen er Guds ufejlbarlige og fuldkomne ord. Bl.a. hedder der i Artikel 11:

"Vi erklærer at Skriften, som er givet ved guddommelig inspiration, er ufejlbarlig, så at den, langt fra at vildlede os, er sand og troværdig i alle sager den omhandler"¹¹⁹.

Der er nogle passager i bibelen, som kan være svære at forstå og som af nogle tolkes som modstridende i forhold til videnskaben eller historien. Ser man nøjere på disse passager så er de imidlertid ikke i modstrid med hverken videnskabelige eller historiske facts.

Med hensyn til bibelens troværdighed i historiske spørgsmål, har vi allerede tidligere behandlet dette emne og har fundet at bibelen er utrolig præcis i sin historie beretning. Forfatterne havde en afgjort vilje og evne til at fremstille begivenhederne som de foregik.

Bibelen og videnskaben.

Når vi skal tale om bibelen og videnskab, er det vigtigt at huske, at bibelen ikke er en decideret videnskabelig bog. Dens formål er ikke at give en detaljeret videnskabelig beskrivelse af et givet fænomen. Det er en bog skrevet over ca 1500 år, med det hovedformål at vise Guds frelsesplan for mennesket.

I beskrivelser af denne frelsesplan kommer bibelen naturligvis ind på forskellige områder, hvor videnskaben også har sine teorier feks. skabelsen.

I disse berøringspunkter er der intet sted i bibelen en modsigelse i forhold til det videnskaben har bevist er facts.

Problemet med videnskaben er imidlertid, at den har en udpræget tendens til at behandle sine egne teorier som facts. Feks er evolutionsteorien bygget på et uhyre spinkelt grundlag, som lige så godt kunne have givet anledning til en helt anden teori. Videnskaben holder imidlertid fast i evolutionsteorien som et faktum. Det er med sådanne mere eller mindre spekulative teorier, at der ofte kan være sammenstød med

¹¹⁹Oversat efter erklæring som gengivet i (Her) Hermeneutics a Study Guide af Peter Kuzmic' s 152-156 International Correspondence Institute 1991.

det bibelen lærer. Men i forhold til videnskabelige faktaer som feks. "Jorden er rund" er det ingen sammenstød med bibelen.

Denne forståelse havde også den store italienske videnskabsmand Galileo Galilei. En forståelse som nær havde kostet ham livet, da han påstod, at jorden var rund og drejede rundt om solen.

"Jeg tror, at hensigten med den hellige skrift var at overbevise menneskene om de sandheder som er nødvendig til frelse, sådan som hverken videnskaben eller andre midler kunne fremstille troværdigt, men kun den Hellige Ånds lys.

Den hellige skrift kan aldrig lyve eller tage fejl. Dens budskab er absolut og urokkeligt sandt. Den Hellige Skrift og naturen stammer begge fra det guddommelige Ord, den ene fordi den er indblæst af den Hellige Ånd, den anden fordi den udfører de guddommelige befalinger.

Bibelen har til hensigt at lære os hvordan vi skal gå til himmelen, ikke hvordan himmelen går"¹²⁰.

Når dette er sagt, skal man stadig huske, at se bibelens påstande i lyset af tiden og stedet det er skrevet, samt formålet med det skrevne. Da Gud i tidens løb udvalgte mennesker til at nedskrive sit ord igennem, gik han ikke forbi deres intellekt. Nej han lod sine tanker berøre deres tanker, så de forstod, hvad der var Guds ord. Det omsatte de så til ord og skrift, mens Helligånden vågede over, at processen blev fuldkommen. De ord, som de nedskrev, var derfor indenfor deres egen sprogstil og forståelsesramme, og enhver udtalelse må ses i lyset af dette.

Når Jesus feks. siger, at sennepsfrøet er det mindste frø på jorden, i en af sine lignelser, så er det ikke forkert, selvom vi idag ved, at der findes endnu mindre sædekorn. I de jøders forståelse, som han talte til, var sennepsfrøet nemlig det mindste. Formålet med Jesu lignelser var ikke en videnskabelig fremstilling, men at fortælle, at i Guds rige kan det mindste blive det største¹²¹.

Bibelens sprog er et beskrivende sprog. Dvs at den beskriver fænomener og hændelser sådan som menneskenes øjne ser dem. Feks. at solen stiger op selv om vi godt ved, at den hverken stiger op eller ned. Folket dengang brugte et beskrivende sprog, og derfor var det naturligt for bibelen at gøre det samme, når den i første omgang henvendte sig til dem.

I det hele taget må man huske, at Gud i første omgang talte til og igennem mennesker fjernt fra vores tid og kultur. Han har brugt deres kulturelle forståelse, udtryk osv til at udtrykke sine evige sandheder i. Det rokker ikke ved Guds ords autoritet, men giver os en forklaring på, hvorfor bibelen nogle steder bruger en gammeldags forståelse til at udtrykke en evig sandhed i.

Det skal understreges, at uanset om der bruges et gammeldags eller moderne billede til at fremme forståelsen af en sandhed på, så berører dette ikke sandheden. Vi forstår udmærket, hvad Jesus mener med lignelsen om sennepsfrøet, selvom han vælger at bruge et billede fra datidens forståelse.

---

¹²⁰(Bib) s. 19

¹²¹Mark 4 v 31

Enkelte gange har Gud givet mennesker en særlig åbenbaring, hvor deres ord går ud over deres samtids forståelsesrammer. For os i dag med vores viden, er dette et vidnesbyrd om, at det virkelig var Gud, som indblæste sit fuldkomne ord i mennesker. Den videnskabelige astronomi grundlægger, Hipparkos, hævdede omkring år 126 f.Kr., at der fandtes 1022 stjerner. Ptolemæus, som levede til år 161 e. Kr., hævdede, at der fandtes 1028 stjerner. Først med Galileis observationer i begyndelsen af 1600 tallet forstod man, at de var utallige. Dette forstod imidlertid Jeremias over 2000 år før. I Jer. 33 v 22 skriver han: "*som himlens hær, der ikke kan tælles....*"

Dengang Job levede troede man i Indien, at jorden var en platform af elefantrygge, som stod på en kæmpe skildpadde, som igen hvilede på en sammenrullet slange. Hvad der fandtes nedenunder vidste ingen. Undtagen Job for han vidste at "*Gud hængte jorden på intet*" (Job 26 v 7 GI Oversættelse)

Mange hævder, at bibelen påstår, at jorden er flad. Det står der imidlertid ingen steder tværtimod. I Es. 40 v 22 står der: "*det er ham der troner over jordens flade...*". På hebræisk findes der tre ord for "flade": et for fladen på en skive, et for fladen på en kuppel og et for fladen på en kugle. Esajas anvender det sidste ord.

Skabelsesberetningen i 1. Mos 1 har givet nogle grå hår i hovedet. Der står der nemlig, at lyset blev skabt på den første dag, men solen kom først den 4. dag. "*En selvmodsigelse*", siger nogle, men der findes dog en logisk forklaring. Den franske videnskabsmand Laplace, som fremkom med Nebularteorien har bla. udtalt at "*kondensationen af det oprindelige formløse kaos fandtes en molekylær og kemisk proces som måtte afgive lys*"¹²².

Modsigelser i Bibelen.

Mange hævder, at der er modsigelser indenfor bibelen selv. Dette er en påstand, der blegner, hvis man går ind og undersøger de skikke, regler og den forståelse, der herskede på nedskrivningstidspunktet.

I Mark. kap. 1 v 2 citeres der både fra Esajas og Malakias, men Markus nævner Esajas som forfatter til begge citater. Dette skyldes den jødiske skik kun at nævne den ledende profet, når der blev citeret fra flere forskellige steder i GT¹²³.

I Matt. 27 v 9 citeres et vers fra Zakarias' bog, men det siges udtrykkeligt, at det kommer fra Jeremias' bog. Dette skyldes den jødiske forståelse, at Jeremias ånd er tilstede i Zakarias' bog. Derfor var det almindelig praksis at nævne Jeremias som forfatteren, selv om et citat kom fra Zakarias.

Jesus siger i Matt. 12 v 40, at ligesom Jonas var 3 dage og 3 nætter i havdyret, sådan skal han være "*i jordens skød i tre dage og tre nætter*". Vi ved imidlertid, at Jesus blev korsfæstet om fredagen og opstod på den tredje dag dvs. om søndagen, sådan som han selv forudsagde flere steder bl.a. Luk 18 v 33. Men opstod han om søndagen, kan han jo ikke have været begravet i mere end 2 nætter.

Forklaringen på denne tilsyneladende "fejl" er, at for jøderne er udtrykket "3 dage og 3 nætter" ikke ensbetydende med 72 timer, men kan udmærket forstås som den "den tredje dag"

---

¹²²De fire eksempler er alle taget fra (HKN) s. 11-13.

¹²³Det idemæssige grundlag og eksemplerne i både "Bibelen og Videnskaben" og "Modsigelser i Bibelen" kommer, hvor intet andet er nævnt, fra Ramm s. 201-214

I Moseloven var der et forbud mod at koge et kid i dets mors mælk.(2. Mos. 23 v19) Dette forbud kan ved første øjekast se besynderligt ud, men inddrager man datidens skikke, er det ikke så underligt endda. Arkæologien har nemlig vist, at Kanaans beboere kogte kid i moderens mælk, som en del af deres afgudsdyrkelse. Gud forbød sit folk at flirte med denne praksis. Disse eksempler understreger vigtigheden af at se en såkaldt "fejl" i lyset af datidens skikke, regler og forståelse.

Det er vigtigt at huske, når man taler om Bibelens ufejlbarlighed, at bibelen ikke fortæller alt om et emne på et sted. Jøderne fik en gradvis åbenbaring af Guds sandheder. På Abrahams tid var der kun nogle få hentydninger til Messias' Jesus' komme. I den meget senere bog Daniels bog er Messias' komme en klar lære og i NT er det et fuldbyrdet faktum. I GT var det tilladt at have flere koner, men i NT var åbenbaringen kommet så langt, at man forstod monogamiets ideal. Det som man end ikke nævner for en 2 årig kan man skælle en 10 årig ud for. Guds åbenbaring skrider langsomt frem i GT for at tændes i et fuldt åbenbaringslys i NT.

R.A. Torrey skriver i sin bog "Bibelens guddommelige oprindelse"¹²⁴:

"Den dygtigste mand er ensidig, men sandheden har mange sider, og Bibelen er alsidig. For vor begrænsede forstand synes en del af bibelen at modsige en anden. Mennesker er som regelen enten tilhængere af Calvin (Udvælgelseslæren) eller Arminius (lærdom om fri vilje), men nogle dele af bibelen er afgjort Calvinistisk, og indeholder store vanskeligheder for den, som hylder Arminius' lære, og andre dele af bibelen er Arministisk, og indeholder vanskeligheder for den, som hylder Calvin. Således syntes Paulus også at modsige Jakob, og Jakob Paulus, og hvad Paulus siger på et sted syntes at modsige hvad han siger på et andet sted. Men hele vanskeligheden ligger i, at vor lille forstand ikke kan rumme Guds store sandhed.

Det skal også nævnes, at hvor der er tal uoverensstemmelse kan dette skyldes afrundinger, eller at tekstmanuskriptet igennem den lange overleveringsperiode har fået et forkert tal skrevet ind af en eller anden afskrivningsskribent¹²⁵.

Endelig kan man tilføje, at de principper der anvendtes i afskriften om "modsigelser" mellem de tre evangelieberetninger, også kan anvendes andre steder i bibelen, hvor modsigelser hævdes at forekomme.

Dette kompendiums størrelse begrænser at alle vanskelige steder og situationer kan behandles. For den som tror på bibelens guddommelige inspiration giver R.A. Torrey 7 nyttige generelle råd om hvordan man skal tackle en vanskelighed, man støder ind i¹²⁶:

1) For det første vær ærlig når du finder en vanskelighed i bibelen, indrøm det ligeud. Hvis du ikke kan komme med en god, sund og ærlig forklaring, forsøg da ikke at komme med nogen.

2) For det andet vær lille, anerkend begrænsningen af din forstand og kundskab, bild dig ikke ind, at der ikke er nogen løsning fordi du ikke har

---

¹²⁴(Tor) Bibelens Guddommelige Oprindelse s 46 af RA Torrey "Lys på vejen" Forlag Årstal ukendt.

¹²⁵Se feks. 1 Sam 13 v 1 & ApG 13 v 21

¹²⁶(Tor) s. 48.

fundet den. Meget muligt er der en ganske simpel løsning, selv når du ingen ser.

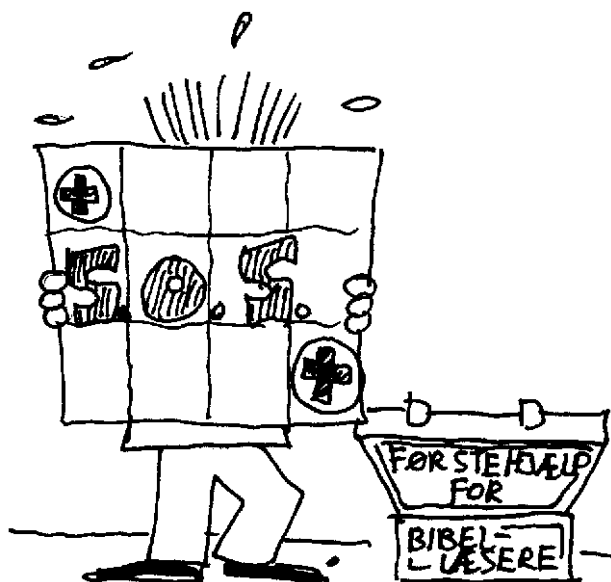
3) For det tredje vær afgjort, sæt dig for at du vil finde løsningen om det lader sig gøre, ved at studere og tænke. Vanskelighederne i bibelen er vor himmelske Faders udfordring til os om at arbejde med vor åndelige hjerne.

4) For det fjerde frygt ikke, bliv ikke bange, når du finder en vanskelighed, ligemeget hvor umulig og uoverkommelig den ved første syn syntes at være. Tusinde af mennesker har gjort den samme opdagelse for århundreder siden, og alligevel er den gode gamle bog der endnu. Den bibel som har stået for 1800 års prøve og for uophørlige og frygtelige angreb, går ikke under grundet på dine opdagelser, ej heller vil den falde for de salver, der kommer fra de moderne kritikeres knaldbøsser. Disse ødelæggende kritikere minder en altid om en mand som fyrer sin ærtebøsse af på en moderne orlogskrydser, og undrer sig over, hvorfor den ikke synker.

5) For det femte vær tålmodig, tab ikke modet, fordi du ikke kan løse ethvert problem på en dag. Er der en vanskelighed, som du ikke kan overvinde, læg den til side for en tid. Sandsynligvis vil den være forsvundet når du kommer tilbage til den igen, og du vil undre dig over at den nogensinde foruroligede dig.

6) For det sjette hold dig til skriften. Dersom du finder en vanskelighed i en del af bibelen, se efter andre skriftsteder til at kaste lys over den. Intet forklarer skriften som skriften selv.

7) For det syvende bed, det er ligefrem vidunderligt, hvor vanskelighederne forsvinder, når man betragter dem på sine knæ. En væsentlig grund til at mange moderne bibellærde er blevet ødelæggende kritikere er, at de har glemt at bede.

DEL 6: STÅR DER STADIG DET SAMME?

KAP. 14: DER ER IKKE LAVET OM PÅ TEKSTEN

Spørgsmål om det oprindelige manuskripts ordlyd hører ind under det vi kalder tekstkritik. Vi har allerede, under afsnittet om tekstkritik af GT, givet en nærmere definition af begrebet. Det kan kort sammenfattes som "Opgaven at finde frem til de originale manuskripts ordlyd". Eller med andre ord: "Er den bibeltekst vi har idag identisk med den tekst som Matthæus, Markus og alle de andre nedskrev?"

Problemet er, at vi idag ikke er i besiddelse af de originale manuskripter, fra de nytestamentlige forfatters hænder. Vi har kun afskrifter af de originale. De udgør til gengæld en stor kilde. Vi har p.t. 5388 græske manuskripter af forskellig alder indeholdende hele eller dele af NT¹²⁷.

De fordeler sig på følgende måde:

1) Papyrus- manuskripterne. Disse manuskripter, som man har fundet 85 stykker af, er de ældste. Rylands fragment som indeholder 4 vers fra Joh 18 går helt tilbage til 30 år efter originalmanuskriptets nedskrivning omkring år 100. De fleste andre stammer fra 200-300 tallet. Af særlig interesse skal nævnes Bodner II papyruset fra 200 tallet og Chester Beatty fra 300 tallet¹²⁸. Bodner II indeholder 14 kapitler af Johannes evangeliet samt dele af de resterende 7 kapitler og Chester Beatty indeholder nærmest hele det ny testamente. De resterende manuskripter indeholder dele af, eller hele, NT bortset fra 2. Timotheus brev.

2) Uncials manuskripterne. I begyndelsen af 300 tallet begyndte man at gå over til at skrive på preparerede dyreskind. Det havde den store fordel, at holdbarheden blev væsentligt forøget i forhold til papyrus. Det har ført til, at vi idag har 268 velbevarede manuskripter af denne type. To af disse manuskripter tiltrækker sig særlig opmærksomhed. Det er Codex Sinaiticus fra ca år 350, som indeholder hele NT bortset fra Hebr. 9 v 14-13 v 25 og Johannes Åbenbaringen. De resterende manuskripter indeholder hver for sig store dele af NT.

3) Minuscules- manuskripter. I begyndelsen af det niende århundrede udviklede man en slags græsk skråskrift kaldet "minuscules". Det havde den fordel, at man væsentligt hurtigere kunne afskrive manuskripterne. Hovedparten af de kendte manuskripter er af denne type - 2792 ialt.

4) Andagt- manuskripter. Disse manuskripter indeholder ikke NT's kapitler i kronologisk form. Istedet har de - ligesom en andagtbog - gengivet et stykke af NT til læsning hver dag. De stammer fra det 6 til 8. århundrede og vi har 2193 manuskripter af dem.

---

¹²⁷Oplysninger i denne gennemgang er, hvor intet andet er angivet hentet fra BC s 128 ff

¹²⁸De tre nævnte Papyros manuskripter er omtalt nærmere i Br s 17-18

Desværre er alle disse manuskripter mere eller mindre præget af at være afskrevet i hånden. Afhængig af alderen er de blevet afskrevet flere gange under de mange år, hvor bogtrykkerkunsten ikke var kendt. Afskrivning i hånden fører ofte til afskrivningsfejl, hvor et ord feks. kan blive udeladt, gentaget, eller måske forkert afskrevet. Nogen gange har afskriveren rettet lidt i teksten. Måske for at gøre den mere forståelig eller måske, fordi der var noget han ikke rigtigt kunne lide. Disse afskrivningsfejl har ført til at ikke to af de 5388 manuskripter er fuldstændig ens. Men selvom ikke to manuskripter er 100% ens er der ingen grund til fortvivlelse. Verden er i besiddelse af 5388 manuskripter, der kommer fra samme kilder, og som har en alder der flere gange kommer tæt på originalernes. Dette store antal af gamle manuskripter gør, at det er forholdsvis nemt at fastslå NT's originale ordlyd på en veldokumenteret og troværdig måde. De mest veldokumenterede værker fra antikken har højst 20 manuskripter, der mindst er 900 år ældre end original manuskriptet¹²⁹. Dvs. at bibelen er mindst 100 gange så pålidelig som de antikke manuskripter, som skolens historiebøger bygger på.

Uoverensstemmelserne

Men hvad med uoverensstemmelserne mellem manuskripterne, gør de ikke NT's tekst mindre troværdig ? Svaret hertil må klart være nej.

For det første er det kun i småtingsafdelingen, at de afviger fra hinanden. Der er ingen af de 5388 manuskripter, som ved sin ordlyd sætter spørgsmålstegn ved noget som helst i bibelens grundlæggende lære. Alle er enige om budskabet og ingen af deres indbyrdes forskelle rækker ved det væsentlige.

For det andet er det rimeligt nemt at finde ud af hvilket manuskript, som indeholder den ægte ordlyd, der hvor der er uoverensstemmelse.

Hvis der er en uoverensstemmelse mellem to manuskripter har man en grundig procedure, hvor man inddrager følgende fem områder: 1) Hvad ved man om de pågældende manuskripters tekstmæssige troværdighed? 2) Hvor gamle er de? 3) Hvilken variant støttes af andre kilder? 4) Hvilken variant kan forklare de andre varianter opståen? 5) Hvilken variant peger sammenhængen på? Fremgangsmåden indebærer følgende overvejelser:

1. De 5388 manuskripter kan opdeles i tre "familier". De fleste forskere er enige om, hvilken familie, der er mest præcis i sin afskrivning af de foregående manuskripter og hvilken der er mindst præcis. Man ved, kort sagt, hvilke manuskripter, der er mere troværdige end andre og dermed også sandsynligvis indholder den ægte ordlyd. De tre familier kan opdeles således:
  - A. Der er de gamle "lokale" tekster, som stammer fra Alexandria i Ægypten. De 85 tidligere nævnte papyrus-manuskripter stammer hovedsageligt herfra. Der er meget, der tyder på, at disse manuskripters ordlyd ligger tæt op af de originale. Dels fordi de er gamle og dels fordi de stammer fra et område hvor man lagde stor vægt på præcis afskrivning. Man lægger derfor stor vægt på ordlyden i manuskripter fra denne familie.
  - B. Så findes den familie man kalder de "Vestlige" tekster. De er nok meget gamle, men de afspejler en afskrivningstradition, som er mere fri. Der er flere rettelser i denne teksttype. Dels for at gøre teksten mere forståelig, der hvor den kom frem, for den blev nemlig udbredt til stort set hele det vestlige romerrige, og dels for at fremme egne meninger. Bla. så giver den

---

¹²⁹(Nic) Nicky Gumbel: "Questions of Life" side 25. Kingsway UK 1993.

kvinder en mere underordnet plads. Når Paulus feks. skriver: "*Mange gudfrygtelige kvinder tog imod ordet*" så rettes det til: "*Mange gudsfrygtige mænd og deres hustruer tog imod ordet*"

- C. Den tredje tekst familie er den "Byzantinske". Det er langt den største gruppe for 80% af manuskripterne hører til denne familie. Begyndelsen på denne teksttradition er ukendt, men omkring år 350 er den dominerende i den østlige del af romerriget omkring byen Byzantin i Tyrkiet. Den har senere dannet grundlag for de fleste senere bibeloversættelser indtil man for ca 100 år siden begyndte at finde de lokale tekster omkring Alexandria. Den Byzantinske tekst må siges at have en troværdig afskrivningstradition.

1. Kendskabet til disse tre tekst familier kan være med til at klargøre, hvilke manuskripters ordlyd man kan foretrække frem for andre når der er uenighed. Men bare fordi et manuskript tilhører en bestemt familie, skal det ikke altid foretrækkes frem for andre. Familieforholdet er et godt argument, men der skal flere til, før man endeligt kan sige, hvilken variation, der er den korrekte.
2. Et af de vigtigste argumenter er selvfølgelig manuskriptets alder "Hvor tæt ligger det tidsmæssigt på originalen"? Det er imidlertid vigtigt at se dette alders-argument i sammenhæng med flere andre argumenter, da det ikke altid er et stærkt argument. Argumentet kan være svagt pga. de store forfølgelser mod de kristne i den første tid. De betød, at mange dårligt uddannede afskrivere, uden en overordnet kontrol, gav sig i kast med afskrivelse. Det er derfor vigtigt at sammenligne et gammelt manuskript med andre manuskripter, for at se om det er godt afskrevet eller ej. De manuskripter man sammenligner med, skal naturligvis være af en troværdig karakter, feks. indenfor den Alexandrianske eller Byzantinske tekstfamilie. Kun hvis det kan godtgøres, at et gammelt manuskript er godt afskrevet kan man tillægge netop dets ordlyd vægt, når der er uenighed med andre tekster i en sætning.
3. Et andet sted hvor ekstra støtte for en bestemt variant kan findes, er de gamle oversættelser samt kirkefædrenes citater i deres værker. Disse to kilder er ikke særlig stærke, men de kan dog lægge ekstra vægt på argumentationen for at vælge en bestemt ordlyd i et manuskript frem for et andet. De gamle oversættelser af de græske manuskripter til latin, syrisk, aramæisk mfl. blev foretaget af de kristne omkring 200-300 år efter originalernes nedskrivning. Disse oversættelser kan godt være svære at bruge direkte i tekst-kritik, fordi de selv er afskrevet i hånden og fordi de er oversat til et andet sprog. Men ved en genoversættelse til græsk kan de nogen gange give et fingerpeg om, hvad der stod i de græske manuskripter, som de blev oversat fra. Kirkefædrenes citater fra NT i deres værker er et ikke et helt ringe argument. Faktisk citerer de så flittigt fra NT, at man kunne gengive hele NT's tekst udelukkende fra deres citater. Der er dog det problem, at de ofte citerede fra hukommelsen, hvilket naturligvis gør, at citaterne flere gange er temmelige frit gengivet. Men svaghederne til trods, så kan disse to kilder give tekstkritikerne en hjælpende hånd i at fastlægge, hvilke af de 5388 manuskripters ordlyd, der er mest troværdig, når der findes uoverensstemmelser.

4. En meget vigtig del i processen i at finde frem til den rette ordlyd, er at sammenligne de varianter som findes i de forskellige manuskripter i et givet tekststykke. Den grundlæggende tankegang er her, at den variant, som kan forklare de andre varianter opståen sandsynligvis er den ægte. Hvis man f.eks. har tre manuskripter, som gengiver en sætning i et eller andet vers, forskelligt, så kan man, ved at sammenligne dem, måske forklare hvordan de to er blevet forkert afskrevet fra det tredje. Hvis det tredje f.eks. har en kompliceret sætning og de to andre er mere enkle, er det nærliggende at antage, at en afskriver engang valgte at forenkle en sætning han syntes var svær at forstå. Den mest komplicerede sætning er ofte den rigtige i forhold til den enkle. På den anden side er den kortere sætning ofte den rigtige i forhold til den længere, fordi afskriverne havde en tendens til at indføje ekstra forklarende ord i sætningen. Når man sammenligner flere varianter, bliver det relativt enkelt at afsløre de simple afskrivningsfejl som gentagelser, udeladelser o lign. Det græske sprog er helt anderledes bygget op end det danske - undertiden kan et enkelt bogstav betyde, at en hel sætning skal forstås anderledes. Men når man ved det, så kan man ofte ved at sammenligne variationer, samt se den pågældende sætning i sammenhæng, afgøre hvilken variant der er korrekt.
5. At se en sætning i sammenhæng med teksten udenom, kan ofte være med til at afsløre når en afskriver har ændret lidt i teksten. Hvad er det mest sandsynlige, at forfatteren skrev? Hvilken tanke fører han frem? Bliver den brudt af en enkelt sætning eller flyder tanken videre? Sådanne overvejelser kan styrke mistanken mod visse "frie" afskriverne.

Fremgangs måden

Kører vi alle de fem punkter sammen, får vi en god og brugbar fremgangsmåde til at vise, hvilken variant, der er ægte i en given uoverensstemmelse. Denne fremgangsmåde inddrager alle relevante oplysninger og må derfor betragtes som værende yderst pålidelig.

Fremgangs måden kan sammenfattes i to hovedpunkter:

1. Først ser man på selve de manuskripter som indeholder hver deres variation af et ord eller sætning i NT. Hvilken af dem er ældst ? Hvilken tekstfamilie hører de til ? Hvor mange andre manuskripter støtter det enkelte manuskripts ordlyd ? Hvilken af manuskripterne syntes i det hele taget at være mest troværdig ?
2. Dernæst kan man kigge på selve uoverensstemmelsen.
  - A. Hvilke varianter kan karakteriseres som afskrivningsfejl og hvilke som ægte. Hvilken sætning er mest kompliceret eller måske kortest ?
  - B. Ud fra sammenhængen hvilken variant syntes da at være mest rigtig ?

Hvis både pkt. 1 og 2 peger på samme variant, er der nærmest ingen tvivl om, at det er den rigtige. Hvis pkt 1 og 2 peger på hver sin variant, må man skønne hvilken af de to punkter der argumenterer stærkest for sin¹³⁰.

Denne meget sikre fremgangsmåde lader næsten ingen tvivlstilfælde blive tilbage, fordi vi har et så stort antal manuskripter at trække oplysninger fra. Alle disse manuskripter

¹³⁰En gennemgående analyse og diskution af denne metode findes i BC s 128-153.

gør det rimeligt nemt at finde den rette variant der hvor der er uoverensstemmelse. At forskere på verdensplan er enige om hvilken variant der er korrekt i mindst 90 % af de tilfælde hvor der er en variation mellem to tekster, bekræfter at den nævnte fremgangsmåde er meget sikker og troværdig.

NT's troværdighed.

I dette kapitel er det Ny Testaments teksts troværdighed blevet kigget efter. Resultatet må siges at være overvældende. Der er et materiale på 5388 manuskripter - og flere kan komme til - plus oversættelser og citater. De varianter som forekommer imellem dem, er små og ubetydelige for budskabets forståelse. Man kan ovenikøbet finde frem til hvilke varianter der, hævet over enhver rimelig tvivl, er de korrekte. Denne troværdighed er så imponerende, at enhver videnskabeligt tænkende forsker eller hvilket som helst menneske må anerkende, at vor tids bibel repræsenterer originalernes ordlyd. Selvfølgelig er der små varianter tilbage som man endnu er i tvivl om, men det er nede på et niveau som er ubetydeligt lille. Professor Hort er i Bernard Ramms bog "Protestant Biblical Interpretation" citeret for at sige at under en tusindedel af Ny Testaments tekst er korrumpet, dvs. forkert afskrevet fra originalerne. Og for 90 % af disses vedkommende er man enige om, hvilken variant der er korrekt¹³¹. At nægte at tro på NT's troværdighed, fordi vi ikke er i besiddelse af de originale manuskripter, men kun afskrivelser, er det samme som at nægte at tro på nyhederne i en avis, fordi den har en trykfejl.

Nok så interessant er det at konstatere, at den nytestamentlige teksts troværdighed fuldstændig kuldaster mange af de teorier, som vi tidligere har gennemgået.

Den originale liberale teori om, at Jesus var et almindeligt menneske og alt overnaturligt, der stod om ham i bibelen, er den senere kirkes tilføjelser, er modbevist. Det er ikke muligt at hævde, at kirken lavede om på manuskripterne. Først da kirken i 400 tallet blev statsreligion, begyndte man at samle afskriverne. Før den tid havde enhver, som havde mulighed for det, afskrevet NT uden nogen overordnet myndighed kontrollerede hvad han skrev. Det førte selvfølgelig til nogle fejl i afskrivningen, og som et resultat af det har vi de tre tidligere omtalte tekstfamilier. Men sammenligner man de tidlige afskrevne manuskripter, som er skrevet af mange forskellige, er der en klar overensstemmelse og ensartethed mellem dem. Denne overensstemmelse og ensartethed fortsætter i de manuskripter, som blev til efter, at kristendommen blev statsreligion. Det viser at kirken ikke lavede om på teksten i manuskripterne, men tværtimod søgte at bevare den. Havde kirken lavet om på manuskripterne, ville der have været en stor forskel på de tidlige og sene manuskripter. Men dette er ikke tilfældet, tværtimod. Både de manuskripter der er skrevet før kristendommen blev statsreligion, og de der er skrevet efter, har en overensstemmelse og ensartethed, som viser, at den enkelte afskriver, hvad enten han var under kontrol eller helt selvstændig, loyalt søgte at gengive den bibelske tekst.

Både Bultmann og den formhistoriske teori falder ligeledes til jorden. Deres ideer om, at menighederne lavede historierne bedre og omformede dem til deres behov, holder ikke stik med virkeligheden. Havde de enkelte menigheder følt sig frie til at forbedre eller omforme de manuskripter, som de var i besiddelse af, ville der have været en stor

---

¹³¹Ramm s. 209

forskel i de manuskripter, som vi har fra den tid og som stammer fra hele romerriget. Men dette er som nævnt ikke tilfældet.

Selvom manuskripterne stammer fra Ægypten, Tyrkiet, Italien eller Spanien, så gengiver de, de samme mirakler, taler, undervisninger osv. på den samme måde. Det kan godt være, at de hist og her bruger et andet ord eller en lidt anderledes formuleret sætning, men det de siger, er præcis det samme. Ligheden mellem de samtidige manuskripter er et stærkt vidnesbyrd om, at alle forsøgte trofast at gengive det som stod i originalerne.

Dermed står bibelens troværdighed tilbage, lige så urokkeligt som den altid har gjort. Alle teorierne, hvor udspekulerede og intellektuelt udformet de end har været, er prellet af og enten er eller vil forsvinde i glemselens hav. Men bibelen står tilbage både i sin tekst og sine ord.

AFSLUTNING.

Vi har i denne bog beskæftiget os med Bibelen som Guds indspirede ord. Vi har fulgt den fra 1. Mosebog til Johannes Åbenbaringen. Vi har dykket ned i nogle af dens beretninger og har set hvilken skat, der er blevet menneskeheden betroet. Selvom denne bogs omfang og indhold er temmelig begrænset, har det vi har set været et stærkt vidnesbyrd om Gud, der indblæste sit fuldkomne ord i mennesker, så de kunne nedskrive det. Der intet tegn på at den skulle indeholde mere eller mindre opdigtede historier, myter og sagn. Tværtimod. Både arkæologien, Bibelen selv og andre kilder peger ensstemmende mod, at alle bøger og breve i den, bogstavelig talt, er fuldkomment affattet.

Vi har set, hvilke teorier Bibelens fuldkommenhed er blevet mødt med. Teorier, som har forsøgt at rukke ved Bibelens status som Guds fuldkomne ord. Nogle har været mere yderliggående end andre, men fælles for dem alle er, at de ikke har holdt stand i længden. De har alle i en eller anden grad været påvirket af den oprindelige liberale bibelkritik. En kritik som er forfejlet i selve udgangspunktet: "At Bibelen er en helt almindelig religiøs bog, hvis udsagn man derfor kan se stort på". Al kritik der har haft denne holdning som udgangspunkt i en eller anden grad, har vist sig i sidste ende at være uholdbar.

Dette har da også fået en del forskere på teologiske fakulteter, indenfor de sidste ti år, til at lægge vægten et helt andet sted. Man har lagt afstand til det liberale udgangspunkt for teorierne og er i stedet begyndt at se Bibelen som en stor sammenhængende komposition, hvis formål dybest set er at fortælle en grundfortælling med Jesus som hovedperson.

Dette synspunkt må nødvendigvis medføre en ændring af den teologiske påvirkning, som forgår fra fakulteterne. Forhåbentlig vil det medføre en respekt og anerkendelse af Bibelen som en bog hævet over alle andre, hvis udsagn man må anerkende. Forhåbentlig vil denne holdning også slå igennem på læreanstalter, gymnasier og andre steder, hvor trenden desværre de sidste mange år har været en ukritisk hyldning af de liberalt inspirerede teorier.

Bibelen er en bog hævet over alle bøger. Den hævder selv at være Guds fuldkomne og uforældelige ord. Denne påstand har aldrig nogensinde været modbevist. Men det er ikke derfor vi tror. Vi behøver intet bevis for at Bibelen virkelig er Guds fuldkomne ord. Den faste overbevisning har Gud givet os i vort hjerte.

Der fortælles om Billy Graham i hans unge dage havde en god ven. Begge var troende og ønskede at blive dygtigere til at fortælle andre om Guds ord. Det var en tid hvor de begge også blev konfronteret med liberale teorier. For Billy Graham og hans ven var spørgsmålet hvilken vej de skulle vælge. Skulle de sammen med de liberale teologer sætte spørgsmåltegn ved Bibelen, eller vælge at tro på Bibelens totale ufejlbarlighed? Efter nogen tids overvejelser og bøn, valgte venen at studere på et liberalt præget seminarium, mens Billy Graham nåede den modsatte konklusion: Han valgte at tro fuldt og fast at Bibelen er Guds fuldkomne og ufejlbarlige ord.

Flere år senere var venen blevet professor, men med en livsstil, der ikke kan betegnes som kristen. Billy Graham derimod, er den som har nået ud til flest mennesker med de livsforvandlerende gode nyheder som bibelen indeholder.

Gud har givet os sit ord og holder vi os til det i en respekt og underordnelse, så holder han sig til os. Bibelen er i sandhed fantastisk!

"Græsset tørrer ind, blomsterne visner, men vor Guds ord forbliver til evig tid."

Es 40v8